

ΠΑΝΔΘΗΝΔΙΑ

ΕΤΟΣ 7' 31 ΙΑ-
ΝΟΥΑΡΙΟΥ 1908

ΔΥΟ ΘΥΕΛΛΕΣ

Βυθισμένος ακόμη στις σκέψεις ο Πρέκας, και βλέπωντας κάποτε χωρίς να θέλη τα σίδερα της γραμμής, πού σαν να τα ξετύλιγε στο τρέξιμό του ο τροχιόδρομος, έφθασε στο Φάληρο. Άνεμος φυσούσε, και ο ουρανός είχε γεμίσει σύννεφα μαύρα. Η θάλασσα με βουή κυλούσε τα κύματά της στην άμμοδη παραλία. Τίναξε της σκέψεις για να ζητήσει το σπίτι, πού όχι καλά θυμόταν. Καθώς χτυπούσε την πόρτα, μιὰ σιδερένια καγκλωπή, στράφηκε και κόταξε τὸ πέλαγος.

Ήρα μακριὰ ἕνα πανὶ κόκκινο βάρκας, ἔπλεε χωρίς να φαίνεται αὐτή, σαν σκούφος κόκκινος παλιότατος βαλμένος σὲ κάποια ἀφανή κεφαλή στραβά.

Άκουσε να ἔρχονται να ἀνοίξουν. Ἦταν τώρα ἡ μικρὴ ἐκηρέτρια ἡ ἀδύνατη, μελαχροινὴ, καθαροντυμένη, με τριανταφυλλί φόρεμα. Τῆς φοροῦσαν καὶ μιὰ σκούφια ἄσπρη στὸ κεφάλι. Τὸν γνώρισε καθὼς τὸν εἶδε μέσα ἀπ' τὰ κάγκελα.

— Ά! ὁ κύριος Πρέκας!

Τοῦ ἀνοίξε γρήγορα καὶ ἐνῶ ἀκόμη ἔσπρωχνε με τὸ ἕνα χέρι τὴν βαρεὴ πόρτα, τοῦ εἶπε

— Λοιπὸν μᾶς θυμηθήκατε πάλι κύριε Πρέκα;

Μιὰ φορὰ οὔτε λέξι ἔβγαξε· τώρα ἡ γλωσσίτσα της πήρε δρόμο.

Τὴν ῥώτησε ἂν εἶνε μέσα οἱ κύριοί της, καὶ καθὼς μιλοῦσε, παρατήρησε ὅτι αὐτὴ εἶχε γείνει νοστιμούλα καὶ τὸ χρῶμα της δὲν ἦταν τόσο μελαχροινὸ ὥπως ἄλλοτε.

Μέσα ἦταν μόνον ἡ κυρία Ἀνθή, ὁ κύριος Πουλίνας καὶ ὁ κύριος Γηλάδης εἶ-

χαν βγῆ ἔξω, δὲν θὰ ἀγοῦσαν ὅμως να γυρίσουν. Ἡ θεὴ εἶχε πονοκέφαλο καὶ ἦταν πλαιγιασμένη· ὅλη τὴ νύχτα δὲν μπόρεσε να κλείσῃ μάτι!

Καὶ ἡ δουλίτσα τὰ εἶπε αὐτὰ ὅλα σχεδὸν με μιὰ ἀναπνοή.

Ἐπειτα, βλέπωντας τὸν Πρέκα να μένη ἀκίνητος, σκεπτικὸς:

— Ἡ κυρία θὰ σᾶς περιμένῃ γιατί δὲν ἐξῆλθε.

Καὶ τὸ «ἐξῆλθε» τὸ εἶπε σαν να γεννήθηκε καὶ βγήκε ἀπ' τὰ μπροστινὰ της δοντάκια.

Προχώρησε μέσα στὸν γεμάτο βότσαλα δρομίσιο. Εἶδε λουλουδία, βιολέτες, γαρύφαλα, κάτι με μενεξεδένιο χρῶμα, ἄλλα, ἄλλα... πού νόμιζε πὼς τραγουδοῦσαν ὅλα μαζί καὶ πῶς τὸ τραγούδι των ἦτον ἡ μυρουδιά, πού ἔχυναν.

Ἡ καρδιά του χτυποῦσε ἀνήσυχα.

Ἐκουσε τὴ δουλίτσα να λέγῃ πίσω του σιγά.

— Κύριε Πρέκα!

Στράφηκε.

— Ὅριστε!

Καὶ τοῦ προσέφερε ἕνα γαρύφαλο. Τὸ πήρε, καὶ καθὼς αὐτὴ ἀνοίγε τὴν δευτέρη πόρτα τὸ ἔβαλε στὴν τσέπη του.

Ἀνέβηκαν μιὰ πλατεία μαρμαρένια σκάλα καὶ βρέθηκαν σ' ἕνα διάδρομο, πού τὰ σανίδια του λαμποκοποῦσαν κοκκινωπά.

Τὸν ἀφῆσε στὴν αἴθουσα τῆς ὑποδοχῆς.

Ἐκουσε τὴν καρδιά του, πού χτυποῦσε δυνατὰ.

— Μπά! ἔκανε θυμωμένος καὶ τὴν βίασε να μὴ χτυπᾶ ἔτσι.

Ἡ σκέψι πού εἶχε, να φερθῇ τῆς Ἀνθῆς

σάν αδελφός, ήρθε ή τήν έφερε, αλλά τήν είδε νά είνε όχι ζωηρά.

Έφερε γύρω τά μάτια και είδε πάλι τά έπιπλα σάν παλαιούς γνωρίμους. Και ήταν τοποθετημένα σχεδόν όπως στό άλλο σπίτι, πού ήλπισε τήν εύτυχίαν. Ο καναπές πού θρονιζόταν ή γυναίκα τού Φαρλίδη μέ τήν θεία τής Άνθής ήταν πάλι δίπλα και κοντά στό πιάνο. Τό τραπέζακι, ή εικόνας, ή ζωγραφιά πού παρίστανε ναυμαχία Ίταλών και Αυστριακών, όλα, όλα όπως στό πρώτο σπίτι. Σέ μέρος πού είχαν τοποθετήσει φωτογραφίες έζητησε τή φωτογραφία τού Πουλίνα. Και ήταν ή μορφή εκείνη μιά απαγόρευσι στις έλπίδες, στά όνειρα, ένα σβύσιμο καλό τής χαράς, πού έκανε νά κινηθίη μέσα του και τήν όποιαν πολλές φορές τήν αισθανθήκε στά όνειρά του, γιά νά αισθανθή τή λύπη μεγαλύτερη, όταν ξυπνούσε, πού δέν θά ύπληρχε πιά ή χαρά.

Ήτο αδύνατον νά πηγαίη εκεί...

Ένα τακουνάκι στόν διάδρομο άκουσε, και στροφώθηκε στην πόρτα. Η ταραχή τού ήρθε όρμητική και σάν νά τόν έγδυσε άπ' τό χρώμα του.

Η Άνθή φάνηκε.

Άπ' τόν καιρό πού έχάθηκε γι' αυτόν ή Άνθή, έγεινε σύζυγος άλλου άπό μιά παρεξήγησι και γιατί έμεινε πάντα μέ κλειστό στόμα έμπρός της είχε όξει αυτός μέ τή βία μιά λησμονησιά στην ένθύμησί της: αλλά στά όνειρά του πάντα έβλεπε τήν εμφάνισί της σάν θεία εμφάνισι! Ήταν ντυμένη ή Άνθή γιά περίπατο, χωρίς καπέλο όμως.

— Ήρθες; τού είπε.

— Μήπως θά βγίητε έξω;

— Μαζί!

Και τόν κύταξε γλυκά. Τά μάτια της τά μαύρα, τά όγρά σάν λίμνης νερά βαθειά μέσα σέ σκοτάδι, είχαν μιά γλύκα, άπειρη γλύκα, πού τόν έκανε νά λησμονή, νά σβύνη μέσα σ' αυτά!

— Μιά στιγμή!

Άνοιξε τά παράθυρα καλά μέ κρότο.

— Δέν είνε ώραία; τόν ρώτησε δείχνοντας τή θάλασσα τήν ταραγμένη, τόν ούρανό τόν μαύρο.

Αυτός, άν και αισθανόταν ότι ό θαυμασμός του είχε βυθισθίη σ' ένα μέρος, εκύταξε και είδε στή θάλασσα μιά βάρκα νά γλυστορά, σάν μόλις νάκουμπούσε στό κύμα, και πέρα, πολύ μακρυνά, μόλις νά διακρίνεται τό κόκκινο πανί σάν σκούφος παλιότατος, πού δέν φαινόταν έτσι πιά.

— Έ; τόν ρώτησε αυτή.

— Ναι! ναι! έξοχο! Άπήνησε κάνοντας ότι θαυμάζει.

— Τώρα, περιμένε λιγάκι ακόμη νά φορέσω τό καπέλο μου!

Και έφυγε γρήγορα.

— Θεέ μου, τί ώραία πού είνε! είπε σιγά.

Έπειτα:

— Είνε άλλου!

Η Άνθή δέν άργησε, καθώς είπε. Ήρθε μέ τή θεία της μαζί. Η ξερή κυρία τόν χαιρέτησε μέ μικρή κλίσι τής κεφαλής χωρίς τά χείλια της νά κινηθούν διόλου, και εύδως έσπευσε νά διορθώση τό φόρεμα τής άνεμισίας της.

— Πάμε! τού είπε ή Άνθή, και τόν κύταξε μέ τά μάτια της τά μαύρα, πού σάν νά είχαν βάθος άπειρο, και έμοιαζαν μέ νύχτα αιώνια, πού χάνονται ή ψυχές! Αυτός σκέφθηκε:

— Αρχίζει ή μάγισσα τής μαγίας της!

Δέν ρώτησε πού πάνε. Η Άνθή τού είπε ότι θά πηγαίη σέ μιά έπαυλι νά ιδίη μιά φίλη της, πού είχε πέσει και χτυπήσει άπ' τό ποδήλατο.

Τής είπε αυτός, ότι δέν θά έρχότανε μέσα, αλλά θά καθόταν έξω περιμένοντάς την.

Δέν τόν βίασε: τού είπε μόνο:

— Καλά!... άγριοκάτσικο!

Στόν δρόμο τού έδειχνε σπιτάκια, χωμένα σάν φωλιές μέσα σέ κλαδιά δένδρων έρημικά, και τού έλεγε ότι ήθελε εκεί, σ' ένα άπ' αυτά, νά έμεινε χωρίς νά βγαίη έξω, χωρίς νά βλέπη κανέναν! Κρατήθηκε άπό τού νά τήν ρωτήση:

— Μόνη θά έμεινες;

Είδαν ένα άνδρόγυνο νέο αλλά φτωχό νά κάθεται στην πόρτα μιάς καλύβας. Φαινόταν εύτυχής και γελοῦσαν. Τους κύταξε ή Άνθή και είπε:

— Πώς ήθελα νά είμουν!... Αυτή ή γυναίκα μου φαίνεται εύτυχής!

Ο Πρέκας σκέφθηκε μή ό σύζυγος τής Άνθής έφταιγε, μή δέν τής έδινε προσοχή και άγάπη όση ήθελε και άξιζε αυτή, και γι' αυτό επιθυμούσε τήν εύτυχίαν άλλων!

Και είδε έξαφνα νά τόν ψυχραίη ή σκέψη αυτή, ότι δηλαδή, έξ αιτίας τού άνδρός της έξήλεσε τήν εύτυχίαν άλλων και ζητούσε άγάπη!

Είχε γαλήνιο τόν νοῦ, και ό,τι αισθανόταν τό έβλεπε, και τήν ψυχρότητα αυτή τήν ύποδέχθηκε μέ χαρά!

Τής μίλησε γιά πολλά πράγματα, γιά μιά έληά πού είδαν, μιά και μόνη, τής είπε ότι μιά φορά ήταν γεμάτος ό τόπος. Τής μιλούσε και ήθελε νά δώση, νά άνοιξη στην άγάπη

του άλλο δρόμο, νά τήν μεταβάλη σέ φίλια! Και αισθανθήκε ότι μπορούσε νά τό κάνει! Η Άνθή όμως φαινότανε περισσότερο νά προσέχη στην έκφρασι τής μορφής του, καθώς αυτός μιλούσε, στή φωνή του παρά στά λόγια του, και κύταξε νά μὴν αφήνη άφορηή κάτι νά πῆ, πού σχετιζόταν μέ τήν καρδιά της!

Ο καιρός όσο πηγαίη έκλινε στή βροχή.

Ο δυνατός άνεμος τους έκανε νά βαδίζουν μέ τό χέρι στό καπέλο.

Έφθασαν στό σπίτι. Ήταν ένα σπίτι κυκλωμένο άπό κήπο, μέ δυό πύργους μικρούς. Πάλι άρνήθηκε νά πάη και αυτός μέσα. Τόν κύταξε καλά αυτή και μπήκε γρήγορα. Ο Πρέκας σκέφθηκε, καθώς αυτή είχε γείνει άφαντη, ότι τά μάτια της έμοιαζαν μέ τό τραγούδι τής γόησσας, πού κοιμίζει τόν φύλακα δράκοντα γιά νά κλέψη τους θησαυρούς!

Άρχισε νά περπατῆ πάνω κάτω.

Όχι, δέν έπρεπε νά πηγαίη, τό ό,τι είχε σκεφθίη θά ναυαγοῦσε! Δέν θά μπορούσε νά ύπάρξη φίλια, όχι, γιατί ό,τι ζητούσε αυτός νά φτιάξη, αυτή τό γκρέμιζε!

Και έβλεπε πάλι ότι, γιά νά τής φερθίη ψυχρά, τού ήταν μεγάλο μαρτύριο... Έπρεπε νά φύγη!

Αισθανθήκε λιποψυχία στην άπόφασι αυτή, αλλά ή σκέψη ή αῦστηρά, γιά νά τού δυναμώση τήν άπόφασι, τού έφερε στή μνήμη κάτι λόγια τού ευαγγελίου, πού τόσο είχε άγαπήσει άλλοτε.

— Έκβαλε τόν όφθαλμόν σου άν αυτός σέ σκανδαλίξη!...

Ένας κρωγμός όρνέου ακούσθηκε ψηλά και φάνηκε ένα γιγαντιαίο όρνεο, σάν πρόσκοπος τών μαύρων συννέφων, νά περνά χτυπώντας βραδέως τά φτερά του τά ισχυρά και διαμάζοντας τόν άέρα!

Ο άνεμος τού έφερε μιά μυρουδιά σανού, πού τού θύμησε τήν πατρίδα του. Ήταν μυρουδιά τόσο γνωστή του, όσο και ή φωνή τής μάνας του! Στόν νοῦ του ήρθαν οι γονείς του, τά δυό του μικρότερα άδελφια. Είδε τόν πατέρα του νά κάθεται στό τραπέζι και νά χτυπά μέ τό πηρούνι στά ποτήρια τόν χρόνο τού φαλμού, πού έφελνε μέ τήν βαριά φωνή του. Η μάνα του ήσυχη, ήσυχη φάνηκε νά προβάλλη. Ένας βίος εκεί ήσυχος σάν θάλασσα, πού δέν τήν ταραττουν ποτέ άνεμοι, αλλά μόνο μικρά άεράκια κάποτε.

Κουδούνια προβάτων άκουσε και κύταξε. Είδε πρόβατα πολλά νά κινούνται, νά φεύγουν, όμοια μέ τή γῆ στό χρώμα, σάν κομμάτια

της ζωντανά, ή σάν τότε νά έβγαίησαν άπ' αυτή. Προχωρούσαν μέσα στόν δρόμο σηκώνοντας σύννεφο σκόνη, πού ό άνεμος έφερε κοντά του.

Η βροχή πλησίαζε, δέν θά τήν γλύτοναν! Τά σύννεφα φουσκομένα μαύρα φαινόταν νά έτοιμάζονται. Άέρας όγρός χύθηκε.

Μέσα στην τσέπη του βρήκε τό γαρύφαλο και τό πέταξε. Καθώς τό κύταξε, και σάν νά τό λυπότανε, άκουσε φωνές και γέλια. Η Άνθή έβγαίη τρέχοντας. Μιά άλλη γυναίκα ακολουθώντας τήν βγήκε ως τήν πόρτα και τόν κύταξε.

— Θα σάς πιάση στό δρόμο!

— Δέν πειράζει! ώραία θάνα! Άντιό!

— Πάμε, πάμε! είπε στόν Πρέκα.

Ένα κοπάδι κόρακες πέρασαν μέ φωνές άπό πάνω τους. Ο άνεμος έφερε μιά μυρουδιά δυνατή χόματος και χόρτου.

Περπατούσαν γρήγορα. Έξαφνα αυτός στό χέρι του αισθανθήκε μιά σταγόνα. Δέν είπε τίποτα, αλλά σέ λίγο ή Άνθή τού λέγει:

— Αρχισε!

Άνοιξε τήν όμπρέλα της και τόν έπιασε άπ' τό χέρι.

— Έτσι!

Μιά άστραπή έλαμπε στό βάθος σάν μάτι δαίμονος, ή σπαθί φωτεινό άγγέλου, έπειτα ένας κρότος μεγάλος έγεινε, και μαζί μ' αυτόν άρχισαν μεγάλες σταγόνες νά πέφτουν!

— Πά, πά!

Η βροχή δυναμώσε. Γρήγορα ό δρόμος μετεβλήθη άπό γεμάτος σκόνη σέ γεμάτο νερά, πού μέσα ή βροχή έπεφτε σάν νά έρριχναν μυριάδες νομίσματα. Ήτο αδύνατον νά προχωρήσουν.

— Τήν πάθαμε!

Αυτός δέν πρόσεχε στην τρικυμία, στην θύελλα πρόσεχε και φοβότανε κάτι, πού έβλεπε μέσα του!

Κύταξε νά βρή καταφύγιο. Είδε μιά καλύβα δίχως πόρτα και παράθυρο έρημη, και έτρεξαν εκεί. Είχαν βραχή άρκετά.

Ο Πρέκας αισθανότανε τό νερό στά παπούτσια του μέσα.

— Έλα νά δῆς! τής είπε στεκόμενος κοντά στό παράθυρο.

Αυτή πήγε κοντά του και πολύ κοντά μάλιστα, ώστε νά άκουμπά τό σώμα της επάνω του. Και αισθανθήκε τότε αυτός τή γλύκα, τήν εύτυχία νά περνά, νά τόν ζαλίξη σάν γρήγορο ρεύμα, πού τό τρέξιμό του είνε τρελλή

ήδονή και τὸ ὁποῖον θὰ αἰσθάνθηκε πᾶς διωγμένος ἄγγελος και παρασθῆθηκε ἀπ' αὐτό. Τρόμαξε ἔξαφνα, γιατί εἶδε νὰ ἔχη ἐπιθυμία νὰ πέση και αὐτή!

Ὅλα εἶχαν κρυφθῆ ἀπὸ τὴ βροχή σὰν ἀπὸ κούρτινα, μιὰ ἀβλαία ἀπὸ μυριάδες λουριά. Τὰ νερὰ θολὰ, βιαστικά ἔτρεχαν. Μιὰ βουή ἐρχόταν ἀπὸ μακρὰ και φαινόταν νὰ ὑψώνεται σὰν βουή ἄλλης μάχης στοιχείων μακρινῆς! Ὁ κερᾶνὸς ἀκουγότανε κάποτε νὰ μυκάται σὰν τέρας, ποῦ φωλιάζει στὰ σύννεφα, ποῦ τὸ σῶμα του εἶνε ἡ φωνή του και τὸ ὁποῖον βγαίνει κρομασμένο, πιασμένο στῆς λουρίδες τῆς βροχῆς και τρέχει ἀπλόνοντας τὸ σῶμα και ζητώντας τροφή!

Εἶχε σκοτεινιάσει, και ἡ ἀστραπὲς φώτιζαν τὴν καλύβα σὰν νὰ περνοῦσαν δαίμονες φυγάδες και μὲ ἓνα ἀνοιγμα και κλείσιμο τῶν φτερῶν τους γρήγορο νὰ χανόντανε στὸ χάος!

Αὐτὸς ἐβίαζε τὸν ἑαυτό του νὰ προσηλωθῆ στὴ θύελλα και ὄχι στὴν Ἀνθή.

Τὸ κατόρθωσε, λίγο ὅμως και ἐμοιάζει ἔτσι μὲ τὰ δεμένα ἀερόστατα, ποῦ ἐνῶ εἶνε στὰ σύννεφα, κρατιοῦνται και ἀπ' τὴ γῆ, γιατί αἰσθανότανε τὸ ἓνα μέρος νὰ εἶνε δεμένο μὲ τὴν Ἀνθή, τὸ ἄλλο νὰ ὑψώνεται στὴ θύελλα!

Ἐξαφνα ἔγεινε μιὰ μεγάλη λάμψη και μιὰ βροντή! Ὅλη ἡ καλύβη ταράχθηκε σὰν ζωντανὸ πρᾶμα, στὴ φωνὴ τέρατος!

Αὐτὴ ἔπεσε στὴν ἀγκαλιά του. Και αὐτὸς χωρὶς νὰ θέλῃ τὴν ἔσφιξε και τὴν κράτησε. Ἀλλὰ μὲ τὴν βροντὴ αὐτὴ σὰν νὰ τελείωσε κάποια πάλῃ, σταμάτησε ἡ βροχὴ ἡ δυνατὴ και ἔγεινε ἡσυχία.

Συνῆλθε λίγο, τοῦ ἐφάνη κάτι νὰ τὸν ἔβλεπε! Προσπάθησε νὰ δῆξῃ αὐτὸ ποῦ τὸν κυριαρχοῦσε.

— Πέρασε! τῆς εἶπε. Αἰσθάνθηκε ὅλο του τὸ σῶμα νὰ τρέμῃ και νὰ ζητᾶ νὰ πέση μέσα σ' ἐκεῖνο ποῦ δὲν ἤθελε τόσο, και τόσο ποθοῦσε!

Αὐτὴ σήκωσε τὰ μάτια βαριά σὰν ἀπὸ βαθὺ γλυκὸ ὕπνο, ποῦ ἐπανάφεραν στὸν Πρέκα τὴ θύελλα, τὴν πλημμύρα τῆς τρελλῆς ἡδονῆς!

Εἶδε τὴ βροχὴ νὰ πέφτῃ λεπτῆ, λεπτῆ.

— Κρίμα! εἶπε, και μὲ μιᾶς τὸν κύταξε γελαστά.

Ἀκόμα ἦταν κοντὰ του και σχεδὸν στὴν ἀγκαλιά του, ἀλλὰ δὲν τὴν ἔσφιγγε, τὴν κρατοῦσε. Ἐλυσε τὰ χέρια του και κύταξε ἔξω.

— Κυτᾶτε πλημμύρα!

Μὲ μανία τώρα ἐπνίξε τὴν ἡδονὴ και τὴν

ἐπιθυμία ποῦ αἰσθάνθηκε νὰ τρέχῃ μέσα του σὰν κάτι ξένο, ποῦ ζητοῦσε νὰ τὸν κυριαρχήσῃ:

— Εἶνε ἄλλου!

Και μεταχειρίσθηκε τὴ λέξι αὐτὴ γιὰ μαστίγι!

Βγῆκαν ἔξω.

Ὁ οὐρανὸς εἶχε χάσει τὴ μαυρίλα του και ἔβγαζε ἓνα φῶς.

Αὐτὴ σήκω ε τὸ φόρεμά της και τὸ ἔσφιξε στὸ σῶμα της και ὁ Πρέκας εἶδε τὸ καλίγραμμο σῶμα, τὸ εὐπλαστο, νὰ φαίνεται καλά. Ἐσφίξε τὰ μάτια ἄλλου, χωρὶς νὰ ἐμποδίσῃ μιὰ χαρὰ νὰ τοῦ λέγῃ.

— Ἄν θέλω, εἶνε δικό μου!

Τὸν ἔπιασε πάλι ἀπὸ τὸ χέρι. Βάδισαν σιωπηλοὶ λίγο. Αὐτὴ πρώτῃ μίλησε.

— Ἐέρεις τί σκεπτόμουν; Σὰ μικρὸ παιδί! . . . Νὰ εἶμεθα μόνοι σ' ἓνα μικρὸ ἔρημο νησί! . . .

Τοῦ τὰ ἔλεγε μὲ γέλιο και, μέσα στὴν νύχτα ποῦ ἄρχιζε, τὰ μάτια της εἶχαν ἓνα ἀγνό, παιδικὸ και ἐρωτικὸ μαζί:

Ἐπέρασε πάνω ἀπὸ ἓνα λακκίσκο γεμάτο νερό.

— Τί λές; Ἦθελες νὰ ἦσουν και σὺ; Τὸν ῥώτησε.

— Τὸ ρωτᾶτε!

Τοῦ ἔσφιξε τὸ χέρι. Βάδισαν πάλι σιωπηλοὶ πατώντας στὰ νερὰ και προσέχοντας στοὺς λακκίσκους.

Πλησίαζαν στὸ σπίτι. Ἐνα φανάρι φάνηκε νὰ φωτίξῃ πέρα στὴ γωνιὰ τοῦ σπιτιοῦ. Πάλι αὐτὴ μίλησε.

— Δέ μου λές, Θεοσύβουλε; Θὰ σὲ ῥωτήσω κάτι! Μὰ θὰ μὴ πῆς ὅμως! . . . Ἀγαπᾶς καμμιά;

Τὸ χτύπημα ἦτο ἴσιο, ἀλλὰ μὲ τέχνη.

— Ναι, ἀγαποῦσα!

— Τί, δὲν τὴν ἀγαπᾶς πιά!

— Ὅχι αὐτό, ἀλλὰ ἡ ἀγάπη μου μετεβλήθη σὲ σεβασμό, γιατί αὐτὴ δὲν ἀνήκει πιά στὸν ἑαυτό της!

— Πῶς; Πῶς; Γιὰ πὲς το καλά;

Τὸ χέρι της τὸν ἄφησε.

— Ἡ κόρη ἐκείνη παντρεύθηκε και ἀνήκει σὲ ἄλλον!

— Αὐτό; Και γὼ νόμισα τίποτε ἄλλο! Λοιπὸν ἅμα παντρεύθῃ μιὰ κόρη, χάνει τὸ ἐγὼ της, τὸν ἑαυτό της, και μπαίνει στὴ γραμμὴ τοῦ σκυλιοῦ, τοῦ γατιοῦ; Ἦ ὑπάρχει μιὰ σκλαβιά κρυφὴ, ἃς τὴν ποῦμε, ποῦ λειτουργεῖ κανονικά! . . . Μιλᾶς σὰν νὰ πρόκειται γιὰ ἀγορὰ καμμιάς ἀγέλαδας ἢ ἐνὸς ἀλόγου! ἢ γιὰ κανέναν ἀράπη τοῦ καιροῦ τῆς σκλαβιάς! . . .

— Κυρία! . . .

Αὐτὴ ἄφησε τὸ γελαστὸ ποῦ εἶχε, και φάνηκε θυμωμένη. Στάθηκε.

— Ἄκου, κύριε Πρέκα! Δὲν ἀνήκει εἰς ἄλλον ἡ κόρη ποῦ παντρεύεται, παρὰ στὸν ἑαυτόν της! Ὁ καιρὸς, ποῦ ἦταν σκλάβο ἡ γυναῖκα μὲ τὸ ψεύτικο ὄνομα συντρόφου ἢ ὅτι ἄλλο θέλεις, χάθηκε πιά κείνος ὁ καιρὸς, και ἡ γυναῖκα εἶνε ἄνθρωπος καθὼς ἐσὺ! Πάει ὁ καιρὸς ποῦ σκότωνε ὁ ἄνδρας τὴ γυναῖκα του, γιατί τὸν ἀτίμασε, και ἃς ἔκανε αὐτὸς ἓνα σωρὸ ἀτιμίες, χωρὶς νὰ τολμᾶ ἡ γυναῖκα του νὰ μιλήσῃ! Πάει ὁ καιρὸς ἐκεῖνος! . . . Τώρα ἦρθε ἄλλος καιρὸς ποῦ ὅταν ἡ καρδιὰ δὲν θέλῃ τὴ συντροφιά αὐτὴ, ποῦ λέγεται γάμος, λείει!

— Ἄς τὴ χωρίσουμε! Πάρε σὺ τὸ δρόμο σου και γὼ τὸν δικό μου! Ἄκου; Ἐτσι ἐγὼ νομίζω! Εἶνε ἐλεύθερος ὁ καθένας δὲν γίνεται σκλάβος τοῦ ἄλλου!

Αὐτὸς ἔμενε μὲ σκυμμένο κεφάλι.

— Ἐτσι εἶνε! εἶπε σιγά. Εἶδε τὸ δίκαιο ζωντανό. Αὐτὴ κύταξε και εἶδε ὅτι βρισκότανε στὴν πόρτα κοντὰ.

— Θὰ ἐρθῆς ἐπάνω; Ὅχι; καλά! Μὴ θυμωσες; Αὐτὸ μᾶς ἔλειπε! Ἐγὼ πηγαίνω, γιατί ἔγεινε μουσκέμα! Ἐνα πρᾶγμα ὅμως θὰ σὲ συμβουλεύσω νὰ πετάξῃς! Τὸ ἔξερεις πὺ εἶνε! Ἦ χριστιανωσύνη σου! Αὐτὴ ποῦ σὲ ἐμποδίζει νὰ φᾶς, νὰ κοιμηθῆς ὁπότεν θέλῃς! . . . Νὰ τώρα τὴν ὀμπρέλα μου! . . .

Κάποιος ξεφύτρωσε ἀπὸ ἓνα δρομίσκο μὲ μιὰ ὀμπρέλα και ἐρχόταν γρήγορα πρὸς τὰ ἐκεῖ. Ὅταν πῆγε κοντὰ ἄρχισε νὰ φαίνεται τὸ πρόσωπο και τὸ σχῆμα τοῦ Πουλικά.

— Σὲ ζητοῦσα! εἶπε πῆγα ἴσαμε τοῦ Φολιδοπούλου! . . . Καλὴ σπέρα! Τί κάνετε;

Ἐδωσε τὸ χέρι στὸν Πρέκα.

— Φοβηθήκατε μὴ χαθοῦμε; Δὲν εἴχαμε φόβο! Καθὼς αὐτὸς χαιρετοῦσε τὸν Πρέκα, τοῦ ἀπήντησε ἡ Ἀνθή.

Ὁ Πουλίκας προσκάλεσε τὸν Πρέκα νὰ ἀνεβῆ ἐπάνω, ἀλλ' αὐτὸς ἀρνήθηκε εὐχαριστώντας.

— Πότε θὰ σὲ δοῦμε; ῥώτησε ἡ Ἀνθή.

— Ὅταν εὐκαιρῆσω θὰ ἔλθω εὐχαρίστως!

Ἦ πόρτα ἡ σιδερένια ἔκλεισε μὲ κρότο. Τοὺς εἶδε νὰ ἀνεβαίνουν μαῦρες σὰν σιᾶς τὰ σκαλοπάτια, ποῦ ὀδηγοῦσαν στὴν πόρτα τοῦ σπιτιοῦ.

Προχωροῦσε σιγά.

Ὅχι, ὄχι! δὲν ἔπρεπε νὰ πάῃ πιά, πρέπει νὰ φύγῃ! Τοῦ ἦρθαν στὸν νοῦ τὰ λόγια της.

— . . . Ἄν ἡ καρδιὰ δὲν τὸν θέλῃ, δὲν θέλῃ τὴ συντροφιά αὐτὴ! . . .

Και εὗρισκε δίκαιο σ' αὐτὸ σὰν νὰ τὸ ἔβλεπε νὰ κινῆται ζωντανό, ἀλλ' ὅμως αὐτὸς προτιμοῦσε, εἶχε κάτι ἄλλο, ποῦ νόμιζε καλλίτερο! Αὐτὸ δὲν λεγότανε δίκαιο, δὲν ἦταν δίκαιο, λεγότανε καθῆκον! Αὐτὸ ἴσα ἴσα ἔλεγε, νὰ ἀντιτίκεται κανεὶς στὸ δίκαιο ἐκεῖνο και νὰ ὑπομένῃ! Και εὗρισκε σ' αὐτὸ πὺ ἀνθρώπινο, και ὅτι χρειαζότανε περισσότερο θάρρος γιὰ νὰ τὸ ἀκολουθήσῃ!

Ὅχι, δὲν θὰ πῆγαινε πιά, θὰ ἔφευγε ἀπ' τὴν Ἀθήνα! . . .

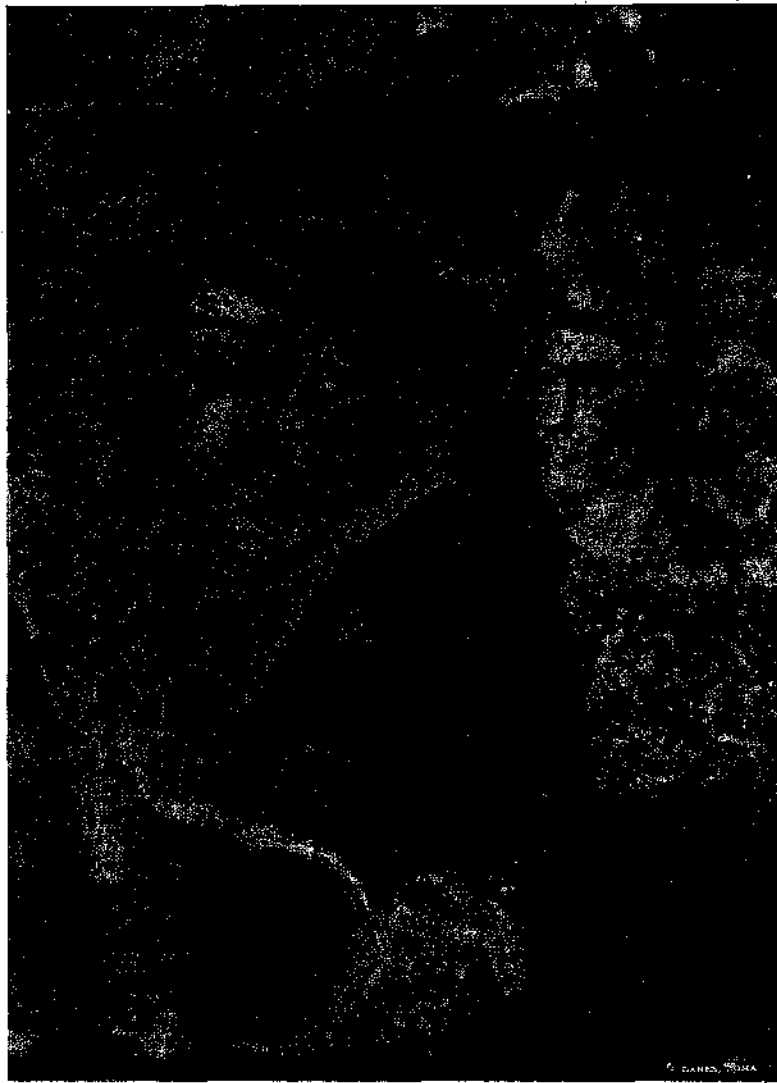
Στὸ φανάρι τῆς γωνιάς στάθηκε ἀπὸ κάτω. Ἦ πάλῃ ποῦ γινότανε μέσα του, τὸ χτύπημα τὸ δυνατὸ ποῦ ἔδινε στῆς αἰσθήσεις του, στὸν ἔρωτά του, ἡ ἀπόφασί ποῦ ἔλαβε, ἔπρεπε σὲ κάτι νὰ ξεσπάσῃ, και ξεσπασε σὲ δάκρυα.

Ἐκλαψε.

Ἦ βροχὴ ἔσκολονθοῦσε κ' ἔπεφτε λεπτὴ λεπτῆ, λές και κεντοῦσε στ' ἀπλωμένα νερὰ, σὰν σὲ λαμπερὸ μαῦρο μετάξινο ὕφασμα, κύκλους, ἄνθη! . . .

ΔΗΜΟΣΘΕΝΗΣ Ν. ΒΟΥΤΥΡΑΣ

Ο ΔΑΝΤΗΣ — ΕΚ ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΑΣ ΤΟΥ ΓΚΙΟΤΤΟ

ΑΠΟ ΤΗΝ ΚΟΛΑΣΙΝ ΤΟΥ ΔΑΝΤΕ

Φίλε κύριε Μιχαηλίδη,

Σας στέλλω τὸ Πέμπτον Ἔσμα ἀπὸ τὴν μετάφρασίν μου τῆς «Κολάσεως» τοῦ Δάντε, τὴν ὁποίαν δημοσιεύουν τὰ «Ἠλύσια», χωρὶς σχόλια, διότι χωρὶς σχόλια τὴν δημοσιεύω.

Θὰ μοῦ ἦτο εὐκόλον νὰ συνοδεύσω τὴν μετάφρασίν μου μὲ τὴν μετάφρασιν μᾶς ἐκ τῶν πολλῶν μελετῶν περὶ τοῦ ποιητοῦ καὶ τοῦ ἔργου του, τὰς ὁποίας ἔγραψαν οἱ ἄπειροι σχολιασταὶ τοῦ Ἰταλοῦ καὶ ξένοι, δὲν τὸ ἔκαμα ὅμως διότι ἀμφιβάλλω ἂν καμμία ἀπ' ὅλας αὐτὰς θὰ ἦτο ἱκανὴ νὰ ἀδηγήσῃ τὸν Ἕλληνα ἀναγνώστην μέσα εἰς τὸ μαγεμένον παλῶτι τοῦ μεγαλειότερου ποιητοῦ τῆς Ἰταλίας καὶ τοῦ πρωτοτυπώτερου τῶν αἰώνων

Ἐνόμισα, ὅτι διὰ νὰ δώσω εἰς τὸν ἀναγνώστην ὅσον

τὸ δυνατόν ἄμειον καὶ ἀνεμπόδιον τὴν καθαρὰν ποιητικὴν ἐντύπωσιν, ἔπρεπε νὰ ἀναπληρώσω μὲ τὴν σαφήνειαν τῆς ἀποδόσεως, τὴν σχολαστικὴν ἐργασίαν τοῦ σχολιαστοῦ. Ἐφ' ὅσον τοῦτο ἦτο δυνατόν.

Διὰ ποίον μέσων ἐπεδίωξα τὸν σκοπὸν αὐτόν, μὲ ὅλην τὴν εὐλάβειαν πρὸς τὴν ἀκριβείαν καὶ τὴν συνοχήν τοῦ κειμένου, ἀπέκειται εἰς τὸν ἀναγνώστην νὰ ἐκτιμήσῃ. Προσεπάθησα νὰ δώσω μίαν ἀπόδοσιν τοῦ κειμένου ποιητικὴν καὶ οὐχὶ σχολαστικὴν. Διὰ τοῦτο ἀπέφυγα τὸν κατὰ μέρος σχολιασμόν τοῦ κειμένου, καὶ ἐπιφυλάσσομαι εἰς τὸ τέλος τῆς ἐκδόσεως νὰ δώσω σύντομον ἱστορίαν καὶ ὑπομνηματισμόν εἰς τὰ ἀπαραίτητα ἱστορικὰ σημεῖα δι' ἕν ἑκάστον ἔσμα ἰδιαιτέρως.

Ἡ γλῶσσα τὴν ὁποίαν μετεχειρίσθην, εἶνε ἡ ἑξῶν

ταὴν γλῶσσα τοῦ ἔθνους, ἀπὸ ἀπλάγμην ἀπὸ καθεστὶ σχετιζόμενον μὲ τὸν ἐπιβάτην τοῦ λεγομένου γλωσσικοῦ ζητήματος.

Ἔινε ἐκτὸς ἀμφιβολίας, ὅτι ἀπὸ τὰ τρία-μέρη τὰ ὁποία ἀποτελοῦν τὴν *Θείαν Κομωδίαν*, ἡ *Κόλασις* εἶνε τὸ ὠραιότερον. ὅπως ἀπὸ ὅλην τὴν *Κόλασιν* τὸ ἐπεισόδιον τῆς Φραντζέσκας τοῦ Ρίμινι εἶνε τὸ ποιητικώτερον.

Ὁ Δάντε καὶ ὁ Βιργίλιος κατεβαίνουν εἰς τὸν δεύτερον κύκλον τῆς Κολάσεως. Ὁ Μίνως, ὁ ἀρχαῖος νομοθέτης τῆς Κρήτης, στέκει εἰς τὴν εἴσοδον, κρίνει τὰς ψυχὰς, καὶ ὁρίζει τὴν ποινήν των. Εἰς αὐτὸν τὸν κύκλον μένουσιν οἱ μοιχοὶ, τοὺς ὁποίους βασανίζει ἡ φοβερὰ ἀνεμοζάλη τῆς Κολάσεως. Ἐδῶ ὁ Δάντε εὐρίσκει τὴν Φραντζέσκα τοῦ Ρίμινι, ἡ ὁποία τοῦ διηγεῖται τὴν ἱστορίαν τῆς δυστυχισμένης ἀγάπης τῆς.

Τὰ ἔργα τῆς φαντασίας, λέγει ὁ Φώσκολος, φαίνονται ἔργα μαγικά, διὰ τὴν ἀλήθειαν καὶ τὸ πλάσμα εἶνε τόσο καλὰ μὲτ' ἀφομοιωμένα, ὥστε νὰ μὴ ξεχωρίζονται, καὶ τότε ἡ ἀλήθεια πηγάζει ἀπὸ τὴν πραγματικότητά καὶ τὸ πλάσμα ἀπὸ τὴν ἰδανικὴν τελειότητα.

Ἄλλ' ὅσον τὸ πᾶν εἶνε ἰδανισμὸς δὲν ἐγγίζει τὴν καρδίαν, διότι φαίνεται ξένον πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν μας, καὶ ὅσον πάλιν τὸ πᾶν εἶνε πραγματικότης δὲν διεγείρει τὴν φαντασίαν μας, διότι δὲν δροσίζει μὲ πλάνην καὶ μὲ κάτι νέον τὴν ἀνιάραν καὶ ἀχάριστον ζωὴν μας.

Ὁ Δάντε εἰς τὸ ἐπεισόδιον τῆς Φραντζέσκας ἔβαλε ὅλην τὴν τέχνην του διὰ νὰ ἐξευγενίσῃ καὶ ἐξιδανικέυσῃ τὸ πάθος τῆς ὁμορφῆς καὶ νεαρᾶς ἐρωτευμένης, ἴσως δι' εὐγνωμοσύνην πρὸς τὸν πατέρα τῆς, ὁ ὁποῖος ὑπῆρξε ὁ εὐγενέστερος καὶ ὁ μεγαλειότερος εὐεργέτης του, καὶ τὸ κατόρθωσε τόσο καλῶς, ὥστε ματαίως θὰ ζητήσωμεν, ὄχι εἰς τὴν *Κόλασιν*, ὄχι εἰς τὸ *Καθαρότερον* ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὸν τὸν *Παράδεισον*, πλάσμα εὐγενέστερον καὶ, μὲ τὴν ἀδειαν τοῦ χριστιανοῦ ποιητοῦ καὶ τῶν ὑπερχριστιανῶν σχολιαστῶν του, ζεύγος εὐτυχέστερον ἀπὸ τὴν Φραντζέσκαν καὶ τὸν ἀχώριστόν τῆς.

Γράφει ὁ Δάντε εἰς τὸ «Συμπόσιον» του ὅτι ὁ νέος πρέπει νὰ εἶνε ἐντροπαλός· ἡ ἐντροπή αὐτῆ συνίσταται ἀπὸ θάμβος, αἰδῶ καὶ συστολήν.

Ἡ ἐντροπή αὐτῆ εἶνε μία ἀποστροφὴ τῆς ψυχῆς διὰ κάθε τι βάνανσον καὶ χυδαῖον, ὅπως βλέπομεν εἰς τοὺς νέους καὶ εἰς τὰς εὐγενεῖς γυναῖκας, τῶν ὁποίων τὸ πρόσωπον βάρεται μ' ἐκεῖνο τὸ ἐρυθρῆμα τῆς αἰδοῦς. ὄχι μόνον ὅταν φέρωνται πρὸς ἀσεμνον τινὰ πρᾶξιν, ἀλλὰ καὶ ὅταν ἀσεμνος σκέψῃς διέλθῃ ἀπὸ τὸν νοῦν των.

Καμμία πρᾶξις δὲν εἶνε τόσο χυδαία ὅσον ὅταν λέγεται. Ἐνας εὐγενής, ποτὲ δὲν λέγει λέξιν, τὴν ὁποίαν δὲν θὰ ἔλεγε μία γυναῖκα ἀπὸ ἐντροπήν.

Ἡ συστολή εἶνε ἕνας φόβος ἀτιμώσεως διὰ σφάλμα τὸ ὁποῖον διαπράξαμεν.

Ἡ Φραντζέσκα ἔχει ὅλας αὐτὰς τὰς ἀρετὰς καὶ διὰ τοῦτο μᾶς εἶνε συμπαθής.

Καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἠθέλησα νὰ χαλάσω αὐτὴν τὴν ἀρμονίαν μεταφράζων τὸν στίχον:

Galleotto fu il libro e chi lo scrisse,

οὔτε μὲ τὴν κατὰ λέξιν μετάφρασιν μερικῶν μεταφραστῶν, ὅπως:

Καὶ Γαλεότος ἔγραψεν ἡ βίβλος καὶ ὁ γράψας

οὔτε:

Γαλεότος τὸ βιβλίον καὶ ὅπου τῶν γράψας

ἡ ὁποία καταντῆ ἕνα ἀκαιρον καὶ ἀκατανόητον λογοπαίγνιον, πολὺ δὲ ὀλιγώτερον μὲ τὴν χυδαίαν ἀπόδοσιν:

Προαγωγὸς ἦν ὁ τὴν βίβλον γράψας.

διότι αὐτὸ τὸ «προαγωγός» ὅσον καὶ ἂν τὸ ἔχη ὁ μεταφραστὴς ἀποστεριώσει εἰς τὸν κλίβανον τῆς καθαραιώσεως, μένει πάντοτε κατὰ πολὺ βάνανσον εἰς τὰ ἀβρὰ χεῖλη τῆς ὁμορφῆς Φραντζέσκας, ἡ ὁποία, χαμηλῶντας τὰ ἀπὸ δακρυὰ θολωμένα μάτια τῆς, λέγει:

«Καὶ πᾶς δὲν ἐδιαβάσαμεν ἐκεῖνη τὴν ἡμέραν»
Δεχθῆτε σὰς παρακαλῶ, ἀγαπητὲ κύριε, τοὺς φιλικούς χαιρετισμούς μου.

Πειραιεὺς 19 Ἰανουαρίου 1906.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Σ. ΖΟΥΦΡΕΣ

Π Ρ Α Π Ο Υ Δ Ι Π Ε Μ Π Τ Ο Ν

Ἔτσι λοιπὸν κατέβηκα στὸν δεύτερον τὸν κύκλον,
Ὅπου ὅσον εἶνε πῦρ στενὸς ἀπὸ τὸν παραπάνω
Τόσο πῦρ μαῦρα βδῶσανα κεντοῦν τοὺς κολασμένους.
Τὰ δόντια ὁ Μίνως τρίζοντας τὴν εἴσοδο φυλάει,
Ξετάζει τὰ μαρτήματα, κρίνει καὶ στέλνει, ὅπως
Μὲ τὴν οὐρὰ του τωλιχθῆ. Θέλω νὰ πῶ, πῶς διὰ
Ἡ κακογέννητη ψυχὴ μπροστὰ σ' αὐτόνε φθάσῃ
Ξεμολογίεται ὅλα τῆς τὰ κρίματα, καὶ ἐκείνος,
Ποῦ ξέρει κάθε ἀμάρτημα, στὸν Ἄδη τῆς ὁρίζει
Τὸν τόπο ποῦ τῆς πρέπεται καὶ ὅσες φορὲς τωλίξῃ
Τὸ σῶμα του μὲ τὴν οὐρὰ, τόσα σκαλιὰ τὴν στέλνει.
Ἐμπρὸς του πάντα στέκονται πολλὰς ψυχὰς, προσμένοντι,
Κι' ἡ κάθε μιὰ μὲ τὴν σειρὰ γιὰ νὰ κριθῆ πηγαίνει

Λέγει, κι' ακούει την ποιή και προς τὰ κάτω στρέφει.
 Ο Μίνως εσταμάτησε τὸ ὑψηλὸν του ἔργο,
 Σὰν μ' εἶδε, καὶ τοῦ φώναξεν: Ἐσὺ ποῦ εἰς τὸν τόπον
 Αὐτὸν τὸν μαῦρον ἔρχεσαι, πρόσεχε ὅπως μπαίνεις,
 Κανέναν μὴν ἐμπιστευθῆς, καὶ μὴ σὲ ξεγελάσῃ
 Ἄν μέσα ἐμπήκες εὐκόλα. Κι' ὁ Δάσκαλος τοῦ λέγει:
 Εἶνε γραφτὸ ἀπ' τῆ Μοῖρα του νὰ πάῃ· γιατί φωνάζεις;
 Τὸ θέλει αὐτὸς ποῦ προσταγὴ τὸ θέλημά του εἶνε
 Καὶ μὴ ρωτᾷς περσότερο. Καὶ τώρα νά, ποῦ ἀρχίζει
 Τὸ κλάμα καὶ τὸ βογγητὸ σ' αὐτιά μου νὰ βουίξῃ.
 Ἦρθα σὶ τὸν τόπο τὸν φριχτὸ ποῦ κάθε φῶς σωπαίνει,
 Στὸν μαῦρον τόπον ποῦ βογγάει σὰν θάλασσα ἀγριεμένη,
 Ὅταν τὴν δέρονται ἀνεμοὶ ἐνάτιοι, λυσσοασμένοι.
 Ἡ ἀνεμοζάλη, ποῦ ποτὲ ἀναπαμὸ δὲν ἔχει,
 Στροφογυροῖζει τῆς ψυχῆς μέσα στὴν ἀγρία ὁρμὴ της,
 Μιὰ μὲ τὴν ἄλλη τῆς χτυπάει, φριχτὰ τῆς κουρελιάζει.
 Κι' ὅταν τῆς φέρνει σὶ τὸν γκρεμὸ, τότε νὰκούσης θρήνους.
 Τὴν θεία δίκη βλαστημοῦν, καὶ δέρονται καὶ κλαῖνε.
 Ἔτσι οἱ μοιχοὶ πληρώνουνε τὴ σαρκικὴ ἁμαρτία
 Ποῦ δὲν ἀκοῦν τὸ λογικὸ μὲς τὴν ἐπιθυμία.
 Σὰν μαυροπούλια, ποῦ πετοῦν μὲ τὰ φτερὰ ἀπλωμένα,
 Πλήθος πικρὸ σὶ τὸν οὐρανὸ μὲς τὸν βαρὺ χειμῶνα,
 Ὅμοια κι' ἐκείνες τῆς ψυχῆς τῆς δέρνει ἢ ἀνεμοζάλη,
 Ψηλὰ τῆς σπρώχνει κι' ὕστερα σὶ τὰ κάτω τῆς γκρεμίζει,
 Δεξιὰ ζερβιά χτυπώντας τες, κι' ἀναπαμὸ δὲν ἔχουν.
 Καὶ δὲν ἐλπίζουν οἱ ἄμοιρες νὰ πάνθουν οἱ καῦμοί τους,
 Ὅτε νὰ λιγοστέψουνε τὰ μαῦρα βάσανά τους.
 Ὅπως πετοῦν οἱ γερανοὶ σ' ἀραδιαστὸ κοπάδι,
 Κι' ἀφίνουνε διαβαίνοντας κραυγὲς σὰν μυρολόγια,
 Ἐβλεπα ἀσκέρια τῆς ψυχῆς νὰ σχίζον τὸν ἀέρα,
 Μὲ θρήνους καὶ παράπονα τὸν πόνο τους νὰ κλαῖνε.
 Καὶ ρώτησα τὸν Ὁδηγὸ: Ποιὰ νᾶνε αὐτὰ τὰ πλήθη
 Ποῦ κουρελιάζει ὁ οἴφοννας τῆς Κόλασης ὁ μαῦρος;
 Κύταξε αὐτὴν ὅπου ἔρχεται, μοῦ λέγει ὁ Δάσκαλός μου,
 Μεγάλῃ ἦτο βασίλισσα πολλῶν γλωσσῶν καὶ τόπων.
 Τόσο πολὺ τὴν σκλάβωσεν ἡ σαρκικὴ ἁμαρτία,
 Ποῦ ἔκαμε νόμο σεβαστὸ τὴν κάθε θέλησί της,
 Γιὰ νὰ σηκώσῃ τὴν ντροπὴ, ποῦ μέσα εἶχε κυλίσει.
 Ἐκείνη εἶνε ἡ Σεμίραμις, καθὼς μᾶς λέει ἡ ἱστορία,
 Τοῦ Νίνου ἦτανε διάδοχος, καὶ ἄντρα της τὸν εἶχε.
 Τοὺς τόπους ἐξουσίαζε ποῦ κυβερνᾷ ὁ Σουλτάνος.

Ἡ δεύτερη ὄπου ἔρχεται σκοτώθηκε ἀπὸ ἀγάπη,
 Κι' ἀπίστησε σὶ τὸν ὄρκο της στὴν τέφρα τοῦ Σιχαίου.
 Πίσω κατόπιν ἔρχεται ἡ ἄσωτη Κλεοπάτρα,
 Καὶ παραπέρα κύτταξε τὴν ἄμορφη Ἑλένη,
 Ὅπου γι' αὐτὴν σκοτώθηκαν χιλιάδες τόσα χρόνια.
 Εἶδα καὶ τὸν ἑξακουστό, τὸν μέγαν Ἀχιλλέα,
 Ὅπου εἶχε μὲ τὸν Ἔρωτα σὶ τὰ ὕστερα παλαίσει.
 Τὸν Πάρι καὶ τὸν Τροιστανό, καὶ χίλιες ἄλλες εἶδα,
 Ποῦ μοῦδειξεν ὁ Δάσκαλος, μιὰ μιὰ μὲ τὸνομά τους,
 Ψυχῆς ποῦ πῆρε ὁ Ἔρωτας ἀπὸ τὸν ἄνω κόσμον.
 Σὰν ἀκουσα τὸν ὄδηγὸ νὰ μελετᾷ χιλιάδες,
 Τόσες γυναῖκες ἑξακουστές κι' ἐπτότες φημισμένους,
 Λυπήθηκα τόσο πολὺ, ὅπου ἔμεινα χαμένος.
 Ὁ Δάσκαλος ἐσώπασε, καὶ τοῦ εἶπα: Ποιητὴ μου,
 Θὰ ἐπιθυμοῦσα νᾶλεγα δυὸ φτερωμένα λόγια
 Στῆς δυὸ ψυχῆς ὅπου πετοῦν μαζί ζευγαρωμένες
 Καὶ τόσο φαίνονται ἐλαφρὲς στὴν ἀγκαλιὰ τοῦ ἀέρος.
 Κι' αὐτὸς σ' ἐμέ: Περίμενε, κι' ὅταν κοντὰ περάσουν
 Ὁρκίσου τους σὶ τὸν ἔρωτα, ποῦ πάντα τῆς ἐνώνει,
 Νὰ σταματήσουνε, κι' αὐτὲς τὴν χάρι θὰ σοῦ κάμουν.
 Ὅταν κοντὰ μας διάβαιναν ἀνάλαφρα πετιῶντας,
 Γλυκὰ τότε τοὺς φώναξα: Ψυχῆς βασανισμένες,
 Ἐλάτε, ἂν σᾶς ἀφίνουνε, κοντὰ μας μιὰ σιγμοῦλα.
 Σὰν περιστέρια ποῦ πετοῦν πρὸς τὴν γλυκειὰ φωλιὰ τους,
 Μὲ τὰπλωμένα τους φτερὰ τὰ οὐράνια πλάτη σχίζον,
 Καὶ σὶ τὸν ἀέρα ὁ πόθος τους ἀνάλαφρα τὰ φέρνει.
 Ἔτσι κι' αὐτὲς χωρίστηκαν ἀπ' τῆς Λιδούς τὰ πλήθη,
 Τὸ μαῦρο ἀγέρι σχίζοντας, καὶ στάθηκαν κοντὰ μας.
 Γιατὶ πολὺ τῆς τράβηξεν ἡ φιλικιὰ φωνή μου.
 Ὡ πλάσμα μεγαλόψυχο κι' εὐγενικό, μοῦ εἶπαν,
 Ποῦ ἔρχεσαι ἐδῶ γιὰ νὰ μᾶς ἔδῃς σ' αὐτὸ τὸ μαῦρον τόπο,
 Ἐμᾶς, ποῦ μὲ τὸ αἷμα μας ἐβάψαμε τὸν κόσμον.
 Φίλος ἂν ἦτανε σὲ μᾶς ὁ βασιλεὺς τῶν πάντων,
 Θὰ τὸν παρακαλοῦσαμε γιὰ νὰ σοῦ δώσῃ εἰρήνη.
 Κι' ἀφοῦ ἡ καρδιά σου πόνεσε τὰ μαῦρα βάσανά μας,
 Πρόθυμα θαπαντήσουμε στὴν κάθε ἐρώτησί σου,
 Τώρα ποῦ ὁ ἀγέρας σῶπασε καὶ δὲν βογγάει σὰν πρῶτα.
 Ἡ χώρα ποῦ μὲ γέννησε τὴν θάλασσα ἀντικρύζει,
 Ἐκεῖ ποῦ ὁ Πάδος χίνεται σὶ τὸ κῦμα νὰ ἡσυχάσῃ,
 Μαζὶ μὲ τοὺς συντρόφους του, ποῦ τὰ νερὰ τοῦ φέρνουν.
 Ὁ Ἔρωσ ποῦ σ' εὐγενικὲς ψυχῆς ἀνάφτει ἀμέσως,

Καὶ τοῦτον τὸν ἐσκλάβωσε με τὰ δικά μου κάλλη,
 Τὰ κάλλη ποῦ μοῦ πήρανε μὲ προσβολὴ μεγάλη.
 Ὁ Ἔρωσ ποῦ ἀνταπόδοσι σὶν Ἔρωτα προστάζει,
 Τόσο πολὺ μὲ μάγεψε καὶ μ' ἔδεσε μαζί του,
 Ποῦ ἀκόμη ἐδῶ στήν Κόλασι, ὅπως βλέπεις, δὲν μ' ἀφίνει.
 Ὁ Ἔρωσ μ' ἀπαρέδωκε σὶν χάρο ἀγκαλιασμένους,
 Κι' ἐκείνον ποῦ μ' ἀποβύσεν ἢ Καίνα τὸν προσμένει.
 Σὰν ἄκουσα τὰ λόγια της, ἔσκυρα τὸ κεφάλι
 Τόσο πολὺ, ποῦ ὁ Δάσκαλος: Τί σκέπτεσαι; μοῦ εἶπε.
 Ὅταν συνήρθα ἐφώνησα: Ἄλλοίμονο! ποῖος ξέρει,
 Τί γλυκὲς σκέψεις, τί ὄνειρα τοὺς ἐσπρωξάν σὶν κρῖμα.
 Σαυτὴν ἔπειτα ἐστράφηκα: Πονετικά της εἶπα:
 Φραντζέσκα, τὰ μαρτύρια σου μὲ κάνουν νὰ δακρῶζω.
 Στὴν ἐποχὴ τὴν ὁμορφὴ τῶν γλυκοσιεναγμῶν σας,
 Γιὰ πὲς μου πῶς ὁ Ἔρωτας οὐκ ἐσπρωξε νὰ πῆτε
 Τοὺς πόθους σας τοὺς μυστικοὺς; Κι' αὐτὴ: Κανένας πόθος
 Δὲν εἶνε μεγαλείτερος, ἀπὸ τὸ νὰ θυμᾶσαι
 Καλοὺς καιροὺς ποῦ πέρασαν. Τὸ ξέρει ὁ Δάσκαλός σου.
 Μ' ἂν ἐπιμένῃς νὰ σοῦ πῶ τὴν πρώτη, πρώτη αἰτία
 Τῆς ἀμοιρῆς ἀγάπης μας, τὴν χάρι δὲν σοῦ ἀρνοῦμαι,
 Μόνο θὰ ἴδῃς τὰ λόγια μου μὲ δάκρυα νὰ τὰ βρέχω.
 Περονόσαμε τὴν ὥρα μας διαβάζοντας μιὰ ἡμέρα,
 Τὸ πῶς εἶχεν ὁ Ἔρωτας τὸν Δαντζελότιον μπλέξει,
 Κι' εἴμαστε οἱ δυὸ κατὰμονοι χωρὶς κακὸ σὶν νοῦ μας.
 Ἄλλ' ὅπως προχωροῦσαμε, πολλὰ φορὲς τὸ βλέμμα
 Ἐνας τοῦ ἄλλου ἀντίκρυζε μὲ μιὰ κρυφὴ λαχτᾶρα.
 Κι' ὅταν σὶν μέρος φθάσαμε, ποῦ τέτοιος ἐρωμένος
 Τὸ ἐρωτικὸ χαμόγελο της φίλησε στὰ χεῖλη,
 Κι' ὁ ἀχώριστός μου τρέμονταξ μὲ φίλησε σὶν στόμα.
 Ὁ πειρασμός μας ἦτανε τὸ πλάνο αὐτὸ βιβλίον.
 Καὶ πᾶ δὲν ἐδιαβάσαμεν ἐκείνη τὴν ἡμέρα.

Κι' ἐνῶ βαρῶα στενάζοντας ἢ μιὰ ψυχὴ μιλοῦσε,
 Κοντὰ της ἐστεκότανε πικροδρηγῶνας ἢ ἄλλη,
 Τόσο πολὺ, ποῦ σκέπασε τὰ μάτια μου σκοιάδι,
 Καὶ καταγῆς σωριάστηκα σὰν πεθαμένο σῶμα.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Σ. ΖΟΥΦΡΕΣ

Ο ΑΠΟΣΤΑΘΩΝ ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΗΣ ΔΑΝΙΑΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΣ Θ'.

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗ ΣΧΟΛΗ-ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ

Ολίγοι καλοὶ φίλοι ἐκ τῶν νεωτέρων καὶ πλήρων ἐλπίδων ἀρχαιολόγων μας προσπαθοῦσι κατ' αὐτὰς νὰ συστήσωσιν ἀρχαιολογικὸν σύνδεσμον, σκοπὸν ἔχοντα τὴν ἐκτέλεσιν ἀρχαιολογικῶν ἐργασιῶν καὶ πρὸ πάντων τὴν ἵδρυσιν ἀρχαιολογικῆς Σχολῆς.

Εἶνε εὐνόητος ὁ πόθος αὐτῶν καὶ ἀξιέπαινοι αἱ προσπάθειαι των. Ἡ ἵδρυσις ἀρχαιολογικῆς Σχολῆς, δηλαδή ἡ ἵδρυσις κέντρου πρὸς διάδοσιν ἀρχαιολογικῶν γνώσεων, πρὸς τελειότεραν ἀνάπτυξιν τῶν πεπαιδευμένων ἡμῶν καὶ πρὸς ὑποκίνησιν τῆς μελέτης καὶ τῆς ἀγάπης τῶν ἀρχαιοτήτων καὶ παρὰ τοῖς πολλοῖς ἔξ ἡμῶν, εἶνε ἀναγκαιοτάτη, καὶ φυσικὸν εἶνε ἢ ἔλλειψις τοιοῦτου κέντρου νὰ εἶνε λίαν ἐπαισθητὴ πρὸ πάντων ἐν Ἑλλάδι καὶ μάλιστα παρὰ τοῖς ἀρχαιολογοῖς.

Εἰς ὅλα τὰ πολιτισμένα κράτη τοῦ κόσμου ἡ κλασσικὴ παιδείσις θεωρεῖται εὐτυχῶς ἀκόμη ὡς ἀπαραίτητον ἐφόδιον παντὸς ἐπιστήμονος καὶ παντὸς ἐν γένει λογίου καὶ ὀπωσδήποτε ἀνεπτυγμένου ἀνθρώπου, ἀλλ' ὁ κυριώτερος στῦλος, ἐφ' οὗ στηρίζεται τὸ οἰκοδόμημα τῆς κλασσικῆς παιδείσεως, εἶνε ἡ γνῶσις τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς φιλολογίας, ἣτις τὴν σήμερον δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἀνευ τῆς γνῶσεως τῆς Ἑλληνικῆς ἀρχαιολογίας. Διὰ τοῦτο πάντα σχεδὸν τὰ κράτη, μολονότι ἔχουσι τελείως κατηρτισμένας σχολὰς ἀρχαιολογίας ἐν τοῖς Πανεπιστημίοις αὐτῶν, διατηροῦσιν ἀρχαιολογικὰς σχολὰς καὶ εἰς πάντα τὰ κέντρα τῆς κλασσικῆς ἀρχαιότητος, ὅπου διὰ πρακτικῆς μεθόδου καὶ διὰ τῆς μελέτης αὐτῶν τῶν λειψάνων τῆς ἀρχαιότητος, σπουδάζουσι καὶ ἀναπτύσσονται καλ-

λίτερον οἱ μέλλοντες νὰ διδάξωσι τὴν Ἑλληνικὴν φιλολογίαν καὶ ἀρχαιολογίαν εἰς τοὺς συμπολίτας τὸν.

Ἐν Ἑλλάδι μέχρι πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ἀκόμη οἱ διδάσκοντες τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα οὐδεμίαν ἀπολύτως ἤκουον διδασκαλίαν περὶ τῆς Ἑλληνικῆς ἀρχαιολογίας· καὶ εἶνε μὲν ἀληθές, ὅτι τὴν ἀπὸ τὸ κακὸν ἐμετριάσθη ὀλίγον, διότι μετὰ τὴν ἰδρυσιν τῶν δύο ἀρχαιολογικῶν ἐδρῶν ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ οἱ Ἕλληνες φιλόλογοι δὲν θὰ διδάσκουσι πλέον ὅπως ἀμοιροὶ καὶ τῆς ἐλαχίστης γνώσεως τῆς Ἑλληνικῆς ἀρχαιολογίας· ἀλλ' ὅμως ἢ ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ διδασκαλία ποτὲ δὲν δύναται νὰ εἶνε ἀρκετὴ, διότι οἱ ἀρχαιολόγοι καὶ οἱ φιλόλογοι δὲν διδάσκονται μόνον διὰ βιβλίων. Κύριος τρόπος τῆς διδασκαλίας τῆς ἀρχαιολογίας εἶνε ἡ ἐπισκόπησις καὶ ἡ σπουδὴ αὐτῶν τῶν μνημείων, ἢ δ' ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ διδασκαλία μόνον προκαταρκτικὴ διὰ τὴν τελειότεραν σπουδὴν τῆς ἀρχαιολογίας δύναται νὰ θεωρηθῆται. Ἄλλως τε καὶ εἶνε τόσον πολλοὶ αἱ νέαι ἀνακαλύψεις, αἱ ἀνατρέπουσαι καθημερινῶς ὀλόκληρα συστήματα περιεχόμενα εἰς τὰ ἀριστα βιβλία, δι' ὧν σπουδάζεται ἡ ἀρχαιολογία ἐν τοῖς Πανεπιστημίοις, ὥστε πρέπει διὰ νὰ ὑπάρξωσι καὶ παρ' ἡμῖν ἀρχαιολόγοι καὶ καλοὶ φιλόλογοι, νὰ ὑπάρχη καὶ παρ' ἡμῖν ἐν κέντρον, ἐν τῷ ὁποίῳ νὰ διδίσκωνται οἱ βουλόμενοι τελειότερον καὶ πρακτικώτερον διὰ τῆς ἀπ' εὐθείας ἐξηγήσεως τῶν ἀρχαίων μνημείων καὶ διὰ τῆς ἀνακοινώσεως τῶν σπουδαιότερων νέων ἀνακαλύψεων. Καὶ τοιοῦτον δέον νὰ εἶνε ἡ ἰδρυθησομένη ἀρχαιολογικὴ Σχολή.

Ἄλλα παρ' ἡμῖν δὲν πρέπει μόνον αὐτὸς νὰ εἶνε ὁ σκοπὸς τῆς Ἀρχαιολογικῆς Σχολῆς. Ἡμεῖς, οἱ σημερινοὶ Ἕλληνες, ἀφοῦ θέλομεν νὰ εἴμεθα, καὶ δὲν εἴμποροῦμεν νὰ μὴ εἴμεθα, ἀπόγονοι τῶν ἐνδόξων προγόνων μας, κατέχομεν δὲ καὶ τὴν παρ' ἐκείνων κληρονομηθεῖσαν ἡμῖν γῆν μετὰ τῶν λειψάνων τῶν ἀπαραμίλων καλλιτεχνημάτων αὐτῶν, πρέπει πρὸ παντὸς ἡμεῖς πάντες, ἐπιστήμονες ἢ καὶ ἀπλῶς μόνον λόγοι καὶ ἀνεπτυγμένοι, νὰ προσπαθῶμεν νὰ τοὺς γνωρίσωμεν καὶ νὰ τοὺς κατανοῶμεν· τοῦτο δὲ δύναται νὰ γίνῃ μόνον, ἂν σπουδάζωμεν τὰ ζωντανὰ λείψανα τῶν ἔργων τῶν χειρῶν ἐκείνων, τὰ ἀμέσως καὶ εὐκόλως περὶ τοῦ βίου καὶ τῆς ἱστορίας ἐκείνων διδάσκοντα ἀρχαῖα μνημεῖα. Σκοπὸς λοιπὸν τῆς ἰδρυθησομένης σχολῆς πρέπει νὰ εἶνε καὶ ἡ πρακτικὴ διδασκαλία τῆς ἀρχαιολογίας κατὰ

τρόπον καθιστῶντα αὐτὴν καταληπτὴν καὶ εἰς τοὺς πολλοὺς.

Καὶ ὅταν ἀπαξ διαδοθῆ καὶ παρ' ἡμῖν ἡ ἀληθινὴ γνῶσις τῆς ἀρχαιολογίας, θὰ κατανοήσωμεν πολὺ καλλίτερον ὅποια εἶνε ἡ πρακτικὴ ἀξία τῆς μεγάλης κληρονομίας, τὴν ὁποίαν μᾶς ἀφήκαν οἱ πρόγονοι ἡμῶν, καὶ ὅποια διδάγματα καὶ ἀφελείας δυνάμεθα νὰ πορισθῶμεν ἐκ τῆς ἱστορίας καὶ τῶν λοιπῶν ἔργων ἐκείνων· δὲν ὑπάρχει δὲ κανεὶς φόβος, ὅτι θὰ γίνωμεν ἀρχαιολόγοι, ὅπως τοὺς ἐννοεῖ ὁ κ. Καρκαβίτσας, διότι μόνον ἡ ἀμάθεια καὶ ἡ ἀγνοία τῆς ἀληθοῦς ἀξίας τῶν παντοειδῶν ἀρχαίων μνημείων γεννᾷ παρ' ἡμῖν τὴν μοιρολατρικὴν πεποιθήσιν εἰς τὸ ὄνομα τῶν προγόνων μας καὶ εἰς τὴν, χάριν ἐκείνων, ὑποθετικὴν ἰσχὺν μας. Ὡστε πρέπει καὶ παρὰ πάντων νὰ ἀναγνωρισθῆ ἡ ἀνάγκη τῆς ἰδρύσεως ἀρχαιολογικῆς σχολῆς, ἐννοουμένης ὅπως ἐξεθέσαμεν ἀνωτέρω.

Ἄλλα εἶνε ἀνάγκη καὶ πρέπει νὰ ἰδρυθῆ νέος σύλλογος ἢ σύνδεσμος ἢ ὅπως δήποτε ἄλλως θὰ ὀνομασθῆ τὸ σωματεῖον, τὸ ὁποῖον θὰ ἀναλάβῃ τὴν ἰδρυσιν τῆς ἀρχαιολογικῆς ταύτης σχολῆς; Εἶνε ὀρθὸν καὶ δίκαιον νὰ ἀποταθῶμεν εἰς τὴν κοινωνίαν καὶ νὰ ζητήσωμεν τὴν ἀρωγὴν αὐτῆς διὰ τὴν ἰδρυσιν σωματείου πρὸς ἐκτέλεσιν ἀρχαιολογικῶν ἐργασιῶν καὶ συντήρησιν ἀρχαιολογικῆς σχολῆς;

Νομίζω, ὅτι ὀφείλομεν νὰ ἀπαντήσωμεν ἀποφαιτικῶς εἰς τὰ ἐρωτήματα ταῦτα.

Ἐν Ἑλλάδι ὑφίσταται ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἐταιρεία, ἀρχαιολογικὸν σωματεῖον ἀκμάζον καὶ πλούσιον εὐτυχῶς εἰς ὕλικα καὶ ἠθικὰ μέσα, ἐκθύμως ὑποστηρικτὸν ἀνεκάθεν ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ δημοσίου. Προορισμὸς τῆς ἑταιρείας ταύτης εἶνε (ὡς μοι ἐπιτραπήνᾳ παραθέσω ὀλόκληρον τὸ σχετικὸν μέρος ἐκ τοῦ I άρθρου τοῦ καταστατικοῦ αὐτῆς) ὁ ἑξῆς: «νὰ ἐνεργῆ α') εἰς τὴν ἀνεύρεσιν, συλλογῆν, συντήρησιν, ἐπισκευὴν καὶ ἐπιστημονικὴν ἔρευναν τῶν ἀρχαιοτήτων καὶ ἐν ἄλλαις χώραις, κατ' ἐξοχὴν δὲ ἐν Ἑλλάδι, β') εἰς τὴν προαγωγὴν τῆς ἀρχαιολογικῆς ἐπιστήμης καὶ τὴν διάδοσιν ἀρχαιολογικῶν γνώσεων διὰ παντὸς πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον συντελοῦντος μέσου καὶ ἰδίως δι' ἐπιστημονικῶν διαλέξεων καὶ ἀνακοινώσεων, διὰ τῶν Πρακτικῶν τῆς ἑταιρείας, διὰ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐφημερίδος καὶ ἄλλων δημοσιευμάτων καὶ διὰ τῆς ἰδρύσεως καὶ λειτουργίας ἀρχαιολογικῆς σχολῆς ἐν Ἀθήναις».

Πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ προορισμοῦ τούτου τῆς ἑταιρείας ἀνεκαίον παρεσχέθη αὐτῇ ἀμέριστος

ἡ συνδρομὴ τοῦ Ἑλληνικοῦ δημοσίου, ἐσχάτως δὲ διὰ τοῦ λαχείου ἐδόθησαν εἰς αὐτὴν ὑπὲρ τὰς τριακοσίας χιλιάδας δραχμῶν ἐτησίως.

Ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἐταιρεία ὑφισταμένη σχεδὸν ἀδιαλείπτως ἀπὸ τοῦ 1834, εἰργάσθη, ὀφείλει τις νὰ το δμολογήσῃ, πάντοτε ἐλλειρινῶς καὶ ἀόκνως πρὸς ἐκπλήρωσιν τοῦ προορισμοῦ αὐτῆς, ἀλλὰ πρῶτον μὲν ἡ ἀνεπάρκεια τῶν χρηματικῶν πόρων, εἶτα δὲ τὸ μᾶλλον κατεπίγειον τῆς ἐκτελέσεως τοῦ πρακτικώτερου μέρους τοῦ προορισμοῦ αὐτῆς, τοῦ ἀφορῶντος τὴν συντήρησιν τῶν ἀρχαίων μνημείων καὶ ἐν μέρει καὶ τὴν ἐνέργειαν ἀνασκαφῶν, καὶ ἴσως καὶ λόγοι ἐλλείψεως τῶν ἀναγκαίων προσώπων, ἐματαιῶνον τὴν ὀλοσχερῆ ἐφαρμογὴν τοῦ προγράμματος αὐτῆς καὶ διὰ τοῦ ἐπιστημονικώτερου μέρους τούτου, δηλαδὴ ὅσον ἀπέβλεπεν εἰς τὴν διὰ παντὸς μέσου καὶ διὰ τῆς ἰδρύσεως καὶ λειτουργίας ἀρχαιολογικῆς σχολῆς διάδοσιν τῶν ἀρχαιολογικῶν γνώσεων.

Ἄλλ' ἤδη εὐτυχῶς διὰ τῆς γενναίας συνδρομῆς τῆς Κυβερνήσεως ἡ ἀνεπάρκεια τῶν χρηματικῶν πόρων ἐξέλιπε· τὰ μᾶλλον κατεπίγοντα καὶ τὰ μείζονα δαπάνη ἀπαιτοῦντα ἔργα διὰ τὴν συντήρησιν τῶν ἀρχαίων μνημείων σχεδὸν ἐξετελέσθησαν, ὥστε εἶνε πλέον καιρὸς νὰ ἐπιχειρηθῆ σοβαρῶς καὶ τὸ δεύτερον μέρος τοῦ προορισμοῦ τούτου τῆς ἑταιρείας, ἢ δι' ἐπιστημονικῶν ἔργων καὶ διὰ τῆς ἰδρύσεως ἀρχαιολογικῆς σχολῆς διάδοσιν τῶν ἀρχαιολογικῶν γνώσεων.

Δὲν λέγω, ὅτι δὲν ὑπολείπονται ἀκόμη νὰ γίνωσι πολλὰ καὶ διὰ τὴν συντήρησιν τῶν ἀρχαίων μνημείων. Πανταχοῦ τοῦ κράτους ὑπάρχουσιν ἀρχαιοτήτες ἔχουσαι χρεῖαν συντηρήσεως· καὶ αὐτὴ δὲ ἡ οἰκοδομὴ καὶ συντήρησις τῶν Μουσείων δὲν εἶνε ἔργον τὸ ὁποῖον νὰ δύναται ἐπὶ πολὺ ἔτι νὰ ἀναβληθῆ, ἀλλὰ δύναται ὅμως τοῦ λοιποῦ τὸ πρακτικὸν καὶ τὸ ἐπιστημονικὸν μέρος τῆς ἑταιρείας νὰ βαίνοσιν ἐκ παραλλήλου· εἶνε μάλιστα ἀνάγκη τοῦ λοιποῦ νὰ προταχθῆ τὸ ἐπιστημονικὸν μέρος. Ἐκτέλεσις ἀνασκαφῶν εἰς εὐρύτεραν κλίμακα, δημοσιεύσεις ἀρχαιολογικῶν συγγραμμάτων, καὶ ἰδρυσίς ἀρχαιολογικῆς σχολῆς δύναται τοῦ λοιποῦ νὰ προτάσσωνται ἐν ταῖς ἀποφάσεσι τῆς ἑταιρείας. Εἶνε τοῦτο τὸ συμφέρον τῆς Ἑλληνικῆς ἐπιστήμης, τὸ συμφέρον τοῦ ἔθνους καὶ αὐτῆς τῆς Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας ὡς σωματείου.

Διὰ τῆς ἐκτελέσεως μεγάλων ἀνασκαφῶν καὶ τῆς δημοσιεύσεως ἀρχαιολογικῶν βιβλίων, ἡ

ἀρχαιολογικὴ Ἐταιρεία προάγουσα τὸν σκοπὸν αὐτῆς συντελεῖ πρὸς τοῦτοις εἰς τὴν ἀνάπτυξιν καὶ ἀνάδειξιν τῶν Ἑλλήνων ἀρχαιολόγων, δὲν ἀπόκειται δ' εἰς ἐμὲ νὰ δεῖξω ἐνταῦθα, ὁποῖαν ἠθικὴν ὀφέλειαν προσπορίζουσι καὶ ὁποῖαν δύναμιν ἀποτελοῦσι δι' ἑν ἔθνος καλοὶ καὶ μεγάλοι ἐπιστήμονες, καὶ τοιοῦτοι δύνανται εὐτυχῶς νὰ ἀναδειχθῶσι καταλλήλως ὑποστηρικτῶμενοι καὶ ἐκ τῶν ὑπαρχόντων νῦν παρ' ἡμῖν ἀρχαιολόγων, οἵτινες καὶ προκαταρκτικὴν παιδευσιν ἀρκετὴν ἔχουσι καὶ ζῆλον καὶ θέλησιν πρὸς ἐργασίαν.

Ἐνεκα τῆς ἐξαιρετικῆς θέσεως, ἣν ἔχουσιν ἐν Ἑλλάδι αἱ ἀρχαιοτήτες, πρέπει καὶ ἡ ἀρχαιολογικὴ ἐπιστήμη ὅπως ἐξαιρετικῶς παρ' ἡμῖν νὰ ἀκμάσῃ. Ἡ ἀρχαιολογικὴ Ἐταιρεία καὶ οἱ Ἕλληνες ἀρχαιολόγοι πρέπει εἰς τοῦτο νὰ ἀποβλέπωσιν. Ὅπως ἢ Ἑλλάς εἶνε τὸ παγκόσμιον σχολεῖον τῶν ἀρχαιολόγων, νὰ γίνωσι καὶ οἱ Ἕλληνες ἀρχαιολόγοι οἱ διδάσκαλοι τῆς ἀρχαιολογίας.

Ἡ ἰδρυσίς ἀρχαιολογικῆς Σχολῆς ὑπὸ τῆς ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας δὲν εἶνε πρᾶγμα δυσκατόρθωτον. Ἡ χρηματικὴ δαπάνη διὰ τὴν λειτουργίαν αὐτῆς δὲν θὰ εἶνε ὑπέρογκος, θὰ εὐρεθῶσι δὲ μεταξὺ τῶν ἀρχαιολόγων καὶ λογίων ἡμῶν οἱ κατάλληλοι ἄνδρες οἵτινες θὰ συνδράμωσιν εἰς τὰς ἐργασίας αὐτῆς. Καὶ τὴν ἄλλην δὲ μεγάλην ἔλλειψιν διὰ τὴν σπουδὴν τῆς ἀρχαιολογίας παρ' ἡμῖν, ἣτις εἶνε ἡ σπάνις διδασκτικῶν βιβλίων καὶ ἀρχαιολογικῶν ἐγχειριδίων δύναται νὰ ἀναπληρώσῃ ἡ ἀρχαιολογικὴ ἑταιρεία ἐπικαλουμένη τὴν συνδρομὴν πάντων τῶν παρ' ἡμῖν ἀρχαιολόγων.

Διὰ νὰ ὑφίσταται ὡς σωματεῖον ἡ ἀρχαιολογικὴ ἑταιρεία, καὶ τοιοῦτο πρέπει νὰ μείνη καὶ νὰ θεωρηθῆ παρὰ πάντων, καὶ νὰ μὴ ἐκλαμβάνεται ὡς τμήμα ὑπουργικόν, ἔχει ἀνάγκη τῆς συνεργασίας πολλῶν προσώπων καὶ πρῶτιστα πάντων τῶν λογίων καὶ μάλιστα τῶν δυναμένων ὀπωσδήποτε διὰ τῶν γνώσεων αὐτῶν καὶ τῆς εἰδικῆς αὐτῶν μορφώσεως νὰ συντελέσωσιν εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ προορισμοῦ αὐτῆς. Ὁ περιορισμὸς τῆς δράσεως τῆς ἑταιρείας εἰς ὀλίγα πρόσωπα, ὅστις παρατηρεῖται ἐσχάτως, πρέπει νὰ λείψῃ.

Ἐγραψα τὰ ἀνωτέρω μόνον ὅπως ὑποδείξω εἰς τοὺς προσπαθοῦντας νὰ ἰδρῦσωσι νέον ἀρχαιολογικὸν σύνδεσμον φίλους, ὅτι δὲν ἐγράψαν τὴν ὀρθὴν καὶ τὴν βραχυτέραν δδὸν πρὸς ἐκπλήρωσιν τῶν πόθων τῶν. Ἄντι νὰ φροντίσωσι νὰ ἰδρῦσωσι νέον ἀρχαιολογικὸν σωμα-

τείαν, πρέπει να τραπῶσι πρὸς τὸ ὑπάρχον ἤδη, οὐτινος ὁ προορισμὸς ταυτίζεται πρὸς τὴν ἐπιθυμίαν αὐτῶν. Νὰ συσώματωθῶσιν ἐν τῇ ἀρχαιολογικῇ Ἐταιρείᾳ καὶ νὰ ζητήσωσι παρὰ ταύτης, ὅπως συμφώνως πρὸς τὸ καταστατικὸν αὐτῆς μὴ παραλίπη οὐδὲν μέσον πρὸς ὑποστήριξιν τῆς Ἑλληνικῆς ἀρχαιολογικῆς ἐπιστήμης καὶ τὴν διάδοσιν ἀρχαιολογικῶν γνώσεων παρ'

ΟΥΓΟΣ ΦΩΣΚΟΛΟΣ *

Οχι μόνον ἡ ἀγάπη τῆς πατρίδος ἀλλὰ καὶ ἡ οικογενειακὴ τρυφερότης εἶχε βαθεῖας ρίζας εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ Φωσκόλου.

Ὁ ποιητὴς ἠγάπα πολὺ τὴν οἰκογένειάν του. Καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς ζωῆς του δὲν ἔλειψε ποτὲ νὰ βοηθῇ τὴν ἀδελφὴν του εἰς τὰς οικονομικὰς δυσκολίας της, καθὼς καὶ τὸν ἐπιζησαντα ἀδελφόν του Ἰούλιον, ὅστις εἶχε μείνει εἰς τὸ στρατιωτικὸν στάδιον. Ἐλάτρευε τὴν μητέρα του, κατὰ τὸν θάνατόν της δέ, εἰς τὰ 1817, ὅταν αὐτὸς εὗρισκετο ἐν Λονδίῳ, ἔγραφε εἰς μίαν ἐπιστολὴν του: «Ὁ θάνατος τῆς πατρὸς μου μητρός, ποὺ τὴν ἀφήρησεν ὁ Θεὸς, ἀνοίξε μέσα εἰς τὴν καρδίαν μου μίαν νέαν πηγὴν αἰωνίας μελαγχολίας καὶ ἐλέγχου συνειδήσεως. Αὐτὸς ὁ θλιβερός τόπος θὰ μ' ἔκαμνε ν' ἀποθάνω ἀπὸ τοὺς πόνους τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος οἱ ὅποιοι μοῦ ἔδωσαν σχεδὸν τὸν θάνατον καὶ θαρρῶ πῶς εἶμαι ἕνας ἄνθρωπος νεκρὸς ὅπου ζῆ»¹. Ἐλυπεῖτο ὁ ποιητὴς ἐνθυμούμενος ὅτι παρέσχεν εἰς τὴν μητέρα του ἀρκετὰς πικρίας μὲ τὰ νεανικά του ἀτοπήματα καὶ μὲ τὴν περιπλανημένην ζωὴν του.

Ἡ ἀγάπη τοῦ Φωσκόλου πρὸς τὴν μητέρα του ἀνοίγει εἰς τὸν μελετητὴν τῆς ζωῆς του ἐν ἄδύτον τῆς ψυχῆς τοῦ ποιητοῦ. Εἰς τὴν μητρικὴν φωνήν, εἰς τὰ δάκρυα τῆς μητρός ἢ κάθε καρδιά δαμάζεται. Οἱ πλεόν μοναχικοὶ ἄνθρωποι, οἱ φιλέρημοι, οἱ ἔχοντες ἀποκρουστικὸν χαρακτῆρα ἠγάπησαν καὶ ἐσεβάσθησαν τὴν γηραιὰν γυναῖκα ἣτις ὑπῆρξε δι' αὐτοὺς πηγὴ τῆς ζωῆς. Ἀπεριόριστον ἀγάπην πρὸς τὴν μητέρα του ἔτρεφε καὶ ὁ Φωσκόλος. Τὰ πρώτα ἔτη τῆς ζωῆς του τὰ ὅποια ἐπέρασαν εἰς τὴν οικογενειακὴν εἰρήνην, διεπότισαν τὴν ψυχὴν

ἡμῶν. Οὕτω καὶ τὸν σκοπὸν αὐτῶν ἀσφαλέστερον θὰ ἐπιτύχωσι καὶ συνιρέχοντες τὴν ἀρχαιολογικὴν Ἐταιρείαν θὰ συντελέσωσι καὶ οὗτοι, ὅπως παραμείνη ὁποῖα καὶ ἀνέκαθεν ἦτο, τὸ ἄριστον καὶ σκοπιμώτατον ἐργαζόμενον τῶν ἐν Ἑλλάδι σωματείων, καὶ ἡ καλλίστη ἐγγύησις διὰ τὴν συντήρησιν τῶν Ἑλληνικῶν ἀρχαιοτήτων καὶ τὴν πρόδοσιν τῆς Ἑλληνικῆς ἀρχαιολογίας.

K. ΚΟΥΡΟΥΝΙΩΤΗΣ

του μὲ τὸ φίλτρον τῆς ἀγάπης τῶν οικείων του. Ἡ μνήμη τῶν πρώτων ἐτῶν τῆς ζωῆς του διετηρήθη βαθέως χαραγμένη εἰς τὸν νοῦν του καὶ ὅταν ἰσχυρὰ πάθη τὸν ἐτάραξαν καὶ ὅταν ἐδρόθη μακρὰν ἔρημος εἰς ξένην γῆν. Ἡ φωτεινὴ μορφή τῆς μητρός ἀνίστατο κάθε στιγμὴν εἰς τὴν μνήμην του. Μυθώδης εἶναι ἡ λατρεία τοῦ ποιητοῦ πρὸς τὴν ἀγαθὴν γοαῖαν ἣτις ἐθρῆνει πάντοτε μὲ πικρὰ δάκρυα τὸν χωρισμὸν τοῦ προσφιλοῦς τέκνου της, τοῦ ὁποίου ἡ ἔνθερος ἀγάπη ἔφθανε πρὸς αὐτὴν μόνον ὡς μακρινὴ ἀπήχησις.

Ὁ ποιητὴς ὅταν ἔγραφε πρὸς τὴν οἰκογένειάν του εἰς Βενετίαν, πάντοτε ἐπεκαλεῖτο τὴν μητρικὴν εὐχήν. Ἦθελεν δόσικς τοῦ ἔγραφε ἢ ἀδελφῆ του νὰ τοῦ στέλλῃ ἢ μήτηρ του τὴν εὐχὴν τῆς ἰδοχείως γραμμένην εἰς τὸ τέλος τῆς ἐπιστολῆς. Ἡ ἀγαθὴ γυνὴ τοῦ ἔγραφε:

«Μὲ τὰ δάκρυα εἰς τὰ μάτια καὶ μὲ τὴν καρδιά κλεισμένη σου δίνω τὴν εὐχὴν μου, καὶ ὁ Θεὸς νὰ σοῦ δόσῃ τὴν ἰδικήν του».

Ὁ δὲ ποιητὴς εἰς τὸ τέλος ἄλλης ἐπιστολῆς του πρὸς τὴν οἰκογένειαν ἔγραφε:

«Κυράτσα Διαμαντίνα, χαῖρε γράψε μου τρία λόγια. Χαῖρε μητέρα μου ἀγαπημένη, καὶ ζῆσε ἄλλους ἐξήντα χρόνους ἐτυχημένη, καὶ σοῦ φιλῶ τὰ χέρια».

Γράφων εἰς τὴν ἀδελφὴν του ἰταλιστὴ τὴν παρεκάλε νὰ δώσῃ εἰς τὴν μητέρα των πρὸς ἀνάγνωσιν τὰς ὀλίγας Ἑλληνικὰς γραμμάς τὰς ὁποίας παρενέβαλλε.

«Μητέρα μου ἀγαπημένη, διατί δὲν μοῦ γράφεις τὴν χρεῖα σου; γράψε μου γραμμὰ καὶ ζακνθινὰ, καὶ πὲς τοῦ ἀγαπημένου σου παιδιοῦ δι θέλεις. Σὲ περικαλῶ μὲ τὰ δάκρυα εἰς τὰ μάτια μου».

Εἰς ἄλλην ἐπιστολὴν ἢ ἀγαθὴ γοαῖα ἀπῆντα

μὲ ἀνορθόγραφον χεῖρα τὰς ἄπλᾶς ταύτας λέξεις, αἱ ὁποῖαι ἀποπνέουν ὅλον τὸ ἄρωμα τῆς μητρικῆς ψυχῆς.

«Χαράστωε ἡ διστηχία καὶ ἀν ἔλθῃ μοναχί της. Ὑπομονή. Ἡ εὐχὴ τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ δικί μου νὰ ἦρε κοντὰ σου καὶ νὰ σε φυλάξῃ ἀπὸ πάντα κακὸ, καὶ νὰ σοῦ δόσῃ δι σοῦ ἀπεθυμῶ ἐγὼ. Ἀγάπα με καὶ ἐγὼ με το νου ἡμε πάντα με σε»¹.

Τὰς ἰδιογράφους εὐχὰς τῆς μητρός του ὁ Φωσκόλος ἀπέκοπτε μετὰ θεησκευτικῆς εὐλαβείας καὶ τὰς ἀπέθετεν ἐντὸς θήκης. Διαρκῶς ἐφυλάττε τὰ χαρτῖα ταῦτα ἐντὸς τοῦ κόλπου του μὲ τὴν πεποιθῆσιν ὅτι κρατῶν αὐτὰ συνωδνετο πάντοτε ἀπὸ τὴν ἱερὰν εὐχὴν τῆς μητρός του. Εὐρέθησαν δὲ ἐπάνω του κατὰ τὰς τελευταίας στιγμὰς τῆς ζωῆς του².

Εἰς ὅσας ἐπιστολάς του ὁ Φωσκόλος ἀναφέρει τὴν μητέρα του, ἐκφορᾶται μὲ ἀπειρον ἀγάπην καὶ ἐγνωμοσύνην. Θαυμάζει καὶ εἰς τὸν ποιητὴν ὅστις ἐνῶ ἦτο δρμητικὸς καὶ ἀκατάσχετος εἰς τὸν πόλεμον τῆς ζωῆς, ἀδάμαστος καὶ σταθερὸς εἰς τὰς ἰδέας του ὑπὲρ τῆς τέχνης καὶ τῆς ἐλευθερίας, ἐμπρός εἰς τὴν μητέρα του ὁμοῦ ἐφαίνετο γλυκὺς, ἡμερος καὶ φιλόστοργος ἐξαιτούμενος τὴν εὐχὴν της.

Ὅταν ἀπέθανεν ἡ ἀγαθὴ γοαῖα, ὁ Οὐγὸς ἦτον ἀπαρηγόρητος. Ἐλυπεῖτο καὶ τὴν ἀνεκάλει εἰς τὴν μνήμην του μέχρι τῶν τελευταίων ἡμερῶν τῆς ζωῆς του. «Ἐσκόρπισα ἐπὶ τοῦ τάφου τῆς μητρός μου τόσα ἄνθη καὶ τόσα δάκρυα, ἔγραφε εἰς μίαν ἐπιστολὴν του, ὅσα ἠδυνήθη ἀπὸ τόσον μακρὰν. Ἦτο γυνὴ ἀληθῶς ἠρωϊκῆ. Συνήρμοζεν εἰς ἑαυτὴν τὴν ἐπιείκειαν, τὴν χάριν καὶ πρὸ παντὸς τὸ οὐράνιον αἶσθημα τῆς εὐσπλαγχνίας καὶ τὰς ἀρετὰς τῆς ἀγαθοεργίας ποῦ ἀνυψώνουν τὴν γυναῖκα ὑπεράνω τοῦ ἀνδρός. Ὡ! ἀν ἠδυνάμην νὰ ταφῶ πλησίον της, θὰ ἐδεχόμην αὐτὴν τὴν στιγμὴν τὸν θάνατον ὡς τὴν προσφιλεστέραν εὐεργεσίαν τοῦ οὐρανοῦ»³.

Ὁ Φωσκόλος εἰργάσθη, καὶ εἰργάσθη πολὺ,

¹ Lettere inedite di Ugo Foscolo. Torino 1873. σελ. 10, 40, 126. Τὰς Ἑλληνικὰς ταύτας γραμμὰς τῆς μητρός τοῦ Φωσκόλου ἐδημοσίευσεν πανομοιότυπος ὁ Camillo Antona Traversi τῷ 188 εἰς τὸ βιβλίον τοῦ Ugo Foscolo nella famiglia.

² Τώρα διαφυλάττονται εἰς τὴν ἰταλικὴν βιβλιοθήκην Labronica, μαζί μὲ διάφορα χειρόγραφα τοῦ ποιητοῦ καὶ τὸ σπουδαιότερον μέρος τῆς ἀλληλογραφίας του.

³ Epistolario, vol. III, σελ. 117.

κατὰ τὸ σύντομον διάστημα τῆς ἀστάτου ζωῆς του. Τὸ ἀνήσυχον πνεῦμα του, πλουτισμένον ἀπὸ ἐκτεταμένας καὶ βαθεῖας γνώσεις, ἀνεμίχθη εἰς ὅλα τὰ ζητήματα.

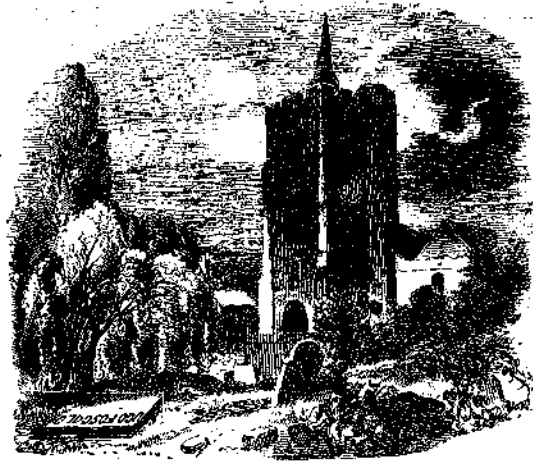
Ἀνευδότως εἰργάσθη ἀπὸ τῆς πρώτης τρυφερᾶς ἡλικίας, ὅταν ἔγραφεν ἐν Βενετίᾳ τὸ δρᾶμα του ὁ Θυέστης, μέχρι τῆς κλίνης τοῦ θανάτου, εἰς ἕν χωρίον τοῦ Λονδίνου, ὅταν ἔγραφε σχόλια καὶ κριτικὰς μελέτας εἰς τὰς ἐκδόσεις τῶν κλασσικῶν συγγραφέων τῆς Ἰταλίας, ὅπως εἴρη πόρον ζωῆς. Ὁ Φωσκόλος ἐδίδαξεν ἀπὸ τῆς ἔδρας τοῦ ἐν Παβία πανεπιστημίου ρητορικὴν, ἐξέδωκε μυθιστορήματα, δρᾶματα, ποιήματα, μελέτας, πολιτικὰς σατύρας, στρατιωτικὰ συγγράμματα, μεταφράσεις καὶ σχόλια. Ἦτο σοφός, ἦτο ρήτωρ, ἦτο φιλόλογος καὶ μυθιστοριογράφος, ἦτο δραματικὸς συγγραφεὺς καὶ στρατιώτης, ἀλλὰ πρὸ παντὸς ἦτο ποιητὴς. Ἡ μεγάλη ποιητικὴ ψυχὴ του ἐνηγκαλισθὴ ὅλα τὰ πράγματα, ἐξηπλώθη εἰς ὅλας τὰς ἀποστάσεις, ἀνῆλθεν εἰς ὅλα τὰ ὕψη καὶ εἶδε μὲ τὰ ὑπεργήινα ὄμματά της ὅλην τὴν ἀνθρωπίνην δυστυχίαν, ὅλα τὰ πάθη καὶ τὰ μυστήρια τῆς ζωῆς. Ἀπὸ ὅλην αὐτὴν τὴν πλησμονὴν τῶν γνώσεων, ἀπὸ τὸ ταξείδιον αὐτὸ εἰς τὸ πέλαγος τῆς σοφίας, ἀπεστάλαξαν, ὡς ἀπόκρυφα σύμβολα, οἱ Τάφοι, αἱ Χάριτες καὶ τὰ ὀλίγα ἄλλα ποιήματά του. Ἀπαράλλακτα ὅπως ἐνὸς ὁλοκλήρου ροδοκήπου τὸ ἀπόσταγμα περικλείεται εἰς μικρὸν φιαλίδιον, οὕτω καὶ ἡ πολὺτροπος φαντασία τοῦ Φωσκόλου εἰς τὰ ὀλίγα ἀριστουργήματά του.

Αἱ Χάριτες εἶναι τὸ ὠραιότερον ποίημα τοῦ Φωσκόλου. Δὲν εἶναι ποίημα μόνον, εἶναι ζωγραφία, εἶναι μουσικὴ, εἶναι ἐν ἀπὸ τὰ ἀριστουργήματα τῆς νεωτέρας φιλολογίας. Αἱ εἰκόνες καὶ αἱ σκέψεις ἔχουν ἕνα βαθὺ μεγαλεῖον, μίαν ὑπεροχὴν ἐσωτερικὴν ἁρμονίαν. Ἐνα πῶς πνευματικὸν καταναγάζει ὁλόκληρον τὸ ἔργον τοῦτο τοῦ Φωσκόλου. Ἡ χρῆσις τῶν συμβόλων, τῆς μυθολογίας, τῆς μεταφυσικῆς καθιστᾷ κοπιαστικὴν τὴν ἀνάγνωσιν δι' ὅσα πνεύματα εἶναι ἀσυνήθιστα εἰς τοὺς εὐγενεῖς διανοητικοὺς ἀγῶνας. Τὰς Χάριτας ἐνεπνεύσθη ὁ Φωσκόλος ἐξ ἐνὸς ἔργου τοῦ Κανόβα, παριστάνοντος τὰς τρεῖς Χάριτας. Τὸ ποίημα τοῦτο εἶναι ἀρχαῖον Ἑλληνικὸν ἔργον γραμμένον εἰς ἰταλικὸς στίχους, φαίνεται ὡς λαξευμένον ἐπὶ μάρμαρου κατὰ τὰ ἀρχαῖα πρότυπα.

Ὁ ποιητὴς ἀνεγείρει ἕνα βωμὸν εἰς τὰς Χάριτας καὶ φέρει ἐκεῖ ἱερείας τρεῖς γυναῖκας, τὰς ὁποίας ἠγάπησεν. Εἰς τὴν πρώτην ἀποδίδει τὰς χάριτας αἱ ὁποῖαι πνέουν εἰς τὰς εὐγενεῖς ψυχὰς τῆς

* Τέλος, «Παναθήναια» 31 Ἰανουαρίου 1906.

¹ Epistolario di Ugo Foscolo, vol. II, σελ. 318.

Ὁ τάφος τοῦ Φωσκόλου εἰς τὸ νεκροταφεῖον τοῦ Chiswich πλησίον τοῦ Λονδίνου

καλωσύνης καὶ τὰς συμβολίζει εἰς τοὺς ἤχους τῆς μουσικῆς, εἰς τὴν δευτέραν τὰς χάριτας τῆς φαντασίας, ἐκφραζομένης ἀπὸ τὴν χάριν τοῦ λόγου καὶ εἰς τὴν τρίτην τὰς χάριτας αἱ ὁποῖαι μᾶς θέλγουν μὲ τὰς ὠραίας κινήσεις τοῦ χοροῦ.

Τὰς Χάριτας ὁ Φώσκολος ἄφησεν ἡμιτελεῖς, ὅπως ὁ Σολωμὸς καὶ τόσοι ἄλλοι ποιηταί, δὲν ἔδωσαν ποτὲ τὴν τελευταίαν μορφήν εἰς τὰ καλλίτερα ποιήματά των.

Εἶναι μερικοὶ ποιηταὶ οἱ ὁποῖοι ἐπὶ μακρὸν καλλιεργοῦν ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ των τὸ σπέρμα τῆς ιδέας πρὶν τὸ διαμορφώσουν· εἶναι ἄλλοι οἱ ὁποῖοι γράφουν εὐθὺς τὴν ἔμπνευσιν. Οἱ πρῶτοι ἀφίπνουν ἡμιτελεῖ τὰ ἔργα των, οἱ ἄλλοι δὲν γράφουν ποτὲ τέλεια ἔργα τέχνης.

Ὁ Φώσκολος ἐχαλιναγώγει πάντοτε τὴν φαντασίαν του καὶ δὲν ἄφινε ποτὲ νὰ ὑπερχειρῶσθῃ ἢ πλουσία βλάστησις τοῦ πνεύματός του. Ἐπεξεργάζετο πολὺ τοὺς στίχους του, καθὼς καὶ ὁ ἴδιος τὸ μαρτυρεῖ εἰς μίαν ἐπιστολήν του.

« Ἐγὼ, γράφει, εἴτε ἐκ συνηθείας εἴτε ἐκ φύσεως δὲν δύναμαι νὰ δώσω εἰς τοὺς στίχους μου τὸ *molle atque faecum* εἰμὴ μόνον μὲ ἥρεμον σκέψιν καὶ διαρκῆ ἐπεξεργασίαν »¹.

Κάθε ποιητῆς ποῦ ζητεῖ νὰ περιβάλλῃ μὲ τὸ ὠραῖον φῶς τῆς ποιήσεως τὰς συλλήψεις τοῦ νοῦ του καὶ τὰ αἰσθήματά του, δὲν πρέπει οὐδὲ εἰς τὰς στιγμὰς τῆς μεγαλειότητος λυρικῆς ὁρμῆς, νὰ λησμονῇ τοὺς νόμους τῆς τέχνης.

¹ Ὁχι σπανίως ἐγγενὲς εἰς τὴν μεγαλοφυΐαν εἶναι καὶ τὸ σατυρικὸν πνεῦμα, μία δόσις δηκ-

¹ Epistolario di Ugo Foscolo, vol. III. Firenze 1854 σελ. 54.

τικῆς εἰρωνείας. Ὁ Φώσκολος εἶχεν ἰσχυρὰν κλίσιν πρὸς τὴν σάτυρον καὶ ἔγραψεν ὠραίους σατυρικοὺς στίχους. Ἀτυχῶς δὲν διεσώθησαν ὅλαι αἱ πολιτικαὶ σάτυραί του· μία ὅμως τὴν ὁποίαν ἔγραψε διὰ τὰς συμφορὰς τῆς Ἰταλίας (*Le calamità d'Italia*) αὐτοσχεδίως εἰς κύκλον φίλων, δευκνύει ὅλην τὴν σαρκαστικὴν δύναμιν, ὅλην τὴν πικρόχολον εἰρωνείαν τοῦ μεγάλου ποιητοῦ.

Ὁ σαρκασμὸς καὶ ἡ εἰρωνεία τοῦ Φωσκόλου πρὸς τὰς ἀνθρωπίνους ἀδυναμίας ὑπῆρξαν αἰτία νὰ συγχισθῇ μὲ φίλους του καὶ νὰ κινήσῃ ἐναντίον του τὴν ἐκδίωξίν των. Τὰ φιλολογικὰ πάθη, αἱ μικροφιλοτιμῖαι καὶ τὰ μῖση ποῦ ἀσχημίζον τὴν ζωὴν διαφόρων ἀνθρώπων τῶν γραμμάτων, ἐδηλητηρίασαν τὴν ζωὴν τοῦ Φωσκόλου, τὴν ἀγνήν καὶ ὑπερήφανον ψυχὴν τοῦ ποιητοῦ.

Ἐν Ἑλβετία κατὰ τὸ 1816 ἐδημοσίευσεν τὴν Ὑπερκάλυψιν, εἰς ὠραίαν λατινικὴν γλῶσσαν. Ἡ Ὑπερκάλυψις εἶναι πικρὰ σάτυρα, εἰς ὕφος βιβλικόν, κατὰ τῶν ἐν Ἰταλία λογίων οἱ ὁποῖοι ἐμπορευόμενοι τὰς γνώσεις των διέφθειραν τὴν ἐθνικὴν φιλολογίαν. Ὑπὸ τὸν πέπλον τῆς ἀλληγορίας ὁ Φώσκολος καυτηριάζει, μὲ τὸν πυρακτωμένον τῆς εἰρωνείας σίδηρον, τοὺς φιλολογικοὺς ἐχθροὺς του. Δὲν ἐφείσθη οὐδὲ τοῦ ποιητοῦ Μόντη, ὅστις ἔχαιρε μεγάλην φιλολογικὴν φήμην, ἀλλὰ ἐφάνη πάντοτε ἀσυνεπῆς εἰς τὰς ἀρχάς του καὶ ἔδειξε χάριν τοῦ συμφέροντος ἀστάθειαν φρονημάτων καὶ παλιμβουλίαν. Ὁ Μόντης, ὅστις εἶχε συνδέσει φιλίαν καὶ μετὰ τοῦ Σολωμοῦ ὅταν οὗτος ἐσπούδαζεν εἰς τὴν Ἰταλίαν, εἶχε σχέσεις καὶ μετὰ τοῦ Φωσκόλου καὶ τῶν Κερκυραίων λογίων Ἀνδρέα Μουστοξύδη καὶ Μαρίου Πιέρη. Ἡ φιλία ὅμως τοῦ Μόντη καὶ τοῦ Φωσκόλου δὲν ἠδύνατο νὰ διαρκῆσῃ πολὺ διὰ τὴν ἀνομιότητα τοῦ χαρακτῆρος τῶν δύο ποιητῶν.

Εἰς μίαν ἐπιστολήν του ἐκ Μιλάνου κατὰ τὸ 1810, ὁ Φώσκολος γράφει πρὸς τὸν Μόντην « Ἡ ὁργή, ποῦ σὰς κάμνει τότε ἐχθρὸν καὶ πότε φίλον τοῦ ἐνός καὶ τοῦ ἄλλου, σὰς ἔκαμε νὰ πιστεύετε καὶ νὰ ἐπαναλάβετε πολλὰς κατηγορίας ἐναντίον μου. ἤξευρα ὅτι μερικοί, καὶ μετὰ τῶν ἄλλων ὁ Μουστοξύδης καὶ ὁ Πιέρης (πρὸς τοὺς ὁποῖους ἔκαμνον ὀλίγους ἐπαίνους, ὅχι διότι δὲν τοὺς ἐκτιμῶ, ἀλλὰ διότι δὲν γνωρίζω νὰ δίδω, οὔτε νὰ δέχομαι. πινδαρικοὺς ἐπαίνους εἰς τὸ πεζόν) σὰς εἶπον ὅτι κατέκρινα τὴν μετάφρασιν τοῦ Ὁμήρου σας »¹.

¹ Epistolario di Ugo Foscolo, vol. I σελ. 355.

Καὶ ἐν Λονδίῳ εὐρισκόμενος ὁ Φώσκολος δὲν ἐλησμόνησε τὸν Μόντην, ἀλλὰ ἔγραψε δι' αὐτὸν τὸ ἔξῃς δίστιχον·

*Questi è Vincenzo Monti cavaliere
gran traduttore dei traduttori d' Omero,*

διὰ τοῦ ὁποῖου ὑπαινίσσεται τὴν μετάφρασιν τοῦ Ὁμήρου παρὰ τοῦ Μόντη χωρὶς νὰ γνωρίζῃ οὗτος τὴν ἑλληνικὴν. Τὸν Ὁμηρον μετέφραζεν εἰς πεζὸν ἰταλικὸν λόγον ὁ Ἀνδρέας Μουστοξύδης, ὅστις ἐσύχναζε τὴν οἰκίαν τοῦ ποιητοῦ ἐρωτευόμενος τὴν κόρην του, ἐπὶ τῶν χειρογραφῶν τούτων δὲ ὁ Μόντης ἔκαμε τὴν ὠραίαν ὁμολογουμένως στιχομυθίαν του.

Πρὸς τὸ σατυρικὸν δίστιχον τοῦ Φωσκόλου ὁ Μόντης ἀπήντησε διὰ τοῦ ἔξῃς τετραστίχου.

*Questi è il rosso di pel Foscolo detto
si falso che falso fino se stesso
quando in Ugo cangiò ser Nicoletto
Guarda la borsa se ti vienne appresso.*

Μὲ τὸν τρίτον στίχον ὁ Μόντης ὑπαινίσσεται τὴν ἀλλαγὴν τοῦ βαπτιστικοῦ του ὀνόματος Νικολάου εἰς Οὐγγον, διὰ τοῦ τετάρτου τὰ διάφορα χρέη τοῦ ποιητοῦ ἐν Λονδίῳ¹.

Ὁ Μουστοξύδης, μολονότι συμπολίτης τοῦ Φωσκόλου τὸν ἐπολέμησεν ἐν τούτοις πολλάκις χάριν τοῦ Μόντη. Ἐκδικούμενος ὁ ποιητῆς γράφει εἰς τὴν Ὑπερκάλυψιν.

*« Sequebatur eos quatuor pygmaeus
quidam anagnostes: et frons ejus velut
tabula et earies: vescebatur enim tineis
librorum; clamabatque voce ranarum:
Miserere... Hic schismaticus est, et sine
nomine »*². Τὸν ἀποκαλεῖ σχισματικὸν χωρὶς ὄνομα, διότι τὸν ἐγκατέλειπε χάριν τῶν ἐχθρῶν του, πηγμαῖον διότι ἦτο χαμηλοῦ ἀναστήματος καὶ ὅτι τὸ μέτωπόν του ὁμοίαζε μὲ ξύλον σαροκαφαγωμένον καὶ ἐτρέφετο μὲ τοὺς σκόληκας τῶν παλαιῶν βιβλίων, ἐπειδὴ τότε, ἀντὶ νὰ καταγίνεται εἰς ἔργα πρωτότυπα, ἐσύχναζε τὰς βιβλιοθήκας τῆς Ἰταλίας ἀναδιφῶν τοὺς κώδικας. Εἰρωνευόμενος δὲ ὁ Φώσκολος τὴν βραδυγλωσσίαν τοῦ Μουστοξύδη γράφει ὅτι εἶχε φωνὴν βατράχου.

Ὁ Μουστοξύδης ἐσύχναζε τὴν οἰκίαν τοῦ

¹ G. A. Martinetti, Delle guerre letterarie contro Ugo Foscolo. Torino 1881 σελ. 24

² Prose Politiche di Ugo Foscolo. Firenze 1850: Didymi Clerici prophetae minimi - Hypercalypseos - liber singularis. Eius caput duodecimum, σελ. 142 - 143.

Μόντη ἐπειδὴ ἠγάπα τὴν κόρην αὐτοῦ καὶ ἐπεθύμει νὰ τὴν νυμφευθῇ, δὲν τὸ κατώρθωσεν ὅμως διότι ὁ Μόντης ἐπροτίμησεν ὡς σύζυγον τῆς κόρης του ἓνα εὐγενῆ πλούσιον, παρὰ τὸν κερκυραῖον ἱστοριογράφον.

Ὁ Φώσκολος ἦτο φύσις μελαγχολικῆ. Αἱ μελέται του κατόπιν καὶ αἱ σκέψεις του ἠξήσαν τὴν φυσικὴν του ταύτην ροπήν. Ἡ μελαγχολία καὶ ἡ ἀπελπισία ἐβασάνισεν πολλοὺς ποιητάς. Γνωρίζομεν ὅτι ὁ Δάντης ἦτο πάντοτε ἐρεθισμένος, ὁ Πετράρχης περιπλανᾶτο ὅλην τὴν ζωὴν ζητῶν ματαίως ἀνάπαυσιν, ὁ Τορκουάτος Τάσσο, ἀπαρτὶς καὶ περιφρονημένος ἐγνώρισεν τὴν φυλακὴν καὶ τὴν σκληρότητα τῶν ἀνθρώπων, ὁ Βύρων ἦτο πάντοτε ἀνήσυχος καὶ μία ἀγνωστος θλίψις ἐβάθυνε τὴν μεγαλοφυΐαν του. Καὶ ἄλλοι μεγάλοι ποιηταὶ ὑπέφεραν κατὰ τὴν ζωὴν των, ἀποροὶ, πτωχοί, περιφρονημένοι. Τὸ πνεῦμα εἰς τὸν κόσμον τοῦτον ἔχει ἀσπονδον ἐχθρὸν τὴν εὐτυχίαν.

Ὁ Φώσκολος ἔζησε πτωχός. Ἡ πενία δὲν τὸν ἐγκατέλειπεν οὔτε εἰς τὴν κλίνην τοῦ θανάτου του.

Εἰς ὀλίγους ποιητάς ἡ φύσις ἔδωσε πλεον ἀνήσυχον καὶ ὀρμητικὴν ψυχὴν ἀπὸ τὴν ψυχὴν τοῦ Φωσκόλου. Ὀλίγοι ἐταράχθησαν ἀπὸ βιαιότερα πάθη, ἀλλὰ καὶ ὀλίγοι εὐρισκον εἰς τὴν ποίησιν καὶ τὴν τέχνην τόσην πνευματικὴν γαλήνην. Εἰς τὸν νοῦν τοῦ Φωσκόλου ἠγειρόντο ἥρεμα τὰ ὄραματα μιᾶς ἀρχαῖκῆς τέχνης, τὰ σύμνεμα τῆς λύπης καὶ τῶν παθῶν ἐσβύνοντο μακρὰν ἀπὸ τὴν ἀγίαν ψυχὴν τοῦ ποιητοῦ.

Τὸ πνεῦμα τοῦ Φωσκόλου, ἀπὸ τῆς νεότητός του, ἦτο φύσει ἐπιωκινὲς εἰς τὴν μελαγχολίαν. Προικισμένος μὲ ἰδiosisυγκρασίαν εὐαίσθητον ὑπέφερε καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς ζωῆς του.

Ἀπὸ τὴν παρθενικὴν ἐποχὴν τῆς νεότητος ἐγνώρισεν ὁ ποιητῆς τὴν ἐρήμωσιν καὶ τὴν πενίαν, αἱ ὁποῖαι καταστρέφουν τὴν χαρὰν τῆς ἡβης καὶ προδιαθέτουν τὴν ψυχὴν εἰς τὴν δνειροπόλησιν καὶ τὴν σιγηλὴν θλίψιν.

Αἱ πρῶται ἐντυπώσεις ἀποτυπώνται βαθέως εἰς κάθε ψυχὴν καὶ εἶναι πιστοὶ σύντροφοὶ τῆς ζωῆς μας ὁλοκλήρου. Αἱ πρῶται συμφοραὶ ἀπετύπωσαν ἀνεξίτηλον τὴν σφραγίδα των εἰς τὴν ἰσχυρὰν ψυχὴν τοῦ ποιητοῦ.

Εἰς τοὺς μεγάλους ἀνδρας δὲν ἔλλείπουν αἱ ἀδυναμίαι τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, καὶ συχνάκις ἀναζητοῦμεν εἰς αὐτοὺς ματαίως τὰς ιδιότητάς ἐκείνας τὰς ὁποίας κατέχουν οἱ κοινοὶ θνη-

τοί. Διὰ τοῦτο, οὐκ οὐδὲν εἰς τὴν μεγαλοφυΐαν συνταυτίζεται ἢ δυστυχία, ἐνῶς ὁ δὲ ἄλλος ἀπολαύει τὴν ἡσυχίαν εὐτυχίαν τῆς ζωῆς. Ἡ μεγαλοφυΐα δὲν ἀξίζει τίποτε διὰ τὰς ταπεινὰς ὑποθέσεις καὶ τὰ μικρὰ συμπερόντα τοῦ κόσμου τούτου.

Ὁ Φώσκολος, ὅπως καὶ πολλοὶ μεγάλοι δυστυχεῖς, δὲν εὔρε ποτὲ γαλήνην. Ὁ κόρος τῆς ζωῆς δὲν προήρχετο, ὅπως εἰς τὰς ἀδυνατίους ψυχῆς, ἀλλὰ ἀνεπάρκειαν, ἐνεργείας, ἀλλὰ ἀπὸ ὑπερδιεγέρσιν καὶ ἀπὸ τὴν συνείδησιν, οὐδὲν ἔμπορει νὰ δράσῃ κανεὶς ὅπως θέλει.

Ὁ Φώσκολος ἠσθάνετο οὕτως ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου εἶναι κινήσις αἰωνία, ἐνέργεια διαρκής. Χωρὶς πάθη καὶ ἰδανικά καὶ ἐλπίδας δὲν δύναται νὰ υπάρξῃ ζωὴ. Ἡ ἀπόλυτος γαλήνη καὶ ἡσυχία τῶν ὄντων εἶναι σιγή, σκότος καὶ ἀπώλεια. Τὰ σφοδρὰ πάθη κινεῖν, θερμαίνουσι καὶ ἐνίοτε ἐξευγενίζουσι τὸν ἀνθρώπου, ἐνῶς αἱ ἀνόητοι συνήθειαι διαφθείρουσι τὴν φύσιν αὐτοῦ.

Ἦτο πεπρωμένον εἰς τὸ διάστημα τῆς ζωῆς του ὁ Φώσκολος νὰ μὴ εὔρη μίαν στιγμήν εὐρήνης. Ἐπολέμησε ματαίως μετὰ τὴν τύχην καὶ μετὰ τοὺς ἀνθρώπους.

Ἐνῶς ἐμελέτων τὸ ἔργον καὶ τὴν ζωὴν τοῦ ποιητοῦ, ἐσκέφθην τί ἦτο ἡ θρησκεία διὰ τὸν Φώσκολον! Ἦτον ἔρεισμα ἀπροσμάχητον εἰς τὴν τρικυμισμένην του ζωὴν; Ὁχι. Διὰ τὴν ψυχὴν τοῦ Φωσκόλου ἡ θρησκεία ἦτο ἀμφιβολία, καθὼς διαφαίνεται ἐκ τῆς βαθείας τοῦ ἔργου του μελέτης. Εἰς τὰς στιγμὰς τῆς ὀργῆς ἢ τῆς ἀπελπισίας του ἀρνείται τὸν ἀγνωστὸν Θεόν, ἄλλοτε τὸν λατρεύει, πάντοτε ἀμφιβάλλει περὶ αὐτοῦ καὶ ἐνίοτε τὸν φοβεῖται. Αὕτη ἡ ἀμφιβολία καταλαμβάνει πολλὰς ψυχὰς πρὸ τοῦ ἀνεξερευνητοῦ μυστηρίου τῆς ἀνωτέρας ὑπάρξεως.

Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς του ὁ Φώσκολος ὑπέφερε πολὺ. Πᾶς πόρος ζωῆς εἶχε λείπει καὶ ὁ πτωχὸς ποιητὴς ἔπρεπε νὰ πωλήσῃ καὶ τὰ τελευταῖα του βιβλία, ἐν κρὸς ἔν, διὰ νὰ μὴ ἀποθάνῃ πεινῶν.

Τὰ λάθη τῆς ζωῆς τοῦ Φωσκόλου ὑπῆρξαν πολλὰ καὶ μεγάλα, ἀλλ' ἐξηγίσθη τελείως μέσα εἰς τὴν πενίαν καὶ τὴν συμφορὰν, δεικνύων θαυμαστὴν δύναμιν ψυχῆς. Ἡ μεγάλη ψυχὴ του δὲν ἔκαμιν ἄλλο, παρὰ συνεχῶς νὰ καταστρέφῃ τὴν εὐτυχίαν του. Ἡ τρικυμία τῶν αἰσθημάτων του ποτὲ δὲν ἐκόπασε.

Ἦρχισαν νὰ καταρρέουν τὰ ὄνειρά του. Εἰς τὴν παγερὰν καὶ σιγήν μόνωσίν του ἐφθέρωντο αἱ ζωτικαὶ του δυνάμεις. Κουρα-

σμένη ἡ σκέψις καὶ ἡ ψυχὴ δὲν ἐμαγεύετο πλέον ἀπὸ κανέν ὄνειρον μακρινῆς δόξης. Ὁ δεσμός ὅστις ἐκράτει εἰς τὴν ζωὴν τὸν ποιητὴν ἤρχισε νὰ λύεται, ὀλίγον κατ' ὀλίγον.

Ἐφοβεῖτο καὶ ἀπεστρέφετο, νὰ φανερώσῃ τὴν πενίαν του εἰς τὸν κόσμον. Ἐδανείζετο μικρὰ ποσὰ ἀπὸ τοὺς βιβλιοπώλας οἱ ὅποιοι τὸν ἐξεμταλεύοντο, ἀναθέτοντες εἰς αὐτὸν νὰ γράφῃ σχόλια εἰς ἐκδόσεις κλασσικῶν ποιητῶν τῆς Ἰταλίας.

Ἡ δυστυχία τὸν ἔκαμιν νὰ ἐγκαταλείψῃ πᾶσαν φροντίδα διὰ τὰ συμπερόντα του.

Ἐγράφε πρὸς τὴν Λαίδην Dacre: «Τὰ πόδια μου εἶναι πάντα παγωμένα. Δὲν ἔχω σκεπάσματα μάλλινα, οὔτε θερμάστραν διὰ νὰ ζεσταθῶ. Ἐνῶ κριώνω αἰσθάνομαι τὴν κεφαλὴν μου νὰ φλέγεται τόσον, ὥστε τὴν νύκτα, μ' ὄλον τὸ ψῦχος τῶν ποδῶν, σηκώνομαι διὰ νὰ προβάλω εἰς τὸ παράθυρον καὶ δεοῖσθαι ὁ νοῦς μου. Ἐξύρισα τὰ μαλλιά μου καὶ ἐδοκίμασα μίαν προσωρινὴν ἀνακούφισιν. Ἐζήτησα καὶ εὔρον θεραπείαν εἰς τοὺς συγγραφεῖς οἱ ὅποιοι μᾶς διδάσκουν ν' ἀποθησκώμεν. Οἱ νεώτεροι εἶναι πολὺ φλύαροι καὶ ἐπῆρα τοὺς Δατίνους καὶ τοὺς Ἕλληνας. Ποτὲ δὲν τοὺς ἐνόησα τόσον καλά, ἢ μᾶλλον ποτὲ δὲν τοὺς ἠσθάνθηκα τόσον βαθέως, ὅπως εἰς αὐτὴν τὴν περίστασιν. Μερικὰ ἀποσπάσματα τὰ ἀνέγνωσα καὶ τὰ ἐπανέλαβα ὡς προσεχῶς πρὸ τοῦ βωμοῦ. . . »¹.

Τὰς τελευταίας ἡμέρας τῆς ζωῆς του ἐγλύκανεν ἡ κόρη του, τὴν ὁποίαν ἀπέκτησε ὁ ποιητὴς εἰς τὴν Φλάνδραν τῆς Γαλλίας ὅταν ὑπηρέτει εἰς τὸν στρατόν, ἀπὸ Ἀγγλίδαν τινὰ τὴν ὁποίαν ἐγνώρισε κατὰ τὸ ἔτος 1806. Ἡ κόρη τοῦ ποιητοῦ ἐγκαταλείφθη παρὰ τῆς μητρὸς της ἥτις ἐνυμφεύθη κατόπιν, ἔζη μετὰ τὴν μάμμην της ὅταν δὲ αὕτη ἀπέθανε, κατὰ τὸ 1823, μετέβη εἰς τὸν πατέρα της. Κατὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο ὁ Φώσκολος εὗρίσκετο εἰς ἀξιοθρήνητον κατάστασιν. Αἱ περιπέτειαι τῆς ζωῆς του εἶχον κλονίσαι τὴν υγίαν του. Ἡ κατατροπὴ τῶν ἐλπίδων του τὸν ἠνάγκασεν ν' ἀπομονωθῇ. Ἐκάμπετο εἰς τὸν σκληρὸν ἀγῶνα τῆς υπάρξεως, αἱ διανοητικαὶ καθὼς καὶ αἱ σωματικαὶ δυνάμεις του ἤρχισαν νὰ καταβάλλονται. Τότε μετέβη εἰς ἐν ἐξοχικὸν προάστειον ἀπέχον ἑπτὰ μίλια ἐκ Λονδίνου, τὸ Tunham-Green. Ἐρημος καὶ ἐτοιμοθάνατος ὁ ποιητὴς μόνην παρηγορίαν καὶ βοήθειαν ἐλάμβανεν ἀπὸ ὀλίγους φί-

¹ Epistolario di Ugo Foscolo, vol. III. σελ. 115.

λους, οἱ ὅποιοι ἐπίτηδες τὸν ἐπεσκέπτοντο εἰς τὴν ἐξοχικὴν διαμονὴν του.

Ἡ 14 Σεπτεμβρίου 1827 ἦτο ἡ ἡμέρα τοῦ θανάτου τοῦ ποιητοῦ. Τὴν ἡμέραν ἐκείνην διέβαιναν ἀπὸ τὸ Λονδίνον ὁ Ἰωάννης Καποδίστριας, ὅπως ἔλθῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἀναλάβῃ τὰ καθήκοντα τοῦ κυβερνήτου. Ἀγαπῶν καὶ ἐκτιμῶν τὸν Φώσκολον ὁ Καποδίστριας μετέβη εἰς τὴν ἐξοχικὴν διαμονὴν τοῦ ποιητοῦ ὅπως τὸν ἐπισκεφθῇ.

Ἄλλὰ ἦτο ἄργά.

Ὁ ποιητὴς ἀπέθνησκε μετὰ ἐνὸς ἱερέως Ἰσπανοῦ καὶ ἐνὸς Ἰταλοῦ ἱατροῦ, πλησίον τῆς κόρης του. Χωρὶς νὰ προσέξῃ εἰς τὸν ἱατρὸν καὶ τὸν ἱερέα, ἤρεμος καὶ ἀτάραχος, ὠμίλει περὶ θανάτου καὶ ἐνῶ ἔλεγεν ὄραϊας λέξεις διὰ τὸ μυστήριον τῆς ζωῆς, ἡ ζωὴ του ἔσβυσε διὰ παντός. Ἀπεχαιρέτησε τὸ ὄραϊον φῶς τῆς ἡμέρας κάτω ἀπὸ ἓνα ξένον αὐρανόν, μακρὰν ἀπὸ τὴν νῆσον τῆς γεννήσεώς του.

Ἡ κόρη του Φλωριάννα Ἐμερτυ, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ποιητοῦ, ἀρρώστησεν. Ἀνέλαβε μετ' ὀλίγον. Ὁ Ἰσπανὸς ἱερεὺς ἐφρόντισε περὶ τῆς νέας αὐτῆς, ἡ ὁποία ἀπέθανεν ὀλίγους χρόνους μετὰ τὸν πατέρα της.

Ταπεινὴ καὶ ἡρεμὸς ἔγεινεν ἡ κηδεὶα τοῦ ποιητοῦ. Δίχως πομπάς, χωρὶς μεγαλοπρέπειαν μόνις πέντε φίλοι τοῦ μεταστάτου τὴν ἠκολούθησαν.

Τὸ πτώμα τοῦ Φωσκόλου ἐτάφη εἰς τὸ κοιμητήριον τοῦ Chiswick. Ἐνας Ἄγγλος ἐκ Λιβερπούλης ἔθεσεν ἐπὶ τοῦ τάφου τὴν ἐξῆς ἐπι-

γραφὴν εἰς τὴν ὁποίαν ὅμως εἶναι λανθασμένη ἡ ἡλικία τοῦ ποιητοῦ.

UGO FOSCOLO
OBIT XIV DIE SEPTEMBRIS
A. D. 1827.
AETATIS LIII.

Οἱ Ζακύνθιοι, ὅταν ἔμαθον τὸν θάνατον τοῦ Φωσκόλου, ἐτέλεσαν μεγαλοπρεπὲς μνημόσυνον εἰς τὸν καθολικὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Μάρκου. Τότε ὁ Διονύσιος Σολωμὸς ἀπήγγειλεν ἰταλίστι ἐπιμνημόσυνον λόγον καὶ ἕτερος ποιητῆς, ὁ Διονύσιος Γρυπάρης, ἑλληνικὸν ἔλεγιον. Ὁ λόγος τοῦ Σολωμοῦ ἔκαμιν τοιαύτην ἐντύπωσιν, ὥστε οἱ ἀκροαταί, λησιμονήσαντες ὅτι εὐρίσκοντο εἰς ἐκκλησίαν, τὸν χειροκρότησαν.

Κατόπιν οἱ Ζακύνθιοι ἐπεχείρησαν καὶ συνεισφοράς, πρὸς μετακομιδὴν τῶν λειψάνων τοῦ ποιητοῦ εἰς τὴν γῆν τῆς γεννήσεώς του.

Περιορίσθησαν μόνον εἰς τὴν ἀπόφασιν καὶ δὲν προέβησαν εἰς τὰς ἀναγκαίας ἐνεργείας πρὸς πραγμάτωσιν αὐτῆς. Κατὰ τὸ 1871 δὲ ἡ ἰταλικὴ κυβέρνησις ἐζήτησε καὶ ἔλαβε παρὰ τῆς Ἀγγλίας τὰ ὄστα τοῦ Φωσκόλου, τὰ ὁποῖα μετεκόμισε καὶ ἔθαψεν εἰς τὴν Φλωρεντίαν.

Οἱ Ἕλληνες τότε ἀρνησάμενοι. Ἐζήτησαν νὰ ἐναντιωθῶσιν ἀπαιτοῦντες αὐτοὶ τὰ ἐνδοξα κόκκαλα. Ἄλλὰ ἦτο πλέον ἄργά. Ἡ ἄγγλικὴ κυβέρνησις τὰ εἶχεν ὑποσχεθῆ εἰς τὴν Ἰταλίαν. Ὁ Φώσκολος κοιμᾶται εἰς τὸ ἰταλικὸν πάνθειον. Παρὰ τὰ μανσῶλαια τοῦ Δάντη καὶ τοῦ Μιχαὴλ Ἀγγέλου εὐρίσκεται καὶ μία δόξα ἑλληνική.

ΜΑΡΙΝΟΣ ΣΙΓΟΥΡΟΣ

[Ζακύνθος. Αὐγουστος 1905]

Ἡ ΛΕΒΕΛΗ ΤΟΥ ΕΛΕΟΥΣ — ΥΠΟ Σ. ΒΙΚΑΤΟΥ

ΕΚ ΤΩΝ ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΩΝ ΜΟΥ*

Γ.

Αὐτοβιογραφία. — Αἱ πρώται γνώσεις. — Τὸ ἔτην τοῦ Νέλσονος. — Περιοδικὰ καὶ μυθιστορήματα — Ὁ ῥομαντισμός. — Τὰ πρώτα γυμνάσματα — Ὁ διαγωνισμός. — Ἡ λυρική συλλογή. — Τὸ ταξίδιον τοῦ Ἀρτανιάν. — Ἡ Εἰσαγγελία τῶν Ἐφετών. — Φοιτητικὸς βίος. — Ἡ Ὁραία Ἑλλάς. — καὶ οἱ θαμνῶνές της. — Αἱ Τοῦμπλαι. — Νυκτεριναὶ διασκεδάσεις. — Τραμποῦκοι καὶ βρακάδες. — Ὁ μπακλαβάς. — Τὸ Πανεπιστήμιον καὶ οἱ καθηγηταὶ του. — Αἱ ἐξετάσεις. — Αἱ ἀποδείξεις τοῦ Φίλιπ Ἰωάννου.

Ἐν ἐβράδυνα νὰ ἐξοικειωθῶ μὲ τὸν βίον τῆς πρωτευούσης καὶ νὰ συμμορφωθῶ μὲ τὰς ἔξεις καὶ μὲ τὰ συστήματα του ἐν γένει, ἀναλόγως τῆς τάξεως καὶ τοῦ κύκλου εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκον, καὶ συμφώνως πρὸς τὴν ἰδιαιτέραν μου κατάστασιν. Ἀλλὰ πρὸ παντὸς καὶ πρὸς πληρεστέραν τῆς καταστάσεώς μου ταύτης κατανόησιν, ὀφείλω μίαν διασάφησιν Καίπερ συγκατοικῶν καὶ συνδιαιωμένων μετὰ σπουδαστῶν, συμπατριωτῶν μου, φίλων, γνωρίμων καὶ ὁμηλικῶν μου, καὶ συμμαθητῶν μου ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, σπουδαστῆς δὲν ἦμην ἐγώ. Βιωτικαὶ καὶ οἰκογενειακαὶ περιπέτεια, τὰς ὁποίας κρίνω περιττὸν ν' ἀναφέρω ὡς μὴ ἐνδιαφερούσας τοὺς ἀναγνώστας μου καὶ ὡς προκαλούσας καὶ εἰς ἐμὲ αὐτὸν λυπηρὰς ἀναμνήσεις, μὲ ὑπεχρέωσαν νὰ διακόψω ἐνωρὶς καὶ αὐτὰς τὰς γυμνασιακὰς σπουδὰς μου, μειράκιον δὲ ἀκόμη κατετάχθην εἰς τὴν πολυπληθῆ φάλαγγα τῶν καθημερινῶς διεξαγόντων τὸν τραχὺν ἀγῶνα τῆς ζωῆς ὑπὸ τὰς παντοίας αὐτοῦ μορφὰς καὶ προσκολληθεὶς εἰς ἐν τῶν δημοσίων γραφείων τοῦ τόπου μου, ἐποριζόμεν τὰ πρὸς τὸ ζῆν διὰ τῆς ἐργασίας μου.

Εἶχα ὁμῶς ἔμφυτον τὴν πρὸς τὰ γράμματα ἔφεσιν, φιλαναγνώστης δὲ ἀπὸ τῆς παιδικῆς μου ἡλικίας, κατεγινόμενη ἀόκνως εἰς τὸν πλουτισμὸν καὶ τὴν τελειοποίησιν τῶν ὀλίγων μου γνώσεων, τολμηρῶς ἀσκούμενος ἀνευ ὀδηγοῦ, καὶ δι' ἀποπειρῶν προσέτι παιδαριωδῶν μεταφράσεων, περὶ μίαν ἢ δύο ξένας γλώσσας, ἀποθησαυρίζων διαρκῶς ἐν τῷ νῦ πολλὰ καὶ ποικίλα χρήσιμα ἐφόδια. Ἀνεγίνωσκον, ὅτι εὐρισκόν, καὶ ἐπειδὴ τὰ μέσα πρὸς ἀγορὰν βιβλίων ἐσπάνιζον, ἢ, κάλλιον εἰπεῖν, ἔλειπον ἐντελῶς, ἐπρομηθευόμεν αὐτὰ ὁπόθεν δήποτε ἠδυνάμην.

Βεβαίως ἢ μόρφωσις μου οὕτω πως συντελουμένη ἀμεθόδως καὶ ἀσυναρτήτως ἦτο ἐξ ἀνάγκης ἀτελής καὶ ἀκατάρτιστος· ἀλλ' ὀφείλω ν' ἀποδώσω, ἀνευ ἐπιπλάστου μετριοφροσύνης, τὸν δίκαιον ἔπαινον εἰς τὴν φιλομάθειάν μου ταύτην, ἀναγνωρίζων ὅτι δι' αὐτῆς ἀπεθήκευον ἐν ἐμοὶ ἀσυνειδήτως ἀμητὸν διαφόρων γνώσεων, αἵτινες ὅσον ἀσυνάρτητοι καὶ ἂν ἦσαν, δὲν μοῦ ἀπέβησαν ἀχρηστοὶ εἰς τὸν κατόπιν βίον.

Καὶ τότε ἀκόμη οὐχὶ σπανίως ἐτύγχανε νὰ προκαλῶ τὴν ἐκπληξιν τῶν πρεσβυτέρων ἢ τῶν διδασκάλων μου, ἐξωτερικῶν ἐνίοτε ἐνημερότητα περὶ θέματα ἱστορικά, φιλολογικὰ ἢ καὶ θεολογικὰ προσέτι, δυσανάλογα διὰ τὴν ἡλικίαν καὶ τὴν μάθησίν μου. Καὶ ἐνθυμεῖμαι ἀκόμη σχετικῶν τι ἐπεισόδιον. Εἶχε καταπλεύσει εἰς τὸν λιμένα Ἀργοστολίου θωρηκτὸν ἀγγλικόν, ἐτύχε δὲ ἀνελεθῶν καὶ ἐγὼ μετ' ἄλλων περιεργαζομένων τὸ σκάφος νὰ παρατηρήσω ἐπὶ τοῦ πηδαλίου χαραγμένην ἀγγλικὴν ἐπιγραφὴν λέγουσαν: England expects do every man his duty (Ἡ Ἀγγλία προσδοκᾷ νὰ πράξῃ καθεὶς τὸ χρέος του), τὴν ὁποίαν ἀνεγνώσα μεγαλοφώνως. Ὁ παριστάμενος ἀξιωματικὸς τῆς υπηρεσίας, ἀπορήσας διότι ἤκουεν ἑλληνοπαῖδα ἀναγινώσκοντα ἀγγλικὰς λέξεις, μὲ ἤρώτησε μειδιῶν ἐὰν ἐγίνωσκον τὴν σημασίαν τῆς φράσεως· ἐγὼ δὲ εὐθαρώς, συγκεντρῶν τὰς περὶ τὴν ἀγγλικὴν ὀλίγας γνώσεις μου, ἃς εἶχα ἀποκτήσει φοιτῶν εἰς τὸ δημόσιον Λύκειον τῆς πατρίδος μου, ἔβου πρὸ τῆς Ἐνώσεως ἐδιδάσκετο ὑποχρεωτικῶς καὶ ἡ ἀγγλικὴ γλῶσσα, ἀπήντησα ὅτι αὐτοὶ ἦσαν οἱ λόγοι οἱ σημανθέντες πρὸς τὰ πληρώματα τοῦ στόλου ὑπὸ τοῦ Νέλσονος πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς ἐν Τραφαλᾶρ ναυμαχίας· ἡ ἀπάντησίς μου ἐνεποίησε πολλήν καὶ εὐχάριστον ἐκπληξιν εἰς τὸν Ἀγγλον, τοῦ ὁποῖου διεθρόνυπτετο βεβαίως ἢ ἐθνικῆ ὑπερηφάνεια ἐπὶ τῇ ἰδέᾳ ὅτι καὶ εἰς τοὺς μικροὺς ἄλλοειθνεῖς ἦσαν γνωστὰ καὶ τὸ ὄνομα καὶ τὰ ἀνδραγαθήματα τοῦ ἐνδόξου ἥρωος τοῦ βρετανικοῦ ναυτικοῦ.

Ἰδίως μ' ἔθελγεν ἡ ἀνάγνωσις τῶν περιοδικῶν, διότι εἰς αὐτὰ εὐρισκόν ὕλην ποικίλην, ἐλαφροτέραν καὶ ἐγκυκλοπαιδικωτέραν. Οἱ παλαιότεροι τόμοι τῆς «Εὐτέρπης» καὶ τῆς «Παν-

δώρας» — τῆς ὁποίας τὰ φυλλάδια μοῦ παρεῖχε πρὸς ἀνάγνωσιν αὐτὸς ὁ στρυφνὸς σχολάρχης μου, καμπτόμενος ἐκ τῆς φιλαναγνώστιας μου — τοῦ «Βρετανικοῦ Ἀστέρος» καὶ ἄλλων παραπλησίων ἐξεφυλλίσθησαν παρ' ἐμοῦ ἕως ἐνός, ἐφθόνουν δὲ καὶ ἐμακάριζον τοὺς εὐτυχεῖς θνητοὺς, οἵτινες ἐλάμβανον ὡς συνδρομηταὶ τὰ φυλλάδια τῆς «Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης», ἢ τοῦ «Ἰλισσοῦ», τῶν ἐκδιδομένων τότε ἐν Ἀθήναις περιοδικῶν, ἢ τῶν «Μυθίων Ὁσων», αἵτινα ἐξεδίδεν ἐν Παρισίοις ὁ Σκυλίτης. Ἐννοεῖται ὅτι ἐνετρώφων ἐξίσου καὶ εἰς τὴν προσιωτέραν ἀνάγνωσιν τῶν μυθιστορημάτων, αἵτινα κατὰ ἑκατοντάδας ἐξεδίδοντο ἐτησίως ἐν Ἀθήναις, μεταφραζόμενα ἀδοκίμως ὑπὸ πρωτοπείρων νεανίσκων ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, πρὸ πάντων ἐκ τοῦ γαλλικοῦ, καὶ ἐκτυπούμενα διὰ τῆς μεθόδου τῆς καταναγκαστικῆς ἐγγραφῆς συνδρομητῶν, ἔργα ἐξαμβλωματικὰ ἀσῆμων συγγραφέων συντείνοντα εἰς τὴν ἐξάπλωσιν καὶ τὴν ἐνίσχυσιν τοῦ ρομαντικοῦ παροξυσμοῦ, ὅφ' ὃν διετράφη καὶ ἐμορφώθη ἡ γενεὰ τῶν χρόνων ἐκείνων, τοῦ καταλιπόντος βαθεῖαν τὴν σφραγίδα του εἰς τὴν φιλολογικὴν παραγωγὴν μᾶς περιόδου, ἐπηρεάσαντος δὲ ὄχι μόνον τὰ ἦθη καὶ τὴν κίνησιν τῆς ἐποχῆς, ἀλλ' ἴσως ἴσως καὶ αὐτὴν τὴν πολιτικὴν καὶ ἐθνικὴν δράσιν. Διότι δὲν εἶνε ἴσως τόσον πολὺν τολμηρὸς οὐδ' ἀβάσιμος ὁ ἰσχυρισμὸς ὅτι τὰ γεγονότα τὰ προκαλέσαντα τὴν ἐν ἔτει 1862 δυναστικὴν κρίσιν καὶ τὰ ἐπακολουθήσαντα κατὰ τὴν Μεταπολίτευσιν ὀφείλονται πολὺ εἰς τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ἐπικρατοῦντος τότε παρὰ τῇ νεολαίᾳ ἐξημμένου ρομαντικοῦ πνεύματος, ἐκ τοιούτων ἀναγνωσμάτων συνδαιλιζομένου.

Ὅπως δὴποτε ἐκ τῆς συγχῆς ἀναγνώσεως ἀπέκτησα ἐνωρὶς ποιᾶν τινα εὐχέρειαν περὶ τὸ γράφειν, ἐκδηλουμένην καὶ εἰς τὰ μαθητικά μου γυμνάσματα, αἵτινα ἐπηρεοῦντο μὲν ὑπὸ τῶν καθηγητῶν μου, μοῦ προσεπέριζον ὁμῶς τὰ σκώμματα καὶ τὰ ἐπιγράμματα τῶν φθονερῶν συμμαθητῶν μου διὰ τὴν πρόωρον λογικωτασύνην μου. Ταῦτα ὁμῶς δὲν μὲ ἠμπόδισαν ἀπὸ τοῦ νὰ ἐπιχειρῶ διαφόρους συγγραφὰς μὲ ὄλην τὴν ἀφέλειαν καὶ τὴν ἱταμὴν αὐτοπεποίθησιν τῆς νεαρᾶς ἡλικίας καὶ νὰ συνθέτω δοκίμια εἰς ὅλα τὰ εἶδη τοῦ γραπτοῦ λόγου, μὴ σεβασθεὶς οὔτε τὴν κωμωδίαν, οὐδ' αὐτὸ τὸ ἔμμετρον δρᾶμα.

Τῶν πρώτων λοιπὸν ποιητικῶν μου ἐμπνεύσεων κοινωνοὶ ἦσαν οἱ τρεῖς ἢ τέσσαρες ὁμηλικῆς καὶ ἀγαπητοὶ μου φίλοι, εἰς τοὺς ὁποί-

ους εἶχα κατορθώσει νὰ μεταδώσω τὸν συγγραφικὸν πυρετὸν μου καὶ νὰ συμπαρασύρω εἰς τὸν κατήφορον τῶν ποιητικῶν δρυῶν.

Βραδύτερον, ὠριμώτερος ὁπωςδῆποτε καὶ μᾶλλον ἐντριβῆς, ἀπαρτίσας συλλογὴν ἐκ τῶν σχετικῶς ἐπιτυχεστέρων ποιητικῶν προϊόντων μου, ἀπετόλμησα νὰ ὑποβάλω αὐτὴν εἰς τὸν τότε τελούμενον κατ' ἔτος ἐν Ἀθήναις ποιητικὸν διαγωνισμὸν, τοῦ ὁποῖου ἀθλοθέτης ἦτο ὁ ἐν Ὀδησσῷ Ἴω. Βουτσινᾶς. Καὶ ἐπειδὴ τὰ ταχυδρομικὰ τέλη τοῦ ὀγκώδους χειρογράφου ἦσαν ἀρκετὰ ἐπαχθῆ διὰ τὸ πενιχρὸν μου βαλάντιον, ἐπενόησα νὰ τὰ πέμψω ὡς ἐπίσημον ἔγγραφο πρὸς τὴν Πρυτανεῖαν τοῦ Πανεπιστημίου διὰ τοῦ Τελωνεῖου, παρὰ τῷ ὁποίῳ ὡς γραφεὺς ἐργαζόμεν, ἐπιχειρήσας οὕτω πρωτοφανῆς φιλολογικὸν λαθρεμπόριον, τὸ πρῶτον καὶ μόνον ἄλλως τε ὅπερ διέπραξα εἰς τὴν ζωὴν μου. Ἐν τούτοις ἡ συλλογὴ μου ἦτις ἐπεγράφετο «Λυκαυγῆς» ἐλήφθη ὑπ' ὄψει κατὰ τὸν τελεσθέντα διαγωνισμὸν τοῦ 1870, καὶ ἐν τῇ κρίσει αὐτοῦ ὁ εἰσηγητῆς, ὅστις ἦτο ὁ Θεόδωρος Ὀρφανίδης, τὴν ἀνέφερεν εὐφρόμως, καταλέξας αὐτὴν μεταξὺ τῶν τριῶν ἢ τεσσάρων σχετικῶς ἐπαινεθειῶν καὶ ἀποφανθεὶς ὅτι πολλὰ τῶν ἀποτελούντων αὐτὴν ποιημάτων «ἠδέως ἀνεγινώσκοντο ὡς ἔχοντα στιχουργίαν ἀρμονικὴν καὶ ῥέουσιν καὶ εἰκόνας ἀληθεῖς καὶ ζωηράς». Ὁ δριζων τῆς δόξης ηἰδρύνθη λέγον ἐνώπιόν μου καὶ οἱ ἀλλεπάλληλοι φιλολογικοὶ μου θρίαμβοι διηκολύων τὴν ἐκτύπωσιν τῆς ποιητικῆς μου συλλογῆς εἰς ἓνα τόμον, καίτοι ἡ κριωτέρα διευκόλυνσις ἐπήγαγεν ἐκ τοῦ βαλαντίου ἐνός ἐκ τῶν εὐπορωτέρων φίλων καὶ θαυμαστῶν μου.

Μερικὰ ἀντίτυπα τῆς ἐκτυπωθείσης συλλογῆς μου καὶ ἀρκετὰ χειρόγραφα ἀπετέλουν τὴν φιλολογικὴν μου ἀποσκευὴν, ὀγκώδη σχετικῶς πρὸς τὸ κοῦφον μου βαλάντιον καὶ τὰ λοιπὰ πρακτικώτερα ἐφόδια μὲ τὰ ὁποῖα ἠρχόμην νὰ ἐγκατασταθῶ εἰς τὴν πρωτεύουσαν μόλις εἰκοσαετής. Ἐάν τις μὲ ἤρῳτα ἀποβιβαζόμενον τί ἀκριβῶς ἐσκόπων νὰ πράξω ἐρχόμενος εἰς Ἀθήνας καὶ ποῖον ἦτο τὸ ὄρισμένον μου σχέδιον καὶ ἐπὶ τίνων βιοποριστικῶν μέσων ἐβασίζομην, βεβαίως δὲν θὰ εἶχα πρόχειρον τὴν ἀπάντησιν· καὶ τώρα ἔτι μετὰ παρέλευσιν τριάκοντα καὶ τριῶν ἐτῶν ἐὰν μοῦ τεθῇ τὸ ἐρώτημα, ἀδυνατῶ ν' ἀπαντήσω· διότι ἐν τῷ μέσῳ τῆς νεφελοκοκκυγίας τῶν χμιαρῶν καὶ τῶν ἐλπίδων μου καμμία δὲν ὑπῆρχε σαφῆς καὶ θετικῆς ἀπόφασις. Ἠρχόμην διὰ νὰ ἴδω τὰς Ἀθήνας, διὰ

* «Παναθήναια» 15 Ἰανουαρίου.

νά γνωρίσω τους ποιητές και τους συγγραφείς, οὐς ἐγίνωσκον ἐκ φήμης, διὰ τὰ λάβω τὴν τιμὴν νὰ φοιτῶ εἰς τὰ φιλολογικὰ κέντρα, ἅτινα περιέβαλλε μὲ ἀγλήν ἰδιαιτέρου τινὸς μεγαλείου ἢ φαντασία μου, διὰ τὰ ἐπισύρω τὴν ὑπόληψιν τῶν πρωτοστατούντων εἰς τὴν κίνησιν αὐτῆς, διὰ τὰ κατακτῆσω τὴν φήμην καὶ δι' αὐτῆς τὴν εὐημερίαν. Ὅλοι οἱ Ἀρτιανὸν τῆς φιλολογίας οἱ ἀπὸ πάσης χώρας καὶ κατὰ πᾶσαν ἐποχὴν ἐκινῆσαντες πρὸς κατάκτησιν τῆς δόξης, μὲ αὐτὰ τ' ἀνεμώλια ἐφόδια ἐπεχείρησαν πάντοτε τὴν πρώτην τῶν τυχοδιωκτικῆν ἐκδρομὴν. Συνήθως εἰς τὴν πρώτην σύγκρουσιν μετὰ τῶν σκοπέλων τῆς ἀδυσωπῆτου πραγματικότητος ναυαγοῦσιν οἰκτρῶς τὰ φορτία ταῦτα τῶν ὀνείρων· ἀλλ' ἡ γεωγραφία τῆς ἡλικίας τῶν εἰκοσιν ἐτῶν ἀποτελεῖται ἀπὸ ροδίνους δριζόντας καὶ ἀπὸ ἀκύμονας καὶ γαλακτώδεις θαλάσσας. Οἱ σκόπελοι εἶνε εἰς αὐτὴν ἐντελῶς ἀγνωστοί.

Εὐτυχῶς ὁ ἀγαθὸς Θεός, ὅστις δὲν διατρέφει μόνον τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀνερμητίστους νεαροὺς ὀνειροπόλους, ἐφρόντισε νὰ μοῦ ἐξασφαλίσῃ ἐγκαίρως θετικώτερα μέσα εὐρέσεως τοῦ ἐπιουσίου. Ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὴν ἀφιξίν μου τῇ ἐνεργείᾳ γνωρίμου συμπατριώτου μου, θεράποντος καὶ τοῦτου τῶν γραμμάτων, ἐποποθετήθη ὡς γραφεὺς παρὰ τῇ Ἐισαγγελίᾳ τῶν Ἐφεσίων, καὶ ἐγκατεστάθη εἰς τὴν θέσιν μου.

Ὁ μισθός μου συνίστατο εἰς 70 δραχμὰς κατὰ μῆνα· τὸ ποσὸν δὲν ἦτο μέγα βεβαίως, ἀν καὶ κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ἀντιπροσώπευε τὸ διπλάσιον τοῦλάχιστον τῆς σημερινῆς ἀξίας· ἀλλ' ἐπῆρκει διὰ τὰς ὀλιγαρκεῖς μου ἀνάγκας· τὸ παρὸν ἐθεραπεύετο ὅπως δῆποτε δι' αὐτοῦ καὶ τὸ μέλλον τίς οἶδεν; Ἰσως θὰ ἔφερε τὴν πλήρωσιν τῶν ὀνείρων καὶ τὰ ἐκ τῆς φήμης ἀγαθὰ.

Ἄλλ' ἐν τῷ μεταξύ, ἕως νὰ ἐπιλάμψωσιν εὐδαίμονες ἡμέραι καὶ δυνηθῶ νὰ εἰσέλθω καὶ ἐγὼ, ὁ ταπεινὸς εἰσέτι δόκιμος, εἰς τὸ τέμενος τῶν γραμμάτων, καταλαμβάνων θέσιν ἐν αὐτῷ καὶ σχετιζόμενος μετὰ τῶν ἀνεγνωρισμένων αὐτοῦ ἱεροφαντῶν, ἐδέησε νὰ συγχρωτίζωμαι μετὰ τοῦ στενοῦ κύκλου τῶν φίλων καὶ γνωρίμων συμπατριωτῶν μου καὶ νὰ συμμορφωθῶ μὲ τὸν βίον τῶν σπουδαστῶν μετ' ὧν συγκατέκον. Ὁ βίος δὲ οὗτος ἦτο μᾶλλον ἀπλῆς καὶ μονότονος, οὔτε μεγάλας τέρψεις οὔτε μεγάλην ποικίλιαν παρεῖχε.

Τὴν ἐσπέραν μετὰ τὸ δεῖπνον, καθ' ἣν ὥραν

ἀπὸ τῆς παραλεύρως τῆς Ἁγίας Εἰρήνης μικρᾶς πλατείας, ὅπου εὕρισκτο τότε ἡ Πρωτοφυλακὴ, ἐξεκίνουν οἱ σαλπικταί, θορυβωδῶς σαλπίζοντες ἀνὰ τὴν πόλιν τὸ ἀνακλητήριον, τὴν περίφημον *Θοδώραν*, ὁ φιλικὸς μας ὄμιλος συνήθως διελύετο καὶ καθεὶς ἀπεσύρετο εἰς τὰ ἴδια. Αἱ νυκτεριναὶ διασκεδάσεις ἐσπᾶνίζον κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν εἰς τὴν πρωτεύουσάν· διότι θέατρον μὲν χειμερινόν, πλὴν τοῦ πελαλαιωμένου καὶ πρό τιμος κατεδαφισθέντος τοῦ Μπούκουρα δὲν ὑπῆρχεν ἄλλο, ἢ δὲ εἰς αὐτὸ τακτικὴ φοιτήσις δὲν ἦτο εὐκόλος διὰ τὰ ἰσχνὰ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τῶν περισσοτέρων σπουδαστῶν βαλάντια.

Τὰ ᾠδικὰ καφενεῖα δὲν εἶχον εἰσέτι ἐγκαθιδρυθῆ· τὰ ἦθη τοῦ λαοῦ ἦσαν ἀκόμη πρωτογενῆ καὶ ἀτίθασσα, καὶ τὰ αἰσθηματικὰ εὐφλεκτά καὶ παράφορα, αἱ δὲ γεωμανίδες αἰοδοὶ τοῦ πρὸ διατίας τότε ἐμφανισθέντος ἐν τῷ Ἀντῶ τῶν Νυμφῶν πρώτου ᾠδικοῦ θιάσου, αἱ ὀνομασθεῖσαι *Τοῦμπλα* ἐκ τοῦ ἐπῆρου τοῦ συνήθους ἑσμάτος τῶν *Τοῦμπλα*, *τοῦμπλα τρά ρα λά ρά!* χάριν τῶν ὁποίων συνήπτοντο μετὰ τῶν θαυμαστῶν τῶν κρατεροὶ καὶ ὄχι ἀναίμακτοι ἀγῶνες, ἐπανήρχοντο εἰς τὴν κατοικίαν τῶν ἐν τῇ πόλει συνοδευόμεναι ὑπὸ οὐλαμοῦ ἱππικοῦ, τῇ προνοίᾳ τῆς ἀρχῆς, διότι ἀκόμη ἦτο πρόσφατον τὸ παράδειγμα τῆς ἀρπαγῆς μᾶς γυναικὸς τοῦ θιάσου Σουλιᾶ ἐπὶ τῆς Μεταπολιτεύσεως ὑπὸ πολυπληθοῦς ὀμάδος πολιτῶν καὶ ὑπαξιωματικῶν, δι' ἣν ἠναγκάσθη ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις νὰ καταβάλλῃ ἀδρᾶν ἀποζημιώσιν κατόπιν σφοδρᾶς διπλωματικῆς πιέσεως. Καὶ τὰ ἔυθοπλεῖα ἦσαν ὀλίγιστα, δύο ἢ τρία ἐν συνόλῳ, φοιτώμενα καὶ ταῦτα ὑπὸ ξένων ἰδίως. Ἡ δὲ ἀνὰ τὰς ὁδοὺς νυκτερινὴ περιπλάνησις καὶ μάλιστα εἰς τὰς ἀποκέντρους συνοικίας οὔτε εὐχάριστος ἦτο ἀλλ' οὔτε καὶ ἀκίνδυνος· δὲν ὑπῆρχον ἀληθῶς τότε βαλαντιωτόμοι εἰς τὰς ὁδοὺς καὶ λωποδύται, οἱ ὅποιοι εἶνε δῶρον τῆς μετέπειτα ῥαγδαίας ἀσκήσεως τοῦ πληθυσμοῦ τῆς πόλεως ἀνήκοντες εἰς τὰ συρρεῦσαντα ἐκ τῶν διαφορῶν πόλεων τῆς Ἀνατολῆς φαῦλα στοιχεῖα καὶ τῶν ὁποίων καὶ αὐτὸ τὸ ὄνομα ἐφευρέθη μετὰ τινα ἔτη ὑπὸ τοῦ διευθυντοῦ τῆς ἀστυνομίας Κοσονάκου εἰς τὸ περίφημον δελτίον του· ὑπῆρχον ὁμοῦ οἱ τραμποῦκοι, οἱ κατόπιν μετονομασθέντες *κοντζαβάκηδες* καὶ *μόρηδες*, θρασεῖς πάντοτε καὶ βωμολόχοι καὶ φιλέριδες καὶ παντοειδῶς ἐνοχλητικοὶ πρὸς τοὺς νέους τῆς κἀλῆς ὀπωςδήποτε τάξεως, ὅπως ὑπῆρχε καὶ ἡ ἰδιαιτέρα

κάτηγόρια, ἢ ἐντελῶς ἐκλιπούσα σήμερον, καὶ τόσον χαρακτηριστικῆ τῶν βρακαῶν, τῶν ἐρωτομανῶν καρδιοκατακτητῶν τῶν δουλικῶν, οἷτινες ἐν ἡμέρᾳ ἐορτῆς περιεφέροντο εἰς τὰς ὁδοὺς μὲ τὸ χρωματιστὸν τῶν μανδῆλιον καὶ μὲ τὸ πορτοκάλιον εἰς τὴν χεῖρα, τὴν νύκτα δὲ ὠροῦντο ἐκφέροντες τοὺς φλογερούς τῶν ἀμανέδες. Σχετικῶς πρὸς τὴν σκαιότητα μετ' ἧς ἐφέροντο οἱ παληκαράδες καὶ οἱ ἄνθρωποι τῆς τελευταίας τάξεως κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους, ἡ μνήμη μου διασώζει τὸ ἔξῃς ἀνέκδοτον, μετὰ θυμηδίας κυκλοφοροῦν τότε μετὰ τῶν φοιτητῶν. Δύο ἢ τρεῖς νέοι μετὰ τὸν περίπατον ἐκαθέστησαν πρὸς ἀναμνητὴν εἰς κάποιον καφενεῖον, ὅχι ἐκ τῶν κεντρικῶν, καὶ εἰς ἕξ αὐτῶν διέταξε νὰ τοῦ κοιμισθῆ μπακλαβᾶς. Ὁ ὑπῆρτης, τέλειος τύπος τραμπούκου μὲ *«λαδωμένες ἀφέλειαι»*, ἐκόμισε τρίγωνον ἀντὶ τοῦ αἰτηθέντος μπακλαβᾶ, ἐπειδὴ δὲ ὁ νέος δὲν τὸ ἐδέχετο, ἐπηκολούθησε συζητήσεις καὶ λογομαχία, ἕως ὅτου ὁ ἀρεμάνιος ὑπῆρτης ὀργισθεὶς, ἤρπασε τὸ γλυκίσμα, ἔφαγε τὰς τρεῖς αὐτοῦ γωνίας καὶ τείνων τὸ ἀπομείναν εἰς τὸν πελάτην, εἶπεν αὐτῷ ἀπειλητικῶς:

— Ὅριστε ποῦ ἔγεινε μπακλαβᾶς· φάγε το τώρα, μὴ σοῦ πάρῃ ὁ διάβολος τὸν πατέρα!

Ὅστε ἔξ ἀνάγκης αἱ νυκτεριναὶ ὄραι ἀφιερῶντο ὑπὸ τῶν σπουδαστῶν, τοῦλάχιστον τῶν ἐπιμελεστέρων, εἰς τὴν μελέτην, εἰς ταύτην δ' ἐπεδίδοντο συχνάκις καὶ οἱ συνοικοὶ μου ὑπὸ τὸ φῶς τῆς λυχνίας μέχρι τῆς ὥρας τοῦ ὕπνου.

Περὶ τῆς τακτικῆς αὐτῶν φοιτήσεως εἰς τὰ μαθήματα, οὐδὲν δύναμαι νὰ διαβεβαιώσω, καθότι ὡς ἐκ τῆς ἐργασίας μου ἤμην ἀλλαχοῦ ἀπησχολημένος κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἡμέρας. Ἐν τούτοις ὁσάκις ἐτύγγαζεν ἡ εὐκαιρία δὲν παρέλειπον καὶ ἐγὼ νὰ προσέρχωμαι, εἰ καὶ βέβηλος, μετὰ τῶν φίλων καὶ γνωρίμων μου ἀκαδημαϊκῶν πολιτῶν εἰς τὸ τέμενος τῆς σοφίας ἐκ περιεργείας καὶ ν' ἀκροῶμαι τινὰς τῶν παραδόσεων. Ἡρίθμει δὲ τότε τὸ Πανεπιστήμιον ἐπιφανεῖς σοφοὺς καὶ διδασκάλους ἐν τῇ χορείᾳ τῶν καθηγητῶν του, ἔξ ὧν διέπρεπον ὁ γηραιὸς Κωνσταντῖνος Ἀσώπιος ὑπέργηρος ἤδη καὶ μετ' ὀλίγον ἐκμετρήσας τὸ ζῆν, ὁ πολὺς Φίλιππος Ἰωάννου, οἱ δύο Παπαρηγόπουλοι, ὁ εὐφυῆς καὶ στωϊκὸς νομοδιδάσκαλος Πέτρος καὶ ὁ σεμνὸς ἱστορικὸς Κωνσταντῖνος ὁ Καλλιγᾶς, ὁ Κουμανούδης, ὁ Φραερτῆς, ὁ Ὁρφανίδης καὶ τόσοι ἄλλοι. Ἦκουσα τὸν

Κόντον ἐν τῇ ἀκρῇ του τότε ὀρθοτομοῦντα τὸν ἀπτικὸν λόγον καὶ κεραυνοβολοῦντα ἀπὸ τῆς καθέδρας τοὺς ἀγελίους. Εἶδα τὸν μακαρίτην Φραγκίσκον Πυλαρινὸν μὲ τὴν πομπώδη ἑπτανησιακὴν του προφορὰν ἀλλὰ καὶ μὲ οὐχὶ στανίους σολοικισμοὺς παραδίδοντα τὸ μάθημα τῆς Φιλοσοφίας τῆς Ἱστορίας—ἀποτελοῦντα τὸ pendant, οὕτως εἰπεῖν, τοῦ Κοτζιά, διδάσκοντος τὴν Ἱστορίαν τῆς Φιλοσοφίας—πρὸ ἀκροατηρίου συνισταμένου ἐκ τριῶν μόνων σπουδαστῶν, οὓς περιέβαλλε μὲ βλέμμα διαπύρου στοργῆς ἐκ φόβου μήπως καὶ αὐτοὶ ἐλαττωθῶσι. Συνέπεσε νὰ παρευρεθῶ καὶ εἰς διδακτορικὰς ἐξετάσεις τελειοφοίτων γνωρίμων μου καὶ νὰ ἴδω ἐκ τοῦ σύγγεγυς τὰς συγκινήσεις ὡς μὲ τόσην χάριν εἶχε περιγράψει τότε εἰς ἐν ποίημά του ὑπὸ τὸν τίτλον: «Τὸ σκαμνὶ τῶν ἐξετάσεων» ὁ μακαρίτης Ἰωάννης Καμπούρογλου, ἤκουον δὲ εἰς τὰς φαιδρὰς ἐοτιάζεις τὰς παρακολουθούσας τὴν ἐπιτυχίαν ἀναφερόμενα τὰ διάφορα ἐπαισόδια τὰ συμβάντα κατὰ τὰς ἐξετάσεις καὶ πολλοὺς ἀστεῖους διαλόγους διαμειφθέντας μετὰ τῶν ἐξεταζομένων καὶ τῶν καθηγητῶν τῶν διακρινομένων ἰδίως ἐπὶ ἐπιείκῃ εὐφύᾳ καὶ δηκτικότητι, οἷοι πρὸ πάντων ἦσαν ὁ Πέτρος Παπαρηγόπουλος καὶ ὁ Καλλιγᾶς. Ὁ πρῶτος τούτων ἐξετάζων τελειοφοίτων τῆς νομικῆς τελείως σιωπῶντα εἰς τὰς ἐρωτήσεις του, ἠναγκάσθη νὰ δώσῃ ὁ ἴδιος τὴν ἀπάντησιν, καὶ ὅταν ὁ ἐξεταζόμενος ἐν τῇ παρατάξει του ἀπήνησε: «-Μάλιστα, οὕτως ἔχει, κύριε καθηγητά», ὁ καθηγητῆς μὲ τὸ λεπτόν του μειδίαμα προσεῖπε: «Χαίρω πολὺ διότι συμπύπτουν αἱ γνώμαι μας». Ὁ δὲ Καλλιγᾶς ἀκούσας τὸν ἐξεταζόμενον ἀπαντήσαντα εἰς σχετικῆν του ἐρώτησιν ὅτι τὰς ἀνακρίσεις ἐνεργεῖ ἡ χωροφυλακὴ, προσέθηκε μετὰ σοβαρότητος: «Ἐνίστε καὶ τὸ πυροβολικόν».

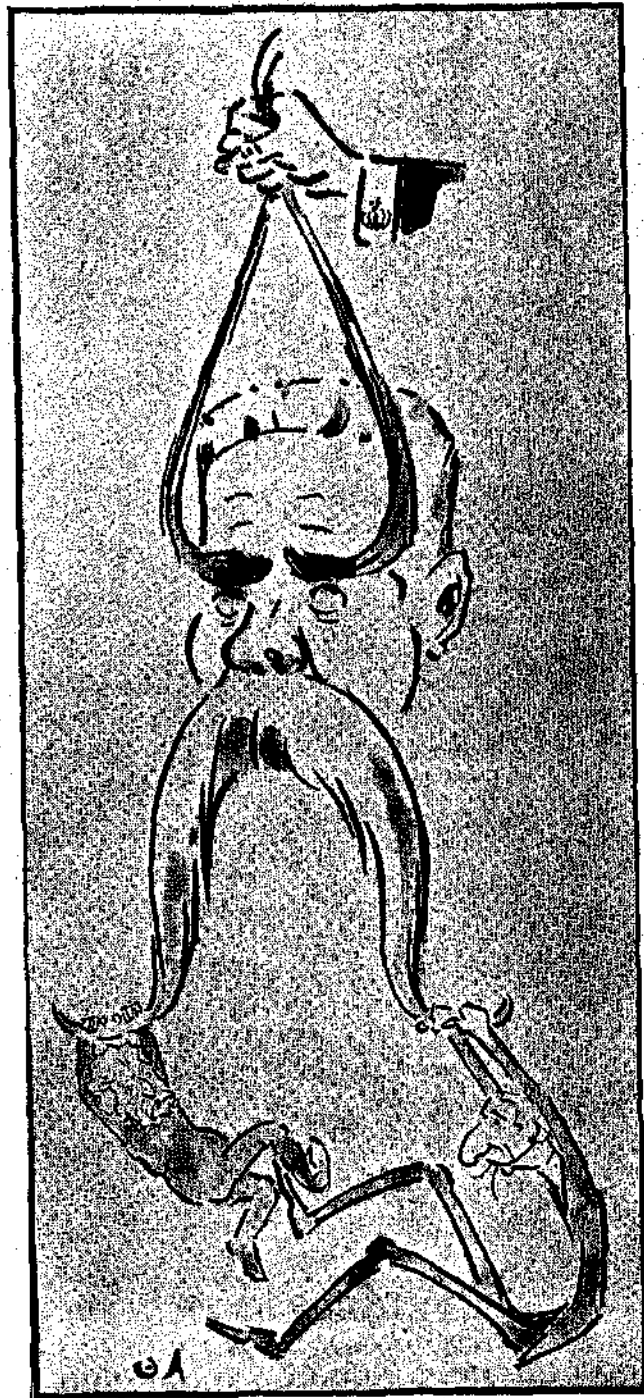
Ὁ τρόπος τῆς φοιτήσεως καὶ τῶν ἐξετάσεων δὲν πιστεύω ν' ἀπέχετο πολὺ τοῦ σημερινοῦ, συνέβαινον ὁμοῦς τότε πολλὰτὰ ἔκτροπα, τὰ περιεργα καὶ τὰ κωμικὰ καὶ δόλοι καὶ πλαστοπροσωπία πρὸς ἀπόκτησιν τοῦ διδακτορικοῦ πτυχίου, ἅτινα πρὸς τιμὴν τοῦ ἀνωτάτου διδασκῆριου μας δὲν πιστεύω νὰ λαμβάνωσι χώραν καὶ κατὰ τὴν σύγχρονον ἐποχὴν. Ἐμνημονεύοντο φοιτηταὶ ἐπιτήδειοι καὶ τολμηροί, οἷτινες κατῶρθον νὰ προσέρχωνται τετραῖς καὶ πεντάκις πρὸ τῶν γηραιότερων καθηγητῶν ὑπὸ ἄλλο ἄλλοτε ὄνομα, ὑφιστάμενος τὴν κατ' ἴδιαν ἐξέτασιν εἰς τὸ μάθημά των καὶ βαθμολογούμενοι παρ' αὐτῶν διὰ λογαριασμὸν τοῦ τρίτου

εις ὃν προσέφερον τὴν επικίνδυνόν ταύτην καὶ παράνομον συναδελφικὴν ἐκδούλευσιν. Τοῦτο ὅμως ἐγένετο ἐξαιρετικῶς μόνον διὰ τὰ ἐπουσιώδη καὶ βοηθητικὰ μαθήματα. Ὁ συχνότερον παντός ἄλλου ὑφιστάμενος τὰς τοιαύτας ἀπάτας ἦτο ὁ γηραιὸς Φίλιππος Ἰωάννου, ὅστις ὡς ἐκ τῆς ἡλικίας του εἶχε τὴν ὄρασιν ἀσθενῆ καὶ τὴν μνήμην ὀπωροῦσαν συγκεχυμένην. Τὸ ἀκροατήριόν του ἦτο πολυπληθές, διότι τὸ παραδιδόμενον παρ' αὐτοῦ μάθημα τῷ Φυσικοῦ Δικαίου ἦτο ὑποχρεωτικὸν διὰ τοὺς φοιτητὰς τῆς τε Νομικῆς καὶ τῆς Ἰατρικῆς Σχολῆς, εἰς τοὺς ὁποίους παρεῖχεν ἀποδείξεις περὶ τῆς ἀκροασίας του. Ἐνθουοῦμαι δὲ ὅτι συνέβη, ἐν σχέσει πρὸς τὸν εἰρημένον καθηγητὴν καὶ τὸ μάθημά του, ἀστειότατον πάθημα, ἱκανῶς φαιδρῦναν ἡμᾶς, εἰς ἓνα γνωστὸν μου φοιτητὴν καὶ δὴ ἐκ τῶν συνοίκων μου. Παρασκευαζόμενος διὰ τὰς ἐξετάσεις του ὁ συμπατριώτης μου οὗτος, ὅστις ἐσπούδαζε τὴν ἰατρικὴν, ὀφείλων δὲ νὰ ἐφοδιασθῆ δι' ἀποδείξεως πιστοποιούσης ὅτι ἠκροάσθη τὸ μάθημα τοῦ Φυσικοῦ Δικαίου, παρουσιάσθη θαρραλέως πρὸ τοῦ Φιλίππου Ἰωάννου φέρων τὸ ἀναγκαῖον χαρτόσημον, διὰ νὰ λάβῃ τὴν ἀπόδειξιν, καίτοι οὐδέποτε σχεδὸν εἶχε φοιτήσῃ εἰς τὰς παραδόσεις του. Ὁ γηραιὸς καθηγητὴς ὡς ἐκ τῶν συχνῶν ἀπατῶν ἄς ὑφίστατο, εἶχε καταστήσει ἐν τέλει δῦσπιστος, μὴ δυνάμενος δὲ ν' ἀναγνωρίσῃ ἓνα ἕκαστον τῶν προσερχομένων ἀκροατῶν του, εἶρε τὸ μέσον, πρὸς καθυστάσιν τῆς συνειδήσεώς του, νὰ προσθέτῃ εἰς τὴν ἀπόδειξιν, μετὰ τὴν διαβεβαίωσιν ὅτι ὁ δεῖνα φοιτητὴς ἠκροάσθη τὸ μάθημα τοῦ Φυσικοῦ

Δικαίου, τὴν φράσιν: ὡς αὐτὸς λέγει. Ἐπειδὴ δὲ τὸ προφυλακτικὸν τοῦτο μέτρον του ἦτο γενικὸν δι' ὅλους, αἱ Πανεπιστημιακαὶ ἀρχαὶ ἠναγκαζόντο νὰ θεωρῶσι ὡς ἐγκύρους καὶ αὐτὰς τὰς οὕτως συντεταγμένας ἀποδείξεις. Εἰς τοῦτο βασιζόμενος ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος φοιτητὴς προσῆλθε μετὰ θάρρους νὰ λάβῃ καὶ αὐτὸς τὴν ἀπόδειξίν του. Εἶχεν ὅμως τὸ ἀτύχημα νὰ εἶνε ἀναστήματος παννυήλου, ὥστε ὅτε ἐνεφανίσθη πρὸ τοῦ πρεσβύτου, ἐφείλκυσε τὴν προσοχὴν του. Καὶ περὶ μὲν τῶν ἄλλων φοιτητῶν ἠδύνατο νὰ ἔχῃ δισταγμοὺς ὁ σοφὸς καθηγητὴς, ἀλλὰ περὶ ἐκείνου εἶχε βεβαιότητα, διότι ἐὰν πράγματι ἐφοῖτα τακτικῶς εἰς τὰς παραδόσεις του, ὡς εἶχε τὸ θράσος νὰ διαβεβαίωι, ἀφεύκτως θὰ τὸν διέκρινε μετὰ τῶν πολλῶν ὡς ἐκ τοῦ ὕψους του. Ὄθεν, ἀφοῦ τὸν περιεργάσθη καλῶς, εἶπεν αὐτῷ ν' ἀφίση τὸ χαρτόσημον καὶ νὰ διέλθῃ τὴν ἐπομένην, ὅπως παραλάβῃ τὴν ἀπόδειξιν. Τὴν ἔλαβε δὲ τῷ ὄντι καὶ ἐν πλήρει πεποιθήσει, χαίρων ὅτι τόσο ἐνκόλως ὑπερέβη τὸ ἐμπόδιον, ἔσπευσε νὰ τὴν προσαγάγῃ εἰς τὸ γραφεῖον· ἀλλ' ὅτε ἀνεγνώσθη ἐκεῖ, ἔμεινεν ἐμβρόντητος· διότι ὁ πολὺς καθηγητὴς ἀντὶ νὰ προσθέσῃ ἐν αὐτῇ τὴν συνήθη φράσιν «ὡς αὐτὸς λέγει», ἐσημείωσεν: «ὡς αὐτὸς κατ' ὄναρ εἶδε!»

Ἄγνω πῶς ἐλύθη τὸ ζήτημα τοῦτο ὑπὸ τοῦ ὄνειροκρίτου τῆς Πρωτανείας. Κατόπιν ὅμως, μετὰ ἔτη συνήντησα τὸν τότε φοιτητὴν ἰατρὸν ἤδη ἀκωλύτως ἐξασκοῦντα τὸ ἐπάγγελμα του. Ὅστε ἡ δυσπιστία τοῦ σοφοῦ γέροντος δὲν ἴσχυσε νὰ στερήσῃ τὸν Ἀσκληπιὸν ἐνὸς τῶν μυστῶν αὐτοῦ.

X. ANNINOS

Εἰς ποῖον σημεῖον εὕρεσκειται τὸ πολιτικὸν ζήτημα — ὑπὸ Θ. Ἀννίνου

ΤΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΝ

ΜΑΘΗΜΑΤΑ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑ ΤΩΝ «ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΩΝ»

ΥΠΟ ΤΟΥ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΟΥ Α. Σ. ΑΡΒΑΝΙΤΟΠΟΥΛΟΥ

Μαθημα έβδομον και όγδοον.— Επιστύμια ανάγλυφα

Ο Κεραμεικός δεν είναι τό μόνον μέρος όπου έθαπτον τούς νεκρούς των οί παλαιοί Αθηναίοι παρατηρείται και ένταύθα και άλλωθεν ότι οί αρχαίοι έθαπτον εκατέρωθεν των μεγάλων λεωφόρων, αι όποια έφερον εκ των πυλών των πόλεων προς τά έξω και όσον πολυσύχναστος ήτο μία λεωφόρος, τόσον προετιμάτο ως νεκροταφείον.

Διά τούτο άκριβώς ο Κεραμεικός φέρεi πολλούς τάφους και προετιμάτο διά των δημοσίων ταφών των πεσόντων έν πολέμω υπέρ πατρίδος και των έν γενει μεγάλων άνδρών, διότι ήτο τό μάλιστα πολυσύχναστον και πλήρες κινήσεως και ζωής μέρος των αρχαίων Αθηνών.

Απ' εδώ έφερον έξω των πυλών μεγάλοι λεωφόροι εις την Ακαδημειαν και εκ τήν εις Πλαταιάς—Θήβας—Βοιωτίαν, επίσης εις Έλευσίνα—Μέγαρα—Πελοπόννησον ή «Ιερά όδός», και εις Περαία ή μεγάλη «άμαξιτός».

Η συνήθεια αύτη είναι σπουδαιότατη διά να εξηχιάσωμεν τάς ιδέας, τάς πραγματικάς και λαϊκάς, των αρχαίων περί της μελλούσης ζωής, και να τάς χωρίσωμεν από τάς ιδέας των φιλοσόφων· επίσης χωρίς την προϋπόθεσιν αύτην δεν ήμπορούμεν να έννοήσωμεν άκριβώς τάς παραστάσεις των επιτημβίων αναγλύφων.

Όπως δηλ. οί αρχαίοι δεν έρχοντο τούς νεκρούς των εις απόκριφα μέρη, άλλ' εκεί, ένθα ή μεγίστη κίνησις και οί παλμοί της ζωής ο θόρυβος και αι φωναι, όπως ο αρχαίος και νεκρός άκόμη θέλει να εύρισκείται έντός της όρμης της ζωής, τοιουτοτρόπως και εις τάς χιλιάδας των παραστάσεων επί των αναγλύφων επαναλαμβάνονται ποικίλαι σκηναί του καθ' ήμέραν βίου, αι όποια δεικνύουν τόν πόθον και την αγάπην προς την παρούσαν ζωήν· οί νεκροί άναμνησκονται με τούς ζώντας εις τάς παραστάσεις αυτές των αναγλύφων, παρίστανται με τάς προσφιλείς των ασχολίας και συνηθείας, τάς όποιās ειχον προτού αποθανόν. Μόλις εις δύο-τρία ανάγλυφα παρίστανται ή μέλλουσα ζωή, ο Χάρων, ο Έρμής ψυχοπομπός, οδηγών τούς νεκρούς ένώπιον των κριτών του Άδου.

Και όμως ή αγάπη αύτη προς την παρούσαν ζωήν, ή δυσκολία και ο πόνος, με τά όποια αποσπώνται οί παλαιοί από τόν βίον του κλίματος της Ελλάδος, από τόν γελαστόν ουρανόν της, την μειδιώσαν φύσιν, τόν φωτοβόλον της ήλιον, δεν αποδεικνύει αυτούς ούτε υλιστάς ούτε φιλοζώους τούναντίον μη ασχολούμενοι με τόν θάνατον, τόν περιφρονούν, χωρίς να τόν ύβρίζουν, χωρίς να τόν καταρώνται, χωρίς να τόν λαμβάνουν υπ' όψιν, επιστρέφουν και νεκροί εις ό τι έπραττον ζώντες, χωρίς να συλλογίζονται τόν θάνατον.

Η ώραία Ηγησώ, χαριέστατον και έκφραστικώτατον έργον του 400 π. Χ., πιθανώς από τό έργοστάσιον του Αλκαμένους λαμβάνει από την θήκην των χρυσαφικών έν περιδέραιον (ήτο γραπτόν επί της στήλης και έσβέσθη) διά να στολισθή, όπως έπρατταν, όταν έξη μόνον τό ελαφρόν νέφος του πορπά-

νου και της εύγενούς θλίψεως, τό όποϊον γίνεται εις την ώραϊαν μορφήν της και της ύψηλειάς της και τό όποϊον σιάζει την πλήρη γλυκύτητα φυσιογνωμίας της δεικνύει ότι πρόκειται περί αποθανούσης.

Και ο ώραϊος Δεξίλεως, ο είκοσαετής νεανίσκος δεν παρίσταται κλαίων τόν θάνατόν του, αλλά ένδοξος εις την όρμην της μάχης, εις τό καθήκον, καταβάλλων έχθρόν, πλήρης δράσεως, ζωής και χάριτος· ή άπλουστάτη επιγραφή του λέγει τό έτος της γενήσεώς του (414/3 π. Χ.) και του θανάτου του (394/3 π. Χ.) και ότι απέθανεν υπέρ πατρίδος εις τών διαπρεψάντων πέντε ιππέων. Η παράστασις του διά των αίωνων διαδίδεται, και καταλήγει εις την Βυζαντινήν άγιογραφίαν των μαρτύρων Δημητρίου και Γεωργίου.

Τά δύο αυτά έργα ή Ηγησώ και ο Δεξίλεως ποιητικώτατα και πλήρη εμπνεύσεως, είναι τά άριστα του Κεραμεικού και υπό έποψιν τέχνης· εις αυτά όφειλομεν δύο ώραϊότατα ποιήματα του Παλαμά.

Εις άλλας παραστάσεις εδώ βλέπομεν την μητέρα να θοπεύη την μικράν κόρην της, εις τόν τάφον της οικογενείας Όνησίμων, την συχνήν εις τά τοιαύτα ανάγλυφα χειραψίαν, εις τόν τάφον Φανίππου ή χειραψία είναι ο αποχαιρετισμός και ή δεξίωσις του καθ' ήμέραν βίου και ούδένα έχει συμβολισμόν προς την αναγνώριση ή συνάντησιν εις τόν Άδην, ιδέας ως είπομεν, πολύ μακράν εύρισκομένης από τό πνεύμα των αρχαίων.

Άλλού παρίσταται ο νεκρός κατακλιόμενος ένώπιον τραπέζης γεμάτης από φαγητά, και δεχόμενος προσφοράς και σπονδάς ως ήρωας παρά των συγγενών και φίλων του τοιαύτη σκηνή είναι των άλιών ένταύθα, όπου παρίστανται οί πνιγέντες, έν ναυαγίω πθανώς, δύο άπλοϊκοί άνδρες, ένώπιον τραπέζης.

Τάς παραστάσεις αντικαθιστά πολλάκις εις ή περισσότεροι λείοντες, ως φύλακες του τάφου και δηλωτικοί του θάρρους και της γενναϊότητος του αποθανόντος· αύτην την έννοιαν έχει ο Δείων της Χαυρονίας και αύτη ή συνήθεια επικρατεί και μέχρι σήμερα· άλλοτε, σπανίως όμως, τίθεται ταύρος επί του τάφου, θυμοσίδης, διά να δηλώση την ζωηρότητα και όρμην του έν πολέμω ίσως αποθανόντος· άλλοτε τίθεται ο πιστός φύλαξ της οικίας κίων διά να φυλάξη τώρα τόν τάφον του κυρίου του. Συνηθέστατα τίθεται μέγα μαρμαρίνον άγγεϊον, λήκνθος ή λουτροφόρος, ή δεύτερα μόνον επί του τάφου των αποθανόντων αγάμων νέων ή νεανίδων· διότι εις την ζωήν ή λουτροφόρος, μέγα πήλινον άγγεϊον, περιείχε τό ύδωρ διά τό πρώτον λουτρόν του γάμου και επ' αυτών παρίστανται ένίοτε παραστάσεις γραπταί ή ανάγλυφοι του καθ' ήμέραν βίου.

Η έλληνις σαρκοφάγον από τάς Αθήνας έχει λόγον τόν άπαγορευτικόν νόμον, κατά της πολυτελείας των τάφων, και του Σόλωνος και ιδίως του Δημητρίου Φαληρέως (317—307 π. Χ.)· αι ώραϊαι σαρκοφάγοι της Σιδώνος και άλλαι μεταγενέστεραι είναι βεβαίως έργα Αθηναίων καλλιτεχνών.

Όλα τά άνωτέρω αντικαθιστούν πολλάκις άπλαϊ στήλαι επίμηκεις με άνθέμον και δύο ρόδακας ή κυλινδροειδείς ορθοστάται, με τά όνόματα των αποθανόντων και σπανίως με αναγλύφους ή γραπτάς παραστάσεις· Τά επιστύμια ταύτα μνημεία είναι τά πολυπληθέστερα και αρχαιότερα πάντων. Φαίνεται ότι εις πολύ αρχαίαν εποχήν, όταν επεκρατεί ο φειγματός,

ΑΞΙΑΛΕΩΣ — ΚΕΡΑΜΕΙΚΟΣ — ΑΘΗΝΑΙ

έθετον, όπως εις τούς ναούς, τοιουτοτρόπως και επί των τάφων τάς επίμηκεις και κυλινδρικές αυτές στήλαις, αι όποια έχουν εμφανισιν τινά κοσμού άνθρωπίλου· όταν διά του Δαυδάλου άνεπτόχθη ή Πλαστική, έθετον επί των τάφων άνδριάντας του τύπου εκείνου του αρχαϊκού Απόλλωνος· άλλ' οί παλαιός έλληνικής εποχής να θέτουν τά άπλά εκείνα όμοιώματα.

Τά πρόσωπα, τά όποια παρίστανται εις τά επιστύμια μνημεία, δεν είναι βεβαίως αι προσωπογραφιαί των αποθανόντων, αλλά γενικοί τύποι κυρίως ή προσωπογραφία έμφανίζεται από του Λυσιππου, αλλά και έκτοτε ελάχιστοι ήσαν εις θέσιν να παραγγέλλουν τά επιστύμια μνημεία των πειν. αποθάνων, ή να διατηρούν δι' εικόνων ή άλλως γνωστά τά χαρακτηριστικά των διά να μιμηθή ο τέχνης την μορφήν των. Η Ηγησώ και ο Δεξίλεως και όλα τά όμοια ήμπορούν αξιόλογα να παρίστανται και κάθε άλλον ή

άλλον μόνον ή επιγραφή έδιδε την έρμηνείαν.

Ός προς δε την καλλιτεχνικήν αξίαν των επιτημβίων και των αναθηματικών επίσης αναγλύφων παρατηρούμεν ότι πολύ όλίγα προσέρχονται από εργαστήρια μεγάλων καλλιτεχνών· ο μέγας αριθμός των είναι έργον των πολυαριθμών μαρμαρογλύφων μικροτεχνιτών, οί όποιοι αποτελούν την βιομηχανίαν της τέχνης. Και όμως εις όλα σχεδόν βλέπομεν με πόσον ζήλον και ένθουσιασμόν, με πόσην ευσυνειδησίαν και αγάπην εργάζονται οί μικροτεχνίται· παρατηρούν και μελετούν την φύσιν, εμπνεόνται έξ αυτής, άντλούν από τά άριστα έργα των μεγίστων καλλιτεχνών, ιδίως του Φειδίου, του Αλκαμένους, του Σκόπα, του Πραξιτέλους και άντλούν όχι δουλικώς αλλά με ελευθερίαν και αυτοβουλίαν, πολλάκις γίνονται και αυτοπρόδρομοι των μεγάλων καλλιτεχνών· διότι αναπτύσσων έν μικρογραφία τό τάλαντόν των και συντελούν και αυτοί εις την γενικήν πρόοδον της Τέχνης.

ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΖΩΗ

Η έκθεσις του κ. Σ. Βικάνου.

ΜΠΑΙΝΩ εις την αίθουσαν του «Παρνασσού» όπου έγινον αι έκθέσεις και χαιρετώ. Κανείς δέν με χαιρετά Φυσικάτα. Είχα χαιρετήσει εξήντα καρέκλες και τέσσαρες τοίχους. Κλείω την θύραν όπως την είχα εδρεί και κατεβαίνω να ερωτήσω τον θυρωρόν, πού είναι ή έκθεσις του κ. Βικάνου.

— Έπάνω. Έκει πού μπήκατε. Έχομε καρέκλες, μα δέν πειράζει. Αύτη την εποχή, βλέπετε, κάνει ο Σύλλογος και συνεδριάσεις σ' αυτή την αίθουσα.

Ξαναβγαίνω. Πραγματικώς, εις ένα τοίχον δεκαπέντε έως είκοσι εικόνες. Αν ήμουν εγώ ζωγράφος, θα τας τοποθετούσα με ολιγωτέρον ίσως καλαισθησίαν, με περισσότεράν όμως στοργήν.

Ο κ. Βικάνος εινε νέος, νεώτατος Έσπούδασε εις τό Μόναχον. Κ' έσπούδασε με επιμέλειαν Ητο και μαθητής του Γύζη, νομίζω. Έφ'ερτος μ'ας έρχεται εις τας Αθήνας έπειτα από έπτά έτη.

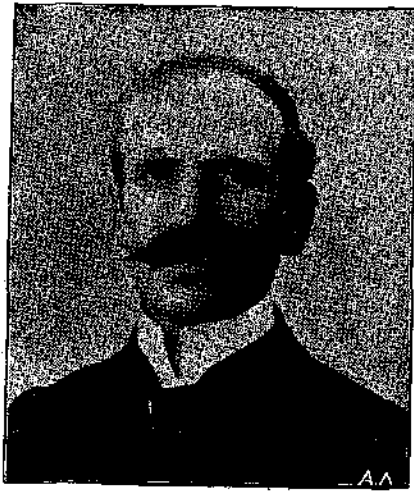
Είχα διαβάσει εν τώ μεταξύ ότι ο κ. Βικάνος έβραβεύθη επανελημμένως από τους καθηγητάς του. Και αυτό μου προξενούσε πολλήν χαράν. Τώρα βλέπω και εγώ εις την αίθουσαν του «Παρνασσού» τά βραβευμένα έργα του. Τεχνικώς καλά. Μερικά μάλιστα πολύ καλά. Δείχνουν ένα χέρι πού γνωρίζει πού πηγαίνει και πώς πηγαίνει και διατι πηγαίνει έτσι και όχι διαφορετικά. Τά Μήλα του μήλα και τό Σκάκι σκάκι Μολονότι τά κίτρινα μήλα—διότι έχει δύο είκόνας με μήλα—πολύ βαρεία, σάν από πηλόν. Τό Σκάκι του—οπίστω—πολύ καλόν. Έλευθερη πινελιά, μελετημένη όμως και πραγματική. Όχι μικροπραγμύμων. Ο Ασιακός του πολύ αληθινός.

Όλα έργα μαθητικά. Σπουδαί, σκίτσα και τά λοιπά. Έργα όχι. Δέν τόλμη κανείς να τά ονομάση έτσι. Ένα μόνον έργο, ή Άδελφή του έλέους. Καλή ως εκτέλεσις, ως σύνθεσις, ως χρωματισμός. Άλλά μόνον ζωγραφικώς. Αισθητικώς όχι. Πνευματικώς όχι. Και επειδή αξίζει τον κόπον να το τό είψη κανείς του κ. Βικάνου—είναι τόσον νέος—θα τό τό είπω. Αύτη ή Άδελφή του έλέους έχει στοιχία να γίνη ένα πολύ καλόν έργο. Πρὸς τό παρόν απομένει μια εὐμορφη ζωγραφία. Ένωσόμεθα. Άλλως τε τά είπαμεν μαζί και προφορικώς. Είναι τόσον νέος. Άς μελετήση και έξω από τά χρώματα, και έξω από τό σχέδιον. Άς εισδύση βαθεία μέσα στά πράγματα και μέσα εις τας πράξεις του ανθρώπου και μέσα εις την φύσιν και παντού. Καθετί κρύβει κάτι μέσα του. Έξαρτάται από τό μάτι του βλέποντος να τό ίδη, να τό παρουσιάση, να τό εξάρη. Να τό πλάση αυτός, να τό δημιουργήση.

Τά μάτια πρέπει να χρησιμεύουν εις τον ζωγράφον ως μέσον μόνον, διά του οποίου θα δομηθή μια χορδή ψυχική. Η πράξις αυτή της αδελφής του έλέους μένει απλώς μια πράξις και τίποτε άλλο εις την εικόνα του κ. Βικάνου. Όλοι μας γνωρίζομεν τό πως μεταλαβαίνει ένας έτοιμοθάνατος. Χρειάζεται κάτι άλλο. Αυτό τό άλλο, πού θα ήμπορούσε να προέρχεται από κάτι πύδ έσωτερικόν, πύδ βαθύ, θα έκαμνε την Άδελφήν του έλέους ένα καλλιτέχνημα.

Τό χρήσιμον εις την ζωήν δέν είναι χρήσιμον και εις την τέχνην. Ο καλλιτέχνης εκλέγει. Και εκείνο πού θα εκλέξη, θα τό μετουσιώση μέσα του και θα τό αποδώση με την ιδιικήν του σφραγίδα, με τό έγώ του.

Θά μου είπητε ότι αυτά αι ιδιότητες είναι έμφυτοι, ότι δέν είναι πράγματα πού αποκτώνται. Αναπτύσσονται όμως εις ένα βαθμόν. Και αν τό έδαφος εὐρεθῆ κατάλληλον, αποδίδουν ώραιότατα άνθη. Δέν ήμπορούν όλοι να φθάσουν εις την κορυφήν. Πολλοί

Σ. Βικάνος.

μένουν εις τά πρώτα σκαλοπάτια. Άλλοι ανεβαίνουν υψηλότερα, άλλοι ακόμη υψηλότερα. Άς ανεβίσουν όμως εκεί υψηλά όπου ή ζωή, απομένουσα αληθινή, τείνει να προσλάβη την εύμορφία και τό μεγαλείον πού μαντεύομεν πέραν από την πραγματικότητα.

KIMON MIKHAELIDIS

Υ. Γ. Είδα, κοντά εις κάθε εικόνα, και από ένα χαρτάκι με κάτι αριθμούς: 800, 1000, 3000. Τι να εννοούν άρα γε αυτοί οι αριθμοί; Είναι συμβολικοί; Μήπως είναι βαλμένοι εκεί διά περιηγητάς Άγγλους;

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΠΕΡΑΣΑΝ οι καιροί πού ένομιζάμεν και ήλπίζαμεν, ότι με τέσσαρα Πρωτοδικεία θα είχαμεν Δικαιοσύνην, ότι με την αύξησιν των νομών θα είχαμεν Διοίκησιν, ότι με την αντιγραφικήν των γερμανικών οργανισμών θα είχαμεν Στρατόν. Η νέα Κυβέρνησις παρουσιάσθη εις την Βουλήν με την εικόνα της πραγματικότητος την φοράν αυτήν αντί με πρόγραμμα νέων υποσχέσεων. Την νέαν αυτήν περίοδον την άτενίζομεν με έμπιστοσύνην διότι περισσότερα έλπίζομεν από την συναίσθησιν της πραγματικότητος παρά από τά χαρτίνα μεγαλεία πού έφηφιζε πέρσει ή Βουλή διά να τά τοποθετήση εις τά άρχεία προχθές ή Κυβέρνησις. Η ίδια Κυβέρνησις ή οποία εξήτοδος έπειγόντως από την Βουλήν να ψηφίση νομοθετήματα της κοινής ζωτηρίας, παρουσιάσθη προχθές και εξήτησε να άφειδούν τά μέτρα εκείνα εις τον μακρόν ύπνον μιας πενταετίας. Η Θεοτοκική Κυβέρνησις πιστεύεται ότι έπολιτεύθη έως τώρα ελικρινώς εις περιεσσότερον βέβαιον ότι έπολιτεύθη αισιοδόξως, ή διάψευσις δέ νύν αυτών των πραγμάτων του τρόπου με τον όποιον έπεξήτησε την καλλιτέρευσιν των κοινών επήλθε τόσον ραγδαία, ώστε αν έλειπεν ή εκ μέρους της ίδιας αυτής Κυβερνήσεως συναίσθησις και όμολογία, έπεβάλλετο πολύ άσχημότερα κρίσις διά την Πολιτείαν της.

Ότι οικοδομήθη από της έπιούσης του πολέμου μέχρι σήμερα, κημνίζεται και μένομεν πάλιν με τό έν, μέγα, έναιόν και κεφαλαίωδες πρόβλημα τό οικονομικόν. Σήμεραν «μόλις άντιμετωπίζομεν τό ζήτημα εις την πραγματικότητά του. Έως τότε αι Κυ-

βερνήσεις έβλεπαν τόσον εύκολον την λύσιν του, ώστε κατεγίνοντο πώς να διαθέσουν τά περισεύματα πού θα είχαμεν. Και εκάρμομεν μεταξύ άλλων και δεκάδας νομαρχιών διά να μη ύπάρξη καμμένος γραφεύς, ο όποιος να μη φιλοδοξήση τό άξίωμα του νομάρχου! Doux Pays!

Τά περισεύματα όμως δέν εφάνηκαν, και έγνωσθη πλέον ότι δέν θα φανούν. Όλους τους δυνατούς πόρους εξητηλήσαμεν και έχομεν ένα άπτόν και ένα λανθάνον, όχι ολιγωτέρον άπτόν διά τοϋτο. Έλλειμμα εις τον προϋπολογισμόν. Επί μίαν όκταετίαν ήμπορει να είπωμεν πως άνειρευόμεθα. Έπλάττομεν με την φαντασίαν και εις τό χαρτί ο.τι προχθές ο κ. Πρωθυπουργός εκάλεσε «γλυκύ όνειρον». Αρχίζομεν να άφυπνίζομεθα ώστε να βλέπομεν πλέον την κατάστασιν. ήμπορούσε όχι άπλώς να αντιγράψομεν τον καλλίτερον οργανισμόν στρατού αλλά και να έπινοήσωμεν τό καλλίτερον σύστημα στρατολογίας και έπιστρατεύσεως. Τό πράγμα δέν θα διέφερε. Τό ζήτημα ούτως ή άλλως θα απέληγε εις τας δυνάμεις του δημοσίου ταμείου. Ο στρατός δέν εις κατασκευάσμα συνδυασμών και εξοικονομήσεων. Άπαίται και προϋποθέτει χώραν οικονομικώς εϋρωστον ή όποία να δύναται να ύποστή την άπαιτούμένην θειτικήν και άρνητικήν δι' αυτών δαπάνην. Έμτασιοπονοϋμεν επί έτη διά να μάθωμεν αληθείαν τόσον προς δηλον και κοινήν. Τό βέβαιον εις ότι ένδομύχως από κανένα δέν διέφευγε, αλλά τό πολιτικόν θάρρος και ή άπερίφραστος παρηγορία δέν είναι τό κύριον χαρακτηριστικόν της άτελους πολιτικής άγωγής μας.

Διά τοϋτο έλέγαμεν εν άρχή ότι ή νέα πολιτική φάσις, κατά την όποίαν εξητημήσαν αι στρατιωτικάί φάλαγγες και τά σοφά έπιτελεία, έμπνέει εις ήμάς μεγαλειότεραν έμπιστοσύνην και γεννά βασιμωτέρας έλπίδας διά τό μέλλον.

Τά άλλα δύο νομοσχέδια τά όποια είσηγαγε ή Κυβέρνησις, τό της εύρύτερας περιφερείας και τό του προβιβασμού των αξιωματικών, διά του οποίου επιδιώκεται ο άποκλεισμός των εκ της Βουλής, εις εξ εκείνων τά όποια δέν ήμπορούν να προσκρούσουν εις σοβαράν έπίκρισιν. Άνεμένετο να όρισθῆ εύρύτερα ή εκλογική περιφέρεια. ουδ' ύπήρξεν έπαρκής ή δικαιολογία του κ. πρωθυπουργού άνομολογούντος ότι προς την εύρυτάτην περιφέρειαν απέβλεπεν. Άλλ' ότι υπεχώρησε πρό της ιδέας ότι τά άπόλυτα δέν εις πάντοτε εύκολον να έπιτευχθούν.

Επί του καιριώς οικονομικου ζήτηματος ή Κυβέρνησις ουδέν άλλο εκτός της περιστολής των υπέρ του στρατού δαπανών και της άποφάσεως προς μετριοτάτας τινας φορολογικώς μεταρρυθμίσεις έπρότεινεν.

Έν συνόλω τό πρόγραμμα της Κυβερνήσεως βασίζεται μεν επί των πιεστικών οικονομικών περιστάσεων του Κράτους, δέν εις όμως όσον αι περιστάσεις αυτάι επιβάλλουν γενναίον και ριζικόν. Τά ήμίμετρα εις δυστυχώς ή χαρακτηρηστική πολιτική πάσις έλληνικής Κυβερνήσεως. Νομίζομεν ότι αι περιστάσεις επιβάλλουν την περιστολήν των στρατιωτικών δαπανών μέχρι του σημείου του να μη άτονήσουν αι δυνάμεις των στελεχών. Αί δεινάι δε οικονομικάί περιστάσεις δέν επιβάλλουν μόνον την περιστολήν πάσις: πολυτέλους ή όπως δήποτε περιττής δαπάνης, αλλά ίδιως φορολογικήν μεταρρυθμίσιν διά της οποίας δικαιότερον να κατανεμηθῆ ή φορολογία, να ύπαχθούν δέ εις άνάλογον εισφοράν αι τάξεις αι έλαφρώς ή και ουδόλας έπιβαρυνόμεναι σήμεραν διά της φορολογίας. Αύστηρότερος τέλος διοικητικώς έλεγχος δέν θα περιούριζε τό λαθροπόριον μόνον αλλά θα απέτρεπε μεγάλας καταχρήσεις φορολογικών νόμων ίδις των περι χαρτοσήμου και κηπουδ. Διά τούταίτης πολιτικής δύο Κράτη περιελθόντα εις οικονομικόν άδιέξοδον, ή Ίταλία και Ρουμανία, άνέκτησαν δυνά-

μεις και παρουσίασαν άνθηρότητα δημοσίων οικονομικών. Η χώρα μας έχει επίσης πόρους ώστε να έπιση εις οικονομικήν άνάφρασιν.

Αυτηρόν σύμπτωμα θεωρούμεν την σφοδράν έπίθεσιν της αντιπολιτεύσεως κατά του κυβερνητικού προγράμματος. Τά νομοσχέδια έχουν βεβαίως χρεϊαν ριζικών τροποποιήσεων, ή βάσις όμως αυτών εις επιβολή της δυνάμεως των πραγμάτων. Έάν ή αντιπολιτεύσις έπιμείνη, ή Κυβέρνησις θα άνατραπή. Θα χάσωμεν ολίγον καιρόν διά να επανέλθωμεν ταχέως από κεί πού ησχίσαμεν. Πάλιν καλά θα εις έάν μας δίδεται καιρός δι' αυτάς τας ύποφυγκώς μεταβολάς.

ΑΓΡΗΠΙΑΣ

ΚΟΝΤΟΙ ΨΑΛΜΟΙ

25 Ιανουαρίου 1906.

Οι διδάσκαλοι. — Τό έθνος ακόμη δέν έμαθε να θεωρή έθνικόν την αλήθειαν παρ' όλας τας παραινέσεις του Σολωμού και ήμῶν των ταπεινών εκείνου μαθητών. Ζητεί έθνικους ποιητάς κατά τον τύπον πού διεγράψαν, κ' έστερέωσαν εις μορφήν οι κατά και μετά τό 62 άνθρωποι νεοέλληνες. Και ίσως άργήση να τό μάθη. Και βέβαια «κάλλιο άργά παρά ποτέ» Meglio tardi che mai, και άς λέγη μια παροιμία άλλη: «καλύτερα ποτέ παρά άργά». Τό έθνος δέν έμαθε και πολλά άλλα, ίσως διότι του έλευσαν οι διδάσκαλοι. Ο Σπυριδών Τρικούπης έλεγεν «αλλοίμονον εις τό έθνος έν έως τό τέλος του θανάτου» γού τουτου αιώνος δέν. εϋρη διδασκάλους πού να του δείξουν τον δρόμον».

Και όμως διδάσκαλοι εφάνησαν και από την άρχην του αιώνος της παλινορθώσεως. Ο Σολωμός, ο Καποδίστριας.

Διατί να τους έχουν λησμονήσει;

Οικονομική σύνοδος. — Βέβαια οικονομική σύνοδος χρειάζεται πλέον, όχι έθνοσυνέλευσις διά να μεταρρυθμισθῆ τό πολιτεύμα, τό σύνταγμα, ο συνταγματικός χάρτης, ή όπως άλλως Πολίτευμα αύτοκηρυττόμενον αλάνθαστον. Το άρθρον 107 σχεδόν τελείως άπαγορεύει την μεταρρυθμίσιν του. Φαντασθήτε τί έγωϊσμός εις τας φλέβας των ανθρώπων του 64. Να περιφρονούη όλους τους έγκεφάλους του μέλλοντος. Και ο πολιτικός σύλλογος έχομεν «έν καιρού».

Περιμένομεν με τας λαμπάδας άναμμένες όπως αι φρόνιμοι παρθένοι της παραβολής.

Τό Πανεπιστήμιον και ή λογοτεχνία. — Τό ελληνικόν πανεπιστήμιον δέν έχει έδραν νεοελληνικής γλώσσης, ούτε νεοελληνικής λογοτεχνίας, ούτε έδραν διά τά Βυζαντινά. Και δέν συνετέλεσε βέβαια με τον Βουταιναίον ούτε με τον Ράλλειον, ούτε με τον Λασσάνιον καθόλου, και ούτε με τον Παντελίδειον. Ο κ. Μυστριώτης εις εν όνομάσει τον κ. Δημ. Καμπούρογλου «μικρόν Χριστόπουλον των ζαχαροπλαστέων». Δείγμα γλαφυράς κριτικής. Διότι ο κ. Μυστριώτης ήγείται της σχολής των γλαφυρών. Ο κ. Μυστριώτης κατά τους «Έπιούτας» έσπούδασεν εις την Γερμανίαν αισθητικήν, όχι γραμματικήν. Διατί να μετακοπισθῆ;

Και συμπεραίνομεν ότι τό Πανεπιστήμιον με την θετικήν μεταρρυθμίσιν, άλλως παρά διά των Λασσανείων και Παντελίδειων, ήμπορει να χρησιμεύση και διά τους ανθρώπους της τέχνης του λόγου.

«Να τρέψομαι και να ζήσ με την έλπίδα», εις εν άρ-

χαλα συμβουλή. Και ο Έμερσον λέγει πρόστυχο τραγούδι την ελπίδα.

Μεταξύ ελπίδος και απελπισίας λοιπόν.

Χθές και σήμερα.— Προοδεύομεν. Δεν προοδεύομεν. Εύρισκόμεθα εις μεταβατικήν εποχήν. Είμεθα εις την αναγέννησιν. Νόελληνικόν κουατροσέντο κ.τ.λ. κ.τ.λ.

Και όμως το σήμερα δεν είνε όπως το χθές. Η ύπεροχή του εύρίσκειται εις το ό,τι δεν είμεθα ικανοποιημένοι από τον εαυτόν μας. Και «άμφιβάλλομεν». Ίδου ή άλληθνήν πρόοδος που δεν μάς είν έντελώς ξένη.

Τό μυατικόν της ζωής.— Ο κ. Δημητρακόπουλος έγραψεν έως τότε πολλές επιφυλλίδας. Και γράφει. Έκαμε δράματα και κάμνει. Άνυκάλωψιν δεν είχε καμμίαν εις τό ενεργητικόν του. Έχει Εύτυχής θνητός. Ο κ. Μιχαηλίδης, ο κ. Βλαβιανός τον είπαν μεγαλοφυά. Ο κ. Κατσαράς κ' ένας καθηγητής από την Αίλλην είπαν την θεωρίαν του ingéniouse Έξυπνην. Άρισμένως ο κ. Δημ. είνε έξυπνος. Περισσότερον έξυπνος από μεγαλοφυής. Και εύφάνταστος. Τό αίτιγμα δεν έλύθη από τον Άναξίμανδρον, ούτε από τον Σωκράτη. Λέγει ο κ. Μιχαηλίδης. Και συμφωνούμεν. Ο κ. Μιχαηλίδης μάς βεβαιώνει ότι έλύθη από τον σοφόν Έλληνα επιφυλλιδογράφον Μάς βεβαιώνουν ακόμη οι κ. κ. νευρολόγοι ότι τά επιστημονικά προβλήματα λύονται διά της φαντασίας.

Η κλασσική εκπαίδευσις.— Ο κ. Γαβριηλίδης εκηρύχθη εναντίον της εκπαίδευσως αυτής. Και τό επίσημον κράτος. Άν έχωμεν κλασσικήν εκπαίδευσιν. Διότι άν δεν έχωμεν—; ! —θά ήτο μάταιον και θά ήτο οικιαμαχία...

ΜΟΥΚΙΟΣ ΣΚΑΙΟΛΑΣ

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΕΧΝΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ

Ο Μωρίς Μπαρρές, ο πρωτότυπος γάλλος λογογράφος, εξέλεγή Άκαδημαϊκός. Ο Μπαρρές είνε 42 έτών. Όταν ήλθε εις τό Παρίσι με την φιλοδοξίαν των είκοσι έτών του, εύρήκε κλειστήν δι' αυτόν την

FB

Ο νέος άκαδημαϊκός Μωρίς Μπαρρές.

Νέαν Έυθειώρησιν της κυρίας Άδάμ. Ούτε εκδότην εύρισκε και απεράσισε να εκδόση τά έργα του εις ένα περιοδικόν με τον πρωτότυπον τίτλον Μελανώματα, τό όποιον όμως έζησε όσον και τά πόδα. Έπαύλασε ότι πάντε έτη γράφων εις διάφορα φύλλα. Τότε εξέδόθη τό πρώτον του βιβλίον Sous l'oeil

des Barbares. Ο Παύλος Μπουρζέ έγραψε ώραιάν μελέτην και τό όνομα του Μπαρρές την επάυριον ήτο ένδοξον. Τό βιβλίον αυτό σοροτεινόν κατά τό φαινόμενον και ιδιόρρυθμον, επροκάλεσεν τον πόλεμον εκείνον, που όλα τά θέλουν επί ώρισμένον κανόνων, χωρίς να παρεκκλήνη κανείς εις τίποτε. Τέτοιοι άνθρωποι υπάρχουν παντού, ή μάλλον παντού οι περισσότεροι σκέπτονται έτσι. Ο κήπος της Βερνίκης και Ένας ελεύθερος άνθρωπος μαζί με τό Έπό τά όμματα των βαρβάρων άποτελούν ένα σύνολον, μίαν τριλογίαν. Την άνάπτυξιν του έγώ, όπου αναφαίνεται τό χέρι άρχαίου τεχνίτου ελεύθερον από προλήψεις ισχυρόν και τολμηρόν. Είς τον κήπον της Βερνίκης υπάρχουν σελίδες τόσον ώραιαι, όπου ο Μωράς δεν διατάζει να όνομάση τον Μπαρρές τον θεομότερον ζωγράφον και τον αρμονικότερον σχεδιαστήν.

Ένα από τά ώραιότερα βιβλία τον είνε τό «Du Sang de la Volupté et de la Mort» από τό όποιον θά δώσουν τά «Παναθήναια» μερικώς σελίδας έν μεταφράσει. Είνε εικόνες γεμάται από δύναμιν, διηγήματα έντυπώσεως, αι όποιαί μάς δείχνουν μίαν ψυχην άνήσυχον και αισθανομένην, που ρίχνει επάνω της την ακιάν του ένα μακρινόν νέφος μελαγχολίας.

Είς τά έργα του όλα υπέρχει τάσις κενοφανείας εις την ιδεάν θελακτική και πρωταυκία εις την γλώσσαν. Τό ύφος του, εις τό όποιον αι άρχαιότεροι φράσεις της γαλλικής γλώσσης του 16ου και 17ου αιώνος άποκτώνει εξααιρετικήν και νεοτερρίζουσαν εκφρασίαν, διακρίνεται διά την κομψότητα, την αρμονίαν του ήχου και την δύναμιν της απλότητος. Τόση μάλιστα είναι πολλώκις ή απλότης του Μπαρρές ώστε μερικοί των κριτικων εύρηκαν εις τό ύφος τον κάποιαν εκτείνευσιν. Οδη ήτον γενικώς άνομολογείται τό τάλαντον αυτού ως πρωτοτύπου και παραγωγικού συγγραφέως, του όποιον τό έργον θά καταλάβη εξααιρετικήν θέσιν εις την γαλλικήν φιλολογίαν—Αι φιλοσοφικαι όμως και ήθικολογικαι ιδέαι του—εάν ήθελε κανείς να τον κρίνη υπό την έποψιν αυτήν— άπορρέουσαι από την επιστημονικήν αντίληψιν «του προς επικράτησιν άγώνος» και υποστηρίζουσαι την άποκλειστικήν φροντίδα προς υπεράσισιν και καλλιέργειαν και επικράτησιν του Έγώ, δεν είναι νέαι και δύνανται να κριθώσιν ως άπλήρησις του Σοπεναουρισμού και μάλιστα του Νικσεισμού, χωρίς να έχωσιν ούτε την συστηματικότητα και την γενικότητα του πρώτου, ούτε την έξαρσιν και την δύναμιν του δευτέρου. Επί πλέον αι αντίληψεις αυταί του Μπαρρές εις τά τελευταία έργα του τροποποιηθείσαι και σχεδόν μετατραπέισαι καθορίζουσι ως κύριον μέλημα της ζωής του άτομου, την φροντίδα υπέρ του Έθνους συνδυασμένην με την φροντίδα υπέρ του Έγώ.

Z.

ΔΕΥΤΕΡΑΝ καλλιτεχνικήν απόλαυσιν μάς έδωσαν οι άδελφοι Καζαντζή με την συναυλίαν των της 30' ανοουαρίου εις την αίθουσαν του Ωδείου. Ήτο άλληθινά συγκινητικός ο ένθουσιασμός των μαθητών του Ωδείου, κατά την τελευταίαν δοκιμήν της συναυλίας. Η αίθουσα υπερέπληρης, μέχρι άσφυξίας, έσείετο κυριολεκτικώς από τά χειροκροτήματα. Διά τον κ. Καζαντζήν έγράψαμεν έκτενώς εις τό προηγούμενον τεύχος. Η έπιτύχια του ήτο άκρόμη μεγαλειότερα από του Βασιλικού Θεάτρου, ως εκ της καλλιτέρας άκουστικής της αίθούσης του Ωδείου.

Όμολογουμένως όμως μάς εξέπληξεν ή Δίς Καζαντζή, ή όποια ήτο άγνωρίστος κυριολεκτικώς. Η κακή εκλογή των τεμαχίων την έσπέραν της συναυλίας του Βασιλικού την είχε ζημιώσει πολύ. Αδτην την φοράν έπαιξε με τόσην λεπτότητα και χάριν, την τρίτην Ballade του Σοπέν ιδίως, ώστε πολλά ήμπο

Ο κ. Καζαντζής.

ρεί κανείς να έλπίση διά τό μέλλον από την νεοοτάτην καλλιτεχνία.

ΑΡΙΩΝ

Γαλλική Σχολή.— Συνεδρίασις της 11' Ιανουαρίου.— Την έναρξιν των αννεδριάσεων του γαλλικού Ινστιτούτου έτήμησεν, όπως και τάς της γερμανικής Σχολής ο Διάδοχος μετά της προγκιασής Σοφίας. Ο διευθυντής της σχολής κ. Όλλώ εξέθεσεν τάς εργασίας της Σχολής κατά τό παρελθόν έτος. Έχουσι δ' αυταί ως κύριον κέντρον την Άήλον, όπου επιτυχώς ειργάσθησαν την παρελθούσαν άνοιξιν και θερος οι έταίροι. Ο κ. Όλλώ επέδειξε την έκτασιν και την πρόοδον των ανασκαφών, περιέγραψεν τους άκροατάς εις διάγραμμα του και εις προβολάς εικόνων. Κατόπιν έν όνόματι του κ. Replat, ο όποιος δεν ήδυνήθη να παρυστή, ώμίλησεν ο άρχαιότερος έταίρος κ. Jardé περί των ανασκαφών του πρώτου εις την Άφροδισιάδα της Καρίας. Άξιος λόγον είναι άρχαιος ναός, ο όποιος μετετρέπη κατά τους μεταγενεστέρους χρόνους εις βυζαντινήν εκκλησίαν τους κίονας, οι όποιοι άπετέλουν τον άρχαίον ναόν, μετεχειρίσθησαν εις τό να τον εύρίνωσι και να τον διασκευάσουν εις χριστιανικήν εκκλησίαν. Εύρέθησαν δε και ανάγλυφα με παραστάσεις πουίλας, των όποιων ή τέχνη, —μεταγενεστέρα ούσα της κλασσικής έποχής, —είναι πρόδρομος της βυζαντινής και πλησιέστερα προς ήμάς τους νεωτέρους, υπενθυμίζουσα με την χάριν αυτής και παραστατικότητα την τέχνην της Άναγεννήσεως.

A. A.

Γερμανική Σχολή. Συνεδρία της 18' Ιανουαρίου.— Ο κ. Σωτηριάδης περιηγήθεισ προ ήνωσ μέρος τι της άρχαίας Αιτωλίας ώμίλησε περί της τοπογραφίας της χώρας ταύτης κατά τάς υπό του Θουκυδίδου παραδομένας ειδήσεις, ανασκευάζων τάς γνώμας του Άμερικανού άρχαιολόγου Γουδχάουζ συγγράφαντος πρό μικρού άξιολογώτατον σύγγραμμα περί Αιτωλίας.

Η Δίς Καζαντζή.

Κατά τον κ. Σωτηριάδην ή λοκρική πόλις Οινεών έκειτο έν τη παραλία του Κορινθιακού κόλπου δυτικώτερον του Εύκαλιου, έτέρας λοκρικής πόλεως, όχι δε προς ανατολάς αυτής, ως νομίζει ο Άμερικανός άρχαιολόγος. Μεσογειώς δε ή πόλις Αθίνιον δεν έκειτο κατά τον κ. Σωτηριάδην παρά τό Βελούχορον, του όποιου ή θέσις δεν συμφωνεί προς τά υπό του Θουκυδίδου ιστορούμενα, αλλά παρά την Στρούζαν, ή δε πόλις Κάλιον, ήν έλεηλάτησαν οι Γαλάται, έκειτο παρά την σημερινήν Μουσουνίταν. Τέλος ο ποταμός ο λεγόμενος σήμερα παρά μέν την θάλασσαν Μόρνος, μεσογειότερον δε Μέγα Ποτάμι, έκαλείτο υπό των άρχαίων Λάρνος.

Κατόπιν ο έν Κιέλω καθηγητής κ. Νόακ ώμίλησε περί της Άμαζόνος του Πολυκλείτου, ζητών να καθορίση ποιόν εκ των σήμερα σωζομένων αγαλμάτων πληρωμένης Άμαζόνος είνε αντίγραφον του έργου του Πολυκλείτου. Παρατήρησε λοιπόν ότι πάντα τά γνωστά έργα του Πολυκλείτου και πάντων των συγχρόνων και νεωτέρων αυτού Έλλήνων γλυπτών μέχρι Αυσίππου έχουσι τουτό τό χαρακτηριστικόν, ότι σφιγζόμενα επί του ένός μόνου ποδός έχουσι την παρά τον πόδα τούτον χείρα μάλλον ή ήτιον χαλαράν και κατερχομένην προς τά κάτω, ένφ ή έτέρα χείρ ή αντίστοιχούσα εις τον μη πατούντα πόδα είνε άνυψωμένη και περισσότερον ενεργός της έτέρας. Έκ των υπάρχόντων λοιπόν αγαλμάτων Άμαζόνος μόνη ή λεγομένη του Σωσικλέους έχει τουτό τό χαρακτηριστικόν, ένφ ή Άμαζών του έν Βερολίνω μουσειου έχει άνυψωμένην την χείρα την αντίστοιχούσαν εις τον πατούντα πόδα. Αισιώς και ο ήματισμός της έν Βερολίνω Άμαζόνος είνε ανάρμοστος εις έργα της έποχής του Πολυκλείτου, ένφ ή λεγομένη Άμαζών του Σωσικλέους όμοίει κατά πάντα εις την έποχήν εκείνην ώστε αυτή πρέπει να θεωρηθή ως έργον του Πολυκλείτου, ή δε έν Βερολίνω ως πολύ νεωτέρα αυτής.

Σ.

Η Δανία πενθεί από δύο εβδομάδων διά τὸν θάνατον τοῦ βασιλέως Χριστιανῶς Θ'. πατρὸς τοῦ Βασιλέως τῆς Ἑλλάδος. Σπανίως ἴσως βασιλεὺς συν-εδέθη τόσον στενῶς μετὸν λαόν του διὰ τῶν ἀγώνων ὑπὲρ τοῦ κράτους του καὶ σπανίως ἡγεμὼν ἡγαπήθη ὅπως ὁ Χριστιανός. Ἡ πάλιν κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς βασιλείας του ἐναντίον τῶν δύο μεγάλων ἐχθρῶν Πρωσίας καὶ Αὐστρίας, ἂν ἀπέβη κατὰ τῆς Δανίας, ἦνωσεν ὁμως ἀκόμη δυνάτερα λαὸν καὶ βασιλέα. Τὸ κράτος του ἐξῆσεν ἔκτοτε ἐν εἰρήνῃ ὑπὸ τὸν Χριστιανὸν καὶ ἠδυνήθη νὰ εὐμερέσῃ, συνδεθὲν καὶ πολιτικῶς μετὰ ἰσχυρότερα κράτη τῆς Εὐρώπης. Ἡ πρώτη θυγάτηρ τοῦ Χριστιανῶς εἶνε βασίλισσα τῆς Ἀγγλίας, ἡ δὲ δευτέρα ὑπέρθε αὐτοκράτειρα τῆς Ρωσίας.

Ὁ Χριστιανὸς ἀπέθανε 88 ἐτῶν εὐτυχῆς ὡς βασιλεὺς καὶ ὡς ἄνθρωπος.

Ἰδοὺ ἓνα χαρακτηριστικὸν τῆς ζωῆς τοῦ βασιλέως τῆς Δανίας, ἀπὸ τὸ ἀρθρον τοῦ κ. Περικλῆ Ρεδιάδη, δημοσιευθὲν εἰς τὰ «Παναθήναια» τοῦ 1902 Ἰουλίου καὶ Αὐγούστου:

«Ἐνθυνοῦμαι μίαν ἡμέραν τῆς ἐν Κοπενάγη διαμονῆς μας.

«Ἦτο ἡ ἡμέρα κατὰ τὴν ὅποιαν οἱ ἀξιωματικοὶ τοῦ «N. Μισούλη» ἐπισκέπτοντο τὰ Β ἀνάκτορα τοῦ Bernstorff ἔθθα διήμερον τότε ὁ Δανὸς Βασιλεὺς, παρακολουθῶντες ἐν τῇ ἐπισκέπῃ αὐτὸν τὸν ἴδιον, προσηνέστατον ἐν τῇ βασιλικῇ Του συγκαταβάσει.

«Ἀίφνης πρὸ τῆς θύρας ἐνός ἐκ τῶν δωμάτων τῆς βασιλικῆς ἐστίας, ἡ Α. Μ. ὁ Βασιλεὺς ἐστὶ συγκεκλινημένος.

«— Εἰς τὸ δωμάτιον τοῦτο, εἶπεν ὁ Βασιλεὺς, ἀπέθανεν ἡ Βασίλισσα.

«Καὶ τὸ δωμάτιον ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον κατὰ βασιλικὴν διαταγὴν διατηρήθη ἀκριβῶς ὡς ἦτο κατὰ τὰς τελευταίας στιγμὰς τῆς βασιλομήτορος, ἐφαίνεται πραγματικῶς ὡσαυτεὶ πρὸ μικροῦ ἀκόμη εἶχεν ἀπολίπει ἡ βασιλικὴ ζωὴ. Ἡ διάταξις τῶν ἐπιπέλων ἐστὶ, ἡ διακόσμησις ἐν γένει τοῦ δωμάτιου, εἶδον εἰκόνα τῶν τελευταίων στιγμῶν τῆς βασιλικῆς ζωῆς τῶν στιγμῶν καθ' ἃς οὐδὲν ἴσχυσεν εἰς τὴν βίαν μεθ' ἧς παρεβίωσεν τὰς θύρας ἐκεῖνας τοῦ βασιλικοῦ ἀσύλου ὁ θάνατος.

«Τὰ πάντα εὐρίσκοντο διατεταγμένα ὡς ἦσαν κατὰ τὰς τελευταίας στιγμὰς τῆς Βασιλείας. Παρὰ τὴν νεκρικὴν κλίνην ἐπὶ μικρῆς τραπέζης διακρίνεται ἐν βιβλίον μετ' ἐρυθρὸν περικάλυμμα μεταξὺ τῶν σελίδων τοῦ ὁποῖου μεταξὺ τῆς ταυρίας εἰδείκνυε τὴν σελίδα καθ' ἣν διέκοψε ἡ βασίλισσα τὴν ἀνάγνωσιν, τερατιασθεῖσαν ὑπὸ τοῦ θανάτου. Τὰ πάντα ἐκεῖ ἐφαίνοντο ὡσάν να ἐξέφραζον ἐν βαθύ παραόνοισιν.

«— Ἴδετε, εἶπε τότε ὁ βασιλεὺς, ποῦ ἐφέροντο αἱ τελευταῖαι σκέψεις τῆς βασιλείας, καὶ εἶδειξε τὸ βιβλίον μετ' ἐρυθρὸν περικάλυμμα. Αυτόματως πάντες ἔκλιναν, καὶ ἐπὶ τοῦ περικαλύμματος τοῦ βιβλίου ἀνέγνωσαν τὸν τίτλον «La Grèce Contemporaine».

«Δὲν ὑπάρχει ἐντύπωσις ἡ ὅποια νὰ ἡγγίξει τόσον βαθῶς καὶ ἡδέως τὴν ψυχὴν, ἡ ὅποια νὰ διέθρυπτε τόσον τὸν ἔθνικόν ἐγωισμόν, ἡ ὅποια νὰ εἴλακε τόσον ἰσχυρὰ δάκρυα εὐγνωμοσύνης θερμὰ τῶν ἐν τῇ ξένη ὀλίγων ἐκείνων ὑπηκόων τοῦ υἱοῦ Τῆς, ὅσον ἡ ἰδέα ὅτι ἡ ἀνάμνησις τῆς πατρίδος τῶν ἐπιτερύγισεν εἰς τὰ δώματα καὶ τοὺς τοίχους ἐκεῖνους ὁμοῦ μετὸς τελευταίους στοχασμούς καὶ τὴν ὑστάτην πνοὴν τῆς μητρὸς τοῦ Βασιλέως τῶν.

«Μετὰ τινὰς ἡμέρας ὁ κυβερνήτης καὶ τὸ ἐπιτελεῖον τοῦ εὐδρόμου κατέθετον εὐγνωμόνως στέφανον ἐξ ἀνθρώπων ἐπὶ τοῦ τάφου τῆς Βασιλομήτορος ἐν Roskilde».

ΕΡΠΑΣΘΗ εἰς τὴν Κωνηπολιν ἡ ἐκκοσπενταετηρίς τοῦ κ. Χρηστοῦ Καττήρηστου, διευθυντοῦ τοῦ ἐκεῖ Ἑλληνογαλλικοῦ Λυκείου καὶ προέδρου τοῦ

Ἑλληνικοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου. Ἡ ἐορτὴ συνεκέντρωσε εἰς τὴν αἴθουσαν τοῦ Συλλόγου κάθε ἐκλεκτὸν μέλος τῆς Ὀθωμανικῆς πρωτεύουσας. Κατὰ τὴν τελετὴν ἀπενεμήθη εἰς τὸν ἐορτάζοντα ὁ χρυσοῦς Σταυρὸς τοῦ Παναγίου Τάφου ὑπὸ τοῦ ἐν Κ'πόλει ἀντιπροσώπου τοῦ Πατριάρχου Ἱερουσαλήμ κ. Δαρμάνου.

ΟΛΙΓΟΣΤΙΧΑ

Διὰ Β. Διατάγματος ἰδρύεται ἐδρα εἰς τὸ Ἐθνικὸν Νομισματολογικὸν Μουσεῖον πρὸς διδασκαλίαν θεωρητικῶν καὶ πρακτικῶν μαθημάτων ὑπὸ τοῦ διευθυντοῦ τοῦ Μουσείου.

Αἱ νέα ρεκλάμαι τοῦ λαχείου τοῦ Ἐθνικοῦ Στόλου ἐγράφη ὅτι ἀνετέθησαν εἰς τὸν κεραυραῖον ζωγράφον κ. Γαλιανῶν. Ἔτσι καὶ πρέπει νὰ γίνονται τὰ πράγματα. Ἡ τέχνη θέλει μάστιγην κλπ, κατὰ τὴν παροιμίαν. Αὐτὸ καὶ ἡμεῖς ἐζητήσαμεν.

Ἡ λογοδοσία τῆς Σηροτροφικῆς Ἐταιρίας εἶνε μεγάλο δείγμα καὶ ἀπὸ τῆς γυναικείας δράσεως ἐν Ἑλλάδι. Ἀλλὰ καὶ μία ἐνδειξις ὅτι δὲν κατενοήθη ἀκόμη ἀρκετὰ ἡ σημασία τοῦ ἔργου. Χρειάζεται καὶ ἄλλη ἐργασία ἐκτός τῆς τῶν κυριῶν. Ἡ ἔταρῖα ἐπικαλεῖται τὴν σύμπραξιν τῶν ἐπισήμων ἀρχῶν, διότι ἀπὸ αὐτὰς ἐξαρτᾶται ἡ πλήρης ἐπιτυχία τοῦ ἔργου.

Ἐζητήθη καὶ ἐδόθη ἀπὸ τὴν Ἐπιτροπὴν τῶν Ὀλυμπιακῶν Ἀγῶνων ἡ ἀδεια συμμετοχῆς δέκα Δανιδῶν γυμναστικῶν.

Εἰς τὴν Αὐστρίαν ἐκτός τῆς Ἐπιτροπῆς τῆς Βιέννης συνεστήθησαν καὶ ἄλλαι δύο μετ' ἐδραν τὴν Πέστην καὶ τὴν Πράγαν.

Εἰς τριάντα τοῦλάχιστον ὑπολογίζονται οἱ Ἄγγλοι ἀθληταὶ ποὺ θὰ κατέλθουν εἰς τοὺς Ἀγῶνας.

ὑπὸ τοῦ ὑπουργοῦ τῆς Παιδείας κ. Α. Στεφανοπούλου ὑποβάλλεται εἰς τὴν Βουλὴν νομοσχέδιον διὰ τοῦ ὁποῖου ἀνοίγεται καθῆκον δράσεως εἰς τοὺς νέους. Οἱ ὑπηρετήσαντες σάβηνται τοῦ Πανεπιστημίου ἐπὶ 35 ἐτῶν θ' ἀπαλλάσσονται τῆς ὑπηρεσίας μετὸν τίτλον ἐπιτίμου καθηγητοῦ καὶ μετὰ τὴν μισθόν. Ἐπίσης ἀπαλλάσσονται μετὸν ἴδιον τίτλον οἱ φθάσαντες τὸ 70ὸν ἔτος τῆς ἡλικίας τῶν. Λαμβάνουν δὲ πλήρη τὸν μισθὸν ἂν ἔχουν ὑπηρετήσει τοῦλάχιστον εἴκοσι ἐτῶν.

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

Ο ΑΣΤΟΣ δράμα ὑπὸ Δημ. Π. Ταγκοπούλου. Ἀθήνα 1906, σφ. 16ον σελ. 88 δρ. 2. Γραφεῖα τοῦ «Νουμά» 4 ὁδὸς Οἰκονόμου.

ΜΠΟΥΜΠΟΥΚΙΑ τραγῳδία τῆς ἀβγῆς μου ὑπὸ Γιάννη Κ. Στεφανῆ. Ἀθήνα 1905, τυπογρ. Ἀθ. Γ. Δεληγιάννη.

ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ τόμος Β' 1905-1906 ὑπὸ Βαρλέντη.

ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗ ἐκδομένη ὑπὸ τῆς ἐν Ἀθήναις ἀρχαιολογικῆς ἐταιρείας. Περίοδος τρίτη 1905 τεύχος δεύτερον. Ἐν Ἀθήναις τύποις Π. Δ. Σακελλαρίου 1905.